श्री बाणेश्वर शिक्षण संस्थेचे

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय

बुऱ्हाणनगर, ता.जि. अहमदनगर.

बाणगंगा

अंक ११ वा

सन २०१९-२०२०

संपादक
डॉ. विजय जाधव
प्राचार्य

कार्यकारी संपादक
डॉ. भाऊसाहेब मुळे

*** संपादक मंडळ ***

प्रा. डॉ. शेख राजमोहंमद
प्रा.डॉ. पुंडे मनिषा
प्रा. गाडे त्रिवेणी
प्रा. साठे भास्कर
प्रा. झोंड सचिन
प्रा.डॉ.सौ. कीर्तने वर्षा
प्रा. काळे वर्षा
प्रा. मोहिते चेतना
प्रा. जाधव किरण

प्रकाशक

डॉ. विजय जाधव

प्राचार्य

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय,

बुऱ्हाणनगर, ता.जि. अहमदनगर.

सदर अंकात प्रसिध्द करण्यात आलेले लेख, कविता यातील मते संबंधित लेखक, कवींची आहेत.
या मताशी संपादक मंडळ, महाविद्यालय व संस्था सहमत असेलच असे नाही.

श्री बाणेश्वर शिक्षण संस्था

* विश्वस्त व कार्यकारी मंडळ *

अ.क्र.	सभासदाचे नाव	हुद्दा
१	**श्री. शिवाजीराव भानुदास कर्डिले**	अध्यक्ष
२	**श्री. महादेव हरिभाऊ जाधव**	उपाध्यक्ष
३	**श्री. गोरखनाथ दौलत साठे**	सचिव
४	**श्री. सोमनाथ तुळशीराम गुंजाळ**	सहसचिव
५	**श्री. त्र्यंबक हरीभाऊ कर्डिले**	खजिनदार
६	**श्री. बाळासाहेब त्र्यंबक वाघ**	सदस्य
७	**मा. अक्षय शिवाजीराव कर्डिले**	सदस्य
८	**श्री. जनार्दन राधाकिसन कर्डिले**	सदस्य
९	**श्री. उत्तम चिमाजी जाधव**	सदस्य
१०	**श्री. भाऊसाहेब गंगाधर कर्डिले**	सदस्य
११	**श्री. प्रकाश कुंडलिक कर्डिले**	सदस्य

श्री बाणेश्वर शिक्षण संस्थेचे

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय

बुऱ्हाणनगर, ता.जि. अहमदनगर.

महाविद्यालय विकास समिती

१)	मा.श्री. शिवाजीराव भानुदास कर्डिले	अध्यक्ष
२)	मा. श्री. गोरखनाथ दौलत साठे	सदस्य
३)	प्राचार्य डॉ. विजय मच्छिंद्र जाधव	सचिव
४)	श्रीमती चेतना प्रमोद माहिते	सदस्या
५)	डॉ. भाऊसाहेब माणिकराव मुळे	सदस्य
६)	डॉ. राजमोहंमद हसन शेख	सदस्य
७)	प्रा. सौ. मनिषा नारायण पुंडे	सदस्या
८)	सौ. शैला गिरीष साठे	सदस्या
९)	श्री. काशिनाथ मारूती हापसे	सदस्य
१०)	सौ.डॉ. संध्या लक्ष्मण भंगाळे	सदस्या
११)	श्री. बबन रमेश वाघमारे	सदस्य
१२)	मा. अक्षय शिवाजीराव कर्डिले	सदस्य
१३)	प्रा. वर्षा अविनाश काळे	सदस्या
१४)	श्री. महेश बाबासाहेब कर्डिले	सदस्य

प्राचार्यांचे मनोगत....

विद्यार्थी बंधू-भगिनींनो,

बाणगंगा या वार्षिक नियतकालीकाचा दहावा अंक आपल्या हाती देतांना व त्याव्दारे आपणाशी संवाद साधताना मला विशेष आनंद होत आहे. महाराष्ट्राचे कुलदैवत बुऱ्हाणनगरचे आराध्यदैवत आई तुळजाभवानीच्या आशीर्वादाने शैक्षणिक विचारांची शिदोरी बरोबर ठेवत बहुजन समाजाच्या उध्दाराचे स्वप्न उराशी बाळगुन मा. आ. शिवाजीराव कर्डिले यांनी १९८९ साली श्री बाणेश्वर शिक्षण संस्थेची स्थापना केली. अल्पावधीतच ज्ञानाची गंगोत्री बुऱ्हाणनगरमध्ये प्रवाहित केली. प्राथमिक,माध्यमिक आणि उच्च शिक्षण घेऊ इच्छिणाऱ्या विद्यार्थ्यांची वन वन थांबवून शिक्षणाचे दरवाजे सर्वांसाठी खुले केली व अल्पावधीतच या संस्थेने मोठी प्रगती साधली याचे उत्तम उदाहरण म्हणजे श्री बाणेश्वर कला,वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय होय.

जुन २००४ मध्ये अवघ्या ५७ विद्यार्थी व ६ प्राध्यापकांवर सुरु झालेल्या या महाविद्यालयात सध्या ११५६ विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत. ३२ प्राध्यापक ज्ञानदानाचे कार्य करत आहेत.

बदलत्या प्रवाहाचा मागोवा घेत महाविद्यालयाने पारंपरिक उच्च शिक्षणाबरोबर व्यावसायिक अभ्यासक्रम सुरु केले आहेत. नवनवीन अभ्यासक्रमाव्दारे उच्च शिक्षणाचा दर्जा व गुणवत्ता टिकवत असतानांच ग्रामीण भागातील आमचा विद्यार्थी खासगीकरणाच्या युगात २१ व्या शतकात आव्हाने पेलण्यास समर्थ बनला पाहिजे. ही भूमिका स्वीकारुन यासाठी आम्ही आवश्यक ती कौशल्ये, मुलाखत तंत्र, सामान्य ज्ञान, सॉफ्टस्कील डेव्हलपमेंट प्रोग्राम सारखे उपक्रम राबवित आहोत. ग्रामीण भागातील मुला-मुलींना उच्च शिक्षण पूर्ण करता यावे, त्यांच्यात श्रमसंस्कार रुजावेत, यासाठी ‘कमवा व शिका’ योजनेंतर्गत शिक्षण पूर्ण करण्याची संधी महाविद्यालयाने दिली. या बरोबरच विद्यार्थी कल्याण मंडळाच्या सर्व योजना व उपक्रमांमध्ये महाविद्यालय सहभागी होऊन नव भारताचे भावी आधारस्तंभ सक्षम करण्याचा महाविद्यालय प्रयत्न करीत आहोत.

या वर्षीचा ‘बाणगंगा’ हा दहावा अंक साकार करण्याचा आम्ही प्रयत्न केला. संस्थेच्या सहकार्याने प्राध्यापक व विद्यार्थ्यांच्या सहकार्यामुळे या अंकाची निर्मिती झाली. महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या साहित्यीक गुणांना वाव देण्यासाठीचे चांगले व्यासपीठ आहे व त्यात विद्यार्थी उत्स्फुर्तपणे सहभागी होतात,हे पाहून आनंद वाटतो.

अशा या बाणगंगाच्या दहाव्या अंक निर्मितीसाठी संस्थेचे पदाधिकारी, शिक्षणप्रेमी व्यक्तींनी सहकार्य केले त्या सर्वांचा मी ऋणी आहे.

धन्यवाद !

- डॉ. विजय जाधव

प्राचार्य

संपादकीय...

श्री बाणेश्वर शिक्षण संस्थेची स्थापना संस्थेचे संस्थापक अध्यक्ष श्री. शिवाजीराव कर्डिले व इतर संचालक मंडळ यांनी सन १९८९ साली केली. या माध्यमातून सर्वप्रथम माध्यमिक शाळा सुरु केली. नंतर उच्च माध्यमिकचे वर्ग सुरु केले. पंचक्रोशीतील इतरही ठिकाणी शिक्षणाची गरज पाहता त्याही ठिकाणी माध्यमिक शाळा सुरु केल्या.

उच्च शिक्षणाची मागणी आणि विशेषत: मुलींच्या शिक्षणाची सोय व्हावी म्हणून या संस्थेने सन २००४ साली श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयाची स्थापना केली. या महाविद्यालयाच्या माध्यमातून अनेक गरीब मुलामुलींना, उपेक्षित घटकातील व खेड्यातील विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षण मिळू लागले. या शिक्षणातून सर्वच घटकातील विद्यार्थ्यांचे जीवन समृध्द होण्यास मदत होत आहे हे त्यांच्या शैक्षणिक प्रगतीतून सिध्द होताना दिसते.

महाविद्यालयीन युवक हा उद्याच्या पिढीचा सुजाण नागरिक असतो. उच्च शिक्षणाने त्याच्या ज्ञानाच्या कक्षा रुंदावत असतात. समाजात घडणाऱ्या घटनांकडे तो स्वत:च्या नजरेने पाहत असतो आणि त्याचा अन्वयार्थ स्वत:च लावण्याचा प्रयत्न करीत असतो. या महाविद्यालयीन युवकांपुढे अनेक प्रकारचे माहितीचे मायाजाळ आहे. त्याच्या भोवती घडणाऱ्या सामाजिक, राजकिय, सांस्कृतिक आणि वैयक्तिक घटनांचा त्याच्यावर अनुकूल प्रतिकूल परिणाम होत असतो. या घटनेच्या निरीक्षणातून त्याची वैचारिक बांधणी होत असते. हाच विचार शब्दबध्द करण्याचा अनेकदा तो प्रयत्न करीत असतो. मात्र त्याला व्यक्त होण्यासाठी विचारपीठ उपलब्ध होत नाही. त्याच्या या वैचारिक भावना व्यक्त करण्यासाठीच महाविद्यालयाचे हे नियतकालिक असते.

या नियतकालिकातून महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी आपापल्या भावभावना लेख, काव्य अथवा छोट्या चुटकुल्यातून व्यक्त केल्या आहेत. वैयक्तिक भावभावनांसोबत सामाजिक, राजकिय, शैक्षणिक विचारांवरही भाष्य व मंथन यात आले असून ज्ञान, विज्ञान व तंत्रज्ञानाची कास धरणारा हा विद्यार्थी, वैज्ञानिक प्रगतीचा शोध बोधपर विचारही या नियत कालिकात मांडू लागला आहे. जीवनाच्या विविध अंगांचे दर्शन आपल्या लेखाच्या व कवितांच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांनी घडविले आहे.

महाविद्यालयाच्या हा दहावा वार्षिक अंक आहे. या अंकातील विविध लेखांचा आपण आस्वाद घ्यावा हीच सर्व संपादक मंडळाची इच्छा आहे. म्हणूनच हा अंक अधिकाधिक आकर्षक बनविला आहे. या अंकासाठी संपादक मंडळातील सर्व शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचारी यांनी घेतलेले कष्ट व परिश्रम स्तुत्य आहेत. त्याबद्दल सर्वांना धन्यवाद देतो.

कार्यकारी संपादक
प्रा. डॉ. भाऊसाहेब माणिकराव मुळे,
मराठी विभाग प्रमुख

श्री बाणेश्वर शिक्षण संस्थेचे

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय

बुऱ्हाणनगर, ता.जि. अहमदनगर.

महाविद्यालय शिक्षक व शिक्षकेतर वर्ग २०१९-२०२०

✻ समाजशास्त्र विभाग ✻

डॉ. जाधव व्ही. एम. (प्राचार्य)

✻ मराठी विभाग ✻

प्रा. डॉ. मुळे बी. एम.

प्रा. डॉ. कीर्तने व्ही.एस.

✻ वाणिज्य विभाग ✻

प्रा. गाडे टी.डी.

प्रा. दरेकर ए.व्ही

प्रा. निंबाळकर वर्षा

प्रा. के.एस. जाधव

✻ बी.सी.ए. विभाग ✻

प्रा. वर्षा कर्डिले

प्रा. लांडे प्रशांत

प्रा. दगडखैर वैभव

✻ लेखाधिकारी ✻

श्री. विधाते ए.बी.

✻ परीक्षा विभाग ✻

सौ. शैला साठे

✻ शिष्यवृत्ती ✻

श्री. रविंद्र भालसिंग

श्री. मारुती गाडेकर

✻ लिपिक ✻

श्री. महेश कर्डिले

✻ हिंदी विभाग ✻

प्रा. डॉ. शेख आर.एच.

प्रा. राणी केदार

✻ इतिहास विभाग ✻

प्रा. सोनवणे एस.आर.

प्रा. राणी केदार

✻ बी.सी.एस. विभाग ✻

प्रा. काळे व्ही. ए.

प्रा. तृप्ती बोंदर्डे

प्रा. योगेश ढगे

✻ ग्रंथालय विभाग ✻

प्रा. सचिन झोंड

✻ शिपाई ✻

श्री. कर्डिले एस.वाय.

श्री. नवनाथ साळवे

श्री. योगेश थोरवे

श्रीमती लोखंडे जे.एल.

✻ समाजशास्त्र विभाग ✻

प्रा. नागपुरे योगेश

✻ इंग्रजी विभाग ✻

प्रा. मेघा खोल्लम

✻ भूगोल विभाग ✻

प्रा. साठे बी.जी.

✻ राज्यशास्त्र विभाग ✻

प्रा. खांदवे एस.टी.

✻ क्रीडा विभाग ✻

प्रा.डॉ. पुंडे एम.एन.

✻ बी.एस्सी. विभाग ✻

प्रा. मोहिते चेतना

प्रा. वाघ स्वाती

प्रा. लहारे निलिमा

प्रा. गाडेकर राजेंद्र

प्रा. बांगरे सर

प्रा. लोखंडे मॅडम

प्रा. धर्माधिकारी मॅडम

प्रा. कोमल सोनवणे

प्रा. म्हस्के मॅडम

प्रा. अडसुळे अनिकेत

प्रा. फुंदे प्रियंका मॅडम

प्रा. जावळे सर

प्रा. कराळे सर

प्रा. दिनकर मॅडम

प्रा. गायकवाड मॅडम

बाणगंगा

सन २०१९-२०२०

अनुक्रमणिका

विभाग	पृष्ठ क्रमांक
मराठी	९
अहवाल	५९

मराठी विभाग

युवकांचे स्वामी विवेकानंद

– संकलन : कु. अर्चना गायकवाड

छत्रपती शिवाजी महाराज, शहीद भगतसिंग हे जसे भारतीय युवकांचे प्रेरणास्थान आहेत तसेच स्वामी विवेकानंद देखील भारतीय युवकांचे प्रेरणास्त्रोत राहिले आहेत. म्हणूनच देशभरात १२ जानेवारी हा स्वामी विवेकानंदाचा जयंती दिवस 'युवक दिन' म्हणून साजरा केला जातो या दिवशी युवकांनी स्वामी विवेकानंदाच्या विचारांचारा वसा आणि वारसा पुढे न्यावा अशी अपेक्षा असते.

स्वामी विवेकानंद म्हटले की, आपल्या डोळ्यांसमोर भगवी कफनी परिधान केलेल्या व्यक्तीची छबी येते. विवेकानंद म्हटले की, ज्वलंत हिंदुत्वाचे प्रेरणास्थान, भारतातच नव्हे तर जगभरात भारती संस्कृती, अध्यात्म पोहोचवणारा अवलिया अशी विभुषणे लावून त्यांना गौरवले जाते. गेल्या तीन–चार वर्षापासून काही संस्था –संघटनांनी विशेष अभियान राबवत स्वतःच्या सोयीसाठी विवेकानंदांचा केवळ आध्यात्मिक चेहराच समाजासमोर आणण्याचा प्रयत्न चालवला आहे. खरंच विवेकानंद केवळ एक आध्यात्मिक पुरुष होते. त्यांनी केवळ मठांची स्थापना करुन धर्मप्रसारांचेच कार्य केले का ? या प्रश्नांची उत्तरे शोधताना विवेकानंद हे केवळ अध्यात्म आणि धर्मप्रसारक नव्हते, तर शोषणमुक्त समाजासाठी झटणारे, समाजवादी विचारांचा पुरस्कार करणारे एक द्रष्टे समाज सुधारक होते असे आढळेल.

१२ जानेवारी १८६३ साली जन्माला आलेल्या स्वामी विवेकानंदाचे जीवन उलगडून दाखवणारे अनेक चरित्रग्रंथ उपलब्ध आहेत. महाराष्ट्रातील ज्येष्ठ विचारवंत व शास्त्रज्ञ डॉ. दत्तप्रसाद दाभोळकर यांनी आपल्या शोध खऱ्या विवेकानंदांचा या पुस्तकात विवेकानंदांच्या विचारांची मांडणी करुन त्यांचा चिकित्सक अभ्यास केला आहे या पुस्तकांबरोबरच स्वामी विवेकानंदांनी वेळोवेळी आपल्या शिष्यांना सहकाऱ्यांना लिहिलेली पत्रे अभ्यासली तर त्यांचे नेमके विचार काय होते, याचा उलगडा होण्यास मदत होते.

१ नोव्हेंबर १८९६ रोजी मेरी हिल्स यांना पाठवलेल्या पत्रात विवेकानंद स्पष्टपणे म्हणतात. मी समाजवादी आहे. समाजवाद ही परिपूर्ण व्यवस्था आहे. असे मी म्हणत नाही. पण ही व्यवस्था समाजातील प्रत्येकाची दोन वेळच्या जेवणाची हमी देते व म्हणून ही व्यवस्था मला मान्य आहे.

रशियात १९१७ साली समाजवादी राष्ट्राची उभारणी झाली. त्या अगोदरच २१ वर्षापूर्वी स्वामी विवेकानंद समाजवादी विचारांचा पुरस्कार करत होते, हे ध्यानात घ्यायला हवे. याच वेळी त्यांनी असाही विचार वर्तवला होता की, रशियामध्ये प्रथम कष्टक यांची सत्ता येईल आणि त्या नंतर चीनमध्ये येईल. समाजावादाची लाट कोणालाही रोखता येणार नसल्याने त्यांनी स्पष्टपणे म्हटले होते. त्याच वेळी साम्यवादी व्यवस्थेतील उणिवा शोधण्याचाही त्यांनी प्रयत्न केला होता.

सुमारे २१ वर्षापूर्वीच समाजवादी राष्ट्राचे भविष्य वर्तवण्याचे ज्ञान हे विवेकानंदांना काही आध्यात्मिक तपसाधनेतून मिळालेले नव्हते तर त्यासाठी त्यांनी संपूर्ण राष्ट्रातील जगातील घडामोडींचा, समाज जीवनाचा सखोलतेने अभ्यास केला होता. विवेकानंदांनी जेव्हा आपल्या कार्यास सुरुवात करण्याचा निर्णय घेतला. त्यावेळी त्यांनी ज्या देशात आपल्याला कार्य करायच आहे तो देश स्वतःच्या डोळ्यांनी पाहून समजावून घेण्याचे ठरवले.

त्यानुसार भारतात सुमारे १३ हजार किलोमीटरचा प्रवास करुन त्यांनी देखील समाजव्यवस्था, रुढी परंपरा जात–धर्मव्यवस्थेचा अभ्यास केला. जमीनदार वर्गाची श्रीमंती आणि दलितांच्या दारिद्र्याचाही त्यांनी आपल्या प्रवासात अनुभव घेतला. यातुनच त्यांनी आपल्या कार्याची दिशा ठरवली. समाजातील मागे पडलेल्या समुहाच्या

उत्थानासाठी, उत्कर्षासाठी आपले आयुष्य समर्पित करण्याचा निर्णय या ज्ञानी महापुरुषाने घेतला.

आपल्याला गौरवशाली भारत घडवायचा आहे. यासाठी निःस्वार्थी नेत्यांच्या आदेशांचे पालन करणे आपले कर्तव्य आहे. सर्वसमावेशक शिक्षण हे एक माध्यम आहे. संपूर्ण समाज व्यवस्थेचा पायाच आता कोलमडू लागला आपल्यास सांगितला आहे व तो म्हणजे पराविद्या आणि अपराविद्या यांची सांगड हा होय. विज्ञान, गणित, भाषा या विषयांखेरीज आपल्याला चारित्र्य निर्माण या विषयावर आपले लक्ष केंद्रित करावे लागेल.

हे नवयुवका, राष्ट्र बघ तुला साहाय्यार्थ बोलवी
वाट निरामय आयुष्याची शोधायला हवी...
तुझ्या जीवनी चैतन्यमयी पहाट येवो नवी
वाट निरामय आयुष्याची शोधायला हवी...

भारताच्या भूमीत जन्मलेले एक अलौकिक व्यक्तिमत्त्वाचे महापुरुष म्हणून स्वामी विवेकानंदाचे नाव आवर्जुन घ्यावे लागेल त्यांनी आपल्या अमोघ वत्कृत्वाद्वारे आणि विविध विषयांच्या सखोल अभ्यासाद्वारे साऱ्या जगाचे लक्ष वेधले.

आजच्या आधुनिक युगातही त्यांचे विचार श्रेष्ठतम ठरणारे आहेत. पृथ्वीच्या पाठीवर असा कोणता एक देश असेल की ज्याला, 'पुण्यभूमी' हे गोड आणि अन्वर्थक नाव द्यावे लागेल. असे एखादे स्थान असेल की, जिथे माणसात कोमलता, शुचिता, दया, दक्षिण्य, क्षमा, प्रकृती सद्‌गुणांचा इतर कुठल्याहीपेक्षा अधिक विकास झाला, अशी कोणती एखादी भूमी असेल जिला आंतरराष्ट्रीय आणि आध्यात्मिकतेचे माहेरघर म्हणता येईल, तर ती म्हणजे आपली ही मायभूमी भारतच होय. आपला भारत जगाला जगभरातील भ्रमंतीत अनुभवास आलेली काही ठाम सत्ये उपचार म्हणून साजरी न करता मुख्यतः त्यांची जीवनप्रणाली, त्यांचे विचार, कार्य यांचे पुनःपुन्हा स्मरण केले पाहिजे. तावून सुलाखून घेतलेल्या अनुभव विश्वाच्या बळावर स्वामींनी आपले विचार आत्मविश्वासपूर्वक मांडले.

विवेकानंदांचा जन्म १८६३ मधला केवळ ३९ वर्षांचे आयुष्य लाभलेले विवेकानंद समस्त मानवजातीसाठी होते. विज्ञानयुगाची सुरुवात होत असतानाच त्यांनी भविष्यकाळात होणारा धर्म आणि विज्ञान यातील संघर्ष अटळ आहे हे त्यांनी ओळखले होते म्हणूनच पर्यावरण, व्यक्त केलेली मते आजही गांभीर्याने विचार व्हावा अशी आहेत. विवेकानंदांनी पर्यावरणाचा आदर करा, मात्र मानवी आणि काळाच्या पुढे जाऊन असलेली विचारधारा, व्यक्त केली. यंत्रे हवीत पण यंत्रांनी मानवी सर्जनशीलतेला हद्दपार करता कामा नये हे त्यांचे म्हणणे आधुनिक वस्तुंची विपुलता येईल आणि त्यामुळे माणसे आत्मकेंद्रित होती हे त्यांनी वर्तविलेले भाकीत आज तंतोतंत खरे ठरताना दिसत आहे.

भारत देशाला राजकिय स्वातंत्र्य मिळून सहा दशके उलटली आहेत व आता शतकांकडे वाटचाल सुरु आहे. ब्रिटिशांच्या हातून सत्ता भारतीयांच्या हाती स्थिरावली आहे, परंतु हे खरे स्वातंत्र्य नसूल संपूर्ण स्वातंत्र्यासाठी लढा सुरु असणे आवश्यक आहे.

स्वामी विवेकानंद विक्रमी विश्वविजय संपादन करुन १८९७ साली भारतात परतल्यावर त्यांच्या पहिल्यावहिल्या भाषणास मद्रास (आत्ताचे चैन्नई) येथील, युवकांसाठी आवाहन केले होते. 'हे भारतातील युवकांनो, आता उठा ! जागे व्हा !! आणि ध्येय प्राप्त झाल्याशिवाय थांबू नका. तेहतीस कोटी देव देवतांची बंदिस्त मंदिरात पूजा प्रार्थना करण्याऐवजी आपली शक्ती व वेळ या विराट अशा भारत मातेस अर्पण करा व या मातेच्या तेहतीस कोटी लेकरांची शिवभावे जीवसेवा' या भावनेतून सेवा करा. सुभाषचंद्र बोससारख्या अनेक नेत्यांनी केले व आपल्या प्राणांची मातृभूमीच्या वेदीवर आहुती दिली. या संग्रामात त्यांना आपली मातृभूमी सर्वश्रेष्ठ होती. दुदैवाने हे स्वातंत्र्य मिळताक्षणीच आम्हाला वाटले की आपले काम संपले व आपण तेथेच थांबलो आपण पूर्णपणे विसरुन गेलो की, स्वातंत्र्य खऱ्या अर्थाने पूर्णत्वास जाण्यास या स्वातंत्र्याचा लढा वेगवेगळ्या सामाजिक स्तरावर चालूच असावा लागतो. देशसेवेच्या समिधा वाटत राहिल्याशिवाय यज्ञातील अग्नी प्रदिप्त असूच शकत नाही. तो विझुन जाईल व आपले तेच घडले.

आज आपण वेगवेगळे संप्रदाय, पंथ, धर्म यामध्ये विभागले गेलो. आपल्याभोवती अनेक विहिरी बांधून आपण या असंख्य विहिरीत राहू लागलो व बाहेरील जनसागराचा समाजाचा आपल्याला विसर पडला. सनातन अशा हिंदू धर्मात जो मानव धर्म अभिप्रेत आहे त्या विश्वधर्माची आपली पकड हळूहळू ढिली पडत गेली. सगळेच धर्म सत्य असून त्या वेगवेगळ्या मार्गांनी आणि अंतिम सत्याकडे म्हणजेच ईश्वराकडे पोहचू शकतो, या वेदांतील वचनाचे आपणास

विस्मरण घडले. आपण याचे आत्मचिंतन करुया आज आपल्यासमोर अनेक प्रश्न आवासून उभे आहेत. गरीब लोक उपासमारीने व कर्जाला कंटाळून आजही घरी सुखरूप परतेल याची शाश्वतीही कमी झाली आहे. अनेक युवक, युवती नैराश्येपोटी आत्महत्येस प्रवृत्त झाल्या पिळवणूक, व्यभिचार, युवती-स्त्रियांवर होणारे अत्याचार बलात्कार आपण आपल्यास सोयर सुतक नसल्याप्रमाणे निष्क्रिय राहून किती वेळ सोसणार ? दिल्लीच्या प्रकरणाने आज सावधानतेची घंटा वाजली आहे.

तेव्हा 'पुढे चला, सतत पुढे चला' अगदी अखेरपर्यंत माणसांविषयी सहानुभूती बाळगा. हाच आपला मूलमंत्र असू दया. ईश्वरावर विश्वास असू दया. कोणत्याही कूटनीतीचे काही प्रयोजन नाही, कुटनीतीने, कपटाने चलाखीने काहीही साधत नसते. दुःखितांसाठी तुमचे हृदय कळवळू द्या आणि साहाय्यासाठी भगवंताची प्रार्थना करा. तुम्हाला साहाय्य मिळेलच. मी तुमच्यासाठी गरीब, अज्ञानी आणि दलित यांच्याविषयी सहानुभूतीचा आणि त्यांच्या उन्नतीसाठी प्राणपणास लावून प्रयत्न करण्याचा वारसा ठेवून जात आहे. हे जे तीस कोटी भारतवासी दिवसेंदिवस खाली, खाली जात आहेत त्यांना वर आणण्यासाठी, त्यांचा उद्धार करण्यासाठी आपले सारे जीवन अर्पण करण्याची तुम्ही प्रतिज्ञा करा. तुम्ही खरोखरच जर माझे संतान असाल तर तुम्हाला कशाचीही भीती बाळगायला नको, कशानेही तुमच्या प्रगतीत बाधा यायला नको. तुम्ही सिंहासारखे व्हाल. आपण साऱ्या भारताला समस्त जगताला जागृत केले पाहिजे.

तरी न कधीही कोमेजावी मनातली पालवी,
वाट निरामय आयुष्याची शोधायला हवी...

देही असावी बलसंपत्ती

आपण सुरुवात कुठून करणार याचे उत्तर आपल्याला विवेकानंदांनी तयार ठेवले आहे. आपल्याला गौरवशाली भारत घडवायचा आहे. यासाठी निःस्वार्थी नेत्यांच्या आदेशांचे पालन करणे आपल्या कर्तव्य आहे. सर्व समावेशक शिक्षण हे एक माध्यम आहे. संपूर्ण समाज व्यवस्थेचा पायाच आता कोलमडू लागला आहे. यावर एक महत्त्वाचा उपाय विवेकानंदांनी आपल्यास सांगितला आहे व तो म्हणजे पराविद्या आणि अपराविद्याची सांगड ही होय. विज्ञान, गणित, भाषा या विषयांखेरीज आपल्याला चारित्र्य निर्माण या विषयावर आपले लक्ष केंद्रित करावे लागले. दुर्दैवाने आपण हा विषय वर्गामध्ये पाठयपुस्तकातील धड्याच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना देण्याचे काम करतो. याची सुरुवात खरी तर कुटुंबातील वडिलधाऱ्या मंडळींकडून व त्यांच्या कृतीतून झाली पाहिजे व पुढे ती शिक्षकांच्या उक्तीतून आणि वर्तनातून घडली पाहिजे. तरच आजचा युवक योग्य अर्थाने घडेल नष्पक्षा तो बिघडेल.

खऱ्या अर्थाने प्राचीन संस्कृती आणि वैभवशाली इतिहासाचे लेणे लाभलेले भाग्यवान आपण आहोत. पण आजची युवापिढी ही संगणक युगात जन्माला आलेली ज्ञान न देणे ही चूक आधीच्या पिढ्यांची आहे हे निश्चित ! उज्ज्वल भविष्याच्या निर्माणासाठी वर्तमानात भूतकाळांचा अभ्यास करणे महत्त्वाचे असते. बलवान राष्ट्राच्या उभारणीसाठी ते आवश्यक असते. आजची युवापिढी ही चंगळवादाच्या जाळ्यात अडकत चालली आहे. याला कारण, अस्मितेची विस्मृती झालेला समाज ! भय, भोग, भ्रम आणि भंपकपणाचा बाजार जोरात चालू आहे. बुध्द भेद करणारे विचारवंत विषाणूंप्रमाणे पसरत चालले आहे. देवदेश आणि धर्माबाबतची आस्था कमी होत चालली आहे, किंबहुना या गोष्टींना ठोकरणे म्हणजेच पुरोगामिता असा दुष्ट प्रचार चालू आहे. कोणत्याही मार्गाने धनवान बनावे असा एक कलमी कार्यक्रम दिसते त्यासाठी कोणताही विधिनिषेध पाळला जात नाही. श्रमापेक्षा दिखाव्याला प्रतिष्ठा आली. चारित्र्य राष्ट्रभक्ती, सेवा आणि त्याग या गोष्टी शब्दकोशापुरत्याच मर्यादित होताना दिसत आहेत. हे सर्व आपल्याला नेमके कोठे घेऊन जाणार असा प्रश्न पडतो.

स्वामीजी आपल्या उपदेशात म्हणतात, 'धैर्याने शौर्याने पुढे चला. एखाद्या दिवसात वा एखादया वर्षातच यश आपल्या पदरी पडेल अशी अपेक्षा बाळगू नका, मतस्त्र आणि स्वार्थपरायणता या दोन्ही गोष्टी टाळा. यांच्याविषयी सर्वदा प्रामाणिक राहा. म्हणजे अवघे जग हलवून सोडाल. लक्षात ठेवा की, स्वतःचे व्यक्तिमत्व, स्वतःचे जीवन हेच शक्तीचे रहस्य आहे. अन्य काही नाही.'

आजच्या पिढीवर हेच संस्कार हवेत. दुर्दैवाने संस्कारक्षम वयात शाळा महाविद्यालयात हे मिळत नाहीत असे वाटते. तथापि, शालेय पुस्तकातून जो जातीय द्वेषाचा खोटा इतिहास आजही शिकविला जातो त्याचे काय ? स्फूर्ती मिळावी, पराक्रम गाजवावा असे वाटायला लावणारा कोणता भाग शिकवला अथवा सांगितला जातो. स्वतःच्या विचारांनी उत्तरेसुध्दा लिहू न शकणारी पिढी आपणच निर्माण करीत आहोत. मग, स्वतंत्र विचार करण्याचे बाळकडू कसे

मिळणार ? व्यायामाचे महत्त्व सांगण्याऐवजी स्नायूवर्धक, उंचीवर्धक आणि बलवर्धक औषधे खाऊ घालून बलवान, समाजाची निर्मिती होते काय?

स्वामीजींनी एका शिष्याला भगवद्गीता वाचण्यापेक्षा बाहेर जाऊन फुटबॉल खेळ असा सल्ला दिला होता, त्याची आठवण होते. याबाबत, स्वामीजी म्हणाले होते, 'बलवान व निरोगी शरीरात सशक्त मन नांदते. अशक्त शरीरात तसे होणे संभव नाही !' आजची पिढी फुटबॉल, हॉकी, क्रिकेट आदी खेळ खेळून दमते... फक्त हे खेळ ती संगणकावर खेळते आणि दमते, याला काय म्हणावे ? स्वामीजी म्हणतात, 'अनुकरण म्हणजे सभ्यता नव्हे भिऊन केलेल्या अनुकरणाने कधीच प्रगती होणार नाही.'

आपल्या पध्दतीने ग्रहण करुन आत्मसात करावी आपले स्वातंत्र्य गमावून आपण दुसऱ्याप्रमाणे होऊ नये. भारतीय जीवनपध्दतीच्या बाहेर जाऊ नका. अन्य समाजाप्रमाणेच सर्व भारतीयांनी पोषाख केला. अन्न घेतले व त्यांच्या चालीरिती उचलल्या म्हणजे कल्याण होईल, असा विचार क्षणभरही मनात आणू नका ? इंग्रजांनी जी शिक्षण व्यवस्था तयार करुन दिली तीच आपण आंधळेपणाने राबवीत आहोत. त्यामुळे त्या वेळच्या शिक्षणाबद्दल स्वामीजीचे विचार मांडतात ते आजही लागू असल्याचे दिसते ते सहजपणे सांगतात, ज्या शिक्षणामुळे सामान्य जनता जीवन संग्रामाला लायक होत नाही. ज्या शिक्षणामुळे चारित्र्यबल, परसेवा तत्परता आणि सिंहासारखे साहस निर्माण होत नाही त्याला शिक्षण म्हणायचे का ? ज्या शिक्षणामुळे माणुस आपल्या पायावर उभा राहू शकतो ते खरे शिक्षण होय.

उपनिषद काळात गुरु धर्मचर, सत्यवद, मातृदेवोभव, पितृदेवोभव, आचार्य देवोभव, या गोष्टी आपल्या सोडून पैसे कसे मिळवावेत याचे शिक्षण शाळा कॉलेजातून दिले जाते. चारित्र्यशील नागरिक घडविणे व त्यादृष्टीने पावले राष्ट्र उत्थान. या विवेकानंदांच्या विचाराकडे आपण प्रवृत्त शोभायात्रा, मिरवणुका, मेळावे व भाषणे यापुरतेच मर्यादित राहून काहीच साध्य, होणार नाही तर या गोष्टींतून स्फुर्ती घेऊन विचारांच्या माध्यमातून आचारांच स्तरावर आपल्याला उतरावे लागेल व यातून मनुष्य निर्माणाची प्रक्रिया आपल्याला साधता येईल. यासाठीच स्वामीजी सांगतात, स्थिर बुध्दीचे व्हा सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे पवित्र व्हा व श्रध्दा ठेवा... स्वतःच स्वतःचे भवितव्य घडवा. 'गतं न शोच्यम्' जे झाले ते होऊन गेले. त्याबद्दल खंत करीत बसू नका. म्हणतात ना की, 'वाहिले ते पाणी नि राहिली ती गंगा' अनंत भावीकाळ तुमच्या पुढे विस्तारलेला आहे आणि हे नेहमी लक्षात ठेवावयास हवे की तुमचा प्रत्येक शब्द, प्रत्येक विचार नि प्रत्येक कृत्य तुमच्या गंगाजळीत संचित राहिल आणि हे पण सदा लक्षात असू दया की, तुम्ही केलेले कुविचार आणि तुम्ही केलेली कुळमें ज्याप्रमाणे वाघासारखी तुमच्यावर झेप घेण्यास टपून आहेत, त्याचप्रमाणे ही देखील मोठ्या स्फूर्तीदायी आशेची गोष्ट आहे, की तुमचे सद्विचार आणि तुमची सत्कर्मे हजारो लाखो देवदुतांच्या शक्तीने तुमचे रक्षण करण्यास सदासर्वदा सज्ज आहेत.

'सामर्थ्य तुझ्या बाहुमधले तूच जगा दाखवी
वाट निरामय आयुष्याची शोधायला हवी...
तारुण्याला ही आव्हाने'

तेव्हा या समर्पक विचारांवर कृती होणे आवश्यक होते, पण स्वातंत्र्योत्तर काळात मागील पानावरुन पुढे चालू अशी गत झालेली आहे. आताची युवा पिढी हुशार आणि चौकस आहे. तिला योग्य मार्गदर्शनाची आवश्यकता आहे ते नसल्याने तिच्यासमोर जीवन उद्देशच नाही. सुराज्य निर्माण करणे हे ध्येय या पिढीच्या मनावर बिंबवणे आवश्यक आहे. आजचे स्वराज्य हे क्रांतिवीरांनी सांडलेल्या रक्तावर उभे आहे हे त्यांना कळायला हवे.

तेव्हा या नवापिढीच्या युवकांसाठी शेवटी एवढेच सांगायचे आहे.

एकदा एखादी कल्पना स्वीकारली की मग तिलाच आपले जीवन सर्वस्व बनवा, सतत तिचाच ध्यास घ्या, स्नायू, तुमचे मज्जातंतू, तुमच्या शरीराचा अणुरेणू त्यांचं कल्पनेने भरला जाऊ द्या. इतर कोणत्याही विचारांना थारा देऊ नका. यशस्वी होण्याचा हाच मार्ग आहे.

– स्वामी विवेकानंद

संकलन : कु. अर्चना गायकवाड

स्त्री जन्मां ही तुझी कहाणी

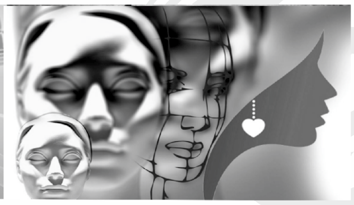

आजच्या स्त्रिया अवकाशात झेप घेत आहेत. पायलट झाल्यात, वेगवेगळ्या बँकांच्या, कंपनींच्या सीईओ पदी विराजमान झाल्यात, पंतप्रधान आहेत, राष्ट्रपती आहेत, पण स्त्री जन्माची ही कहाणी सुफळ संपन्न झाली आहे का ? सामान्य स्त्रीचं आयुष्य आजही चाकोरीबद्धच आहे. आपल्याकडच्या पुरुषप्रधान संस्कृतीने स्त्रिला तिच्या पायावर उभचं राहू दिलं नाहीये. आत्तापर्यंत तिला स्वतंत्र जगूच दिलं नाहीये.

हुंडाबळी विरोधी मोहिम, स्त्री शिक्षण, स्त्रीमुक्ती, स्त्रीस्वातंत्र्य एकीकडे अशा अनेक संघटना स्त्रियांसाठी काम करत असताना दुसरीकडे मात्र अजूनही घरामध्ये मुलींवर मुली जन्माला आल्यातर त्या त्यांच्या जन्मदात्या आईवडिलांनाच नकोशा असतात. गोठ्यात गाय किंवा शेळी जन्माला आली तर आनंद व्यक्त करतात. अंड्यातून कोंबडी बाहेर आली तर देव पावला म्हणतात. तरीपण नवपरिनेतेचा आशीर्वाद देताना मात्र 'अष्टपुत्र सौभाग्यवतीभव्'. आपण सगळेच म्हणतो ना ! काळ बदललाय, पण बदललेल्या काळामध्ये अष्ट पुत्राचं ईष्टपुत्र झालंय का ? सांगा ना ! तुझ्यापोटी एक छानशी गोंडस मुलगी जन्माला यावी असा आशीर्वाद का नाही दिला जात ?

आपल्याकडे मुलाला वंशाचा दिवा मानतात ना, तसंच मुलीला वंशाची पंती का नाही मानलं जात ? आपल्याकडे पुरुष प्रधान संस्कृतीमध्ये लग्नानंतर मुलीचं नाव बदललं जातं. आडनाव सुध्दा तिला नवऱ्याचंच लावावं लागतं आणि म्हणूनच मुलगी कितीही हुशार असली तरीसुध्दा मुलाच्या तुलनेमध्ये कायमच तिला दुय्यम स्थानचं मिळतं. कारण वंशांचं नावं हे मुलगा पुढे चालवणार असतो. जोपर्यंत लग्नामध्ये मुलीला हुंडा दयावा लागतोय. जोपर्यंत स्वतःच्या आईवडिलांच नाव पुढे चालवण्याची संधी समाज मुलीला देणार नाही तरीही स्त्रीमुक्तीसाठी आपण कितीही आक्रोश केला ना, तरीही तो फक्त कानांपर्यंत पोहोचेल मनाला जाऊन भिडणार नाही.

पूर्वी सती परंपरा होती त्यामध्ये नवऱ्याच्या मृत्युनंतर स्त्रीचा जगण्याचा अधिकार हिरावून घेतला जायचा. पण आज त्याहीपेक्षा भीषण परिस्थिती हो. स्त्रीभ्रूणहत्या म्हणजे मुलीच्या जन्माच्या आधीच तिच्या जगण्याचा अधिकार हिरावून घेतला जातोय. त्यावर कितीही कायदेशीर उपाययोजना केल्या तरीपण जोपर्यंत आपण बदलत नाहीत तोपर्यंत समाजाची मानसिकता बदलणं शक्य होणार नाही.

हृदयी अमृत नयनी पाणी ।
स्त्री जन्मां ही तुझी कहाणी ।।
अश्रू का ढाळशी ग उगी ।।
त्याने आबलता तुझी सिध्द होई जगी ।।
चालसी आता पुरुषांच्या खांदयाला खांदा लावुनी ।
जरा वाढता पुरुषी आवाज डोळे
का येती ग भरुनी ।।
नको आणूस गं डोळ्यात पाणी असे ।
तुझ्या सबलतेचे नको करुन घेऊन हसे ।।
तुझी सबलता राखायला येती अडचणी बहु ।
म्हणूनी तू गं अशी रडत नको राहू ।।
नको भिऊस गं या पुरुषी आवाजाला ।।
सबलता तुझी दाखवून दे जगाला ।
पुसूनी टाक ते नयनाचे पाणी ।
बदलुनी दाखव तुझी ही कहाणी ।।

- कु. संध्या मनोज कराळे
(एफ.वाय., बी.ए.)

भेदभावाचा राक्षस

स्वत:ला दुसऱ्यांपेक्षा वेगळं समजणं हा एक भ्रम आहे. आणि स्त्रियांना कमजोर समजणं हा भ्रम तर अत्यंत मागासलेपणाचं लक्षण आहे.

भारतीय महिलांच्या बाबतीत अनेक चढउतार येत राहीले आहेत. जिथे प्राचीन काळापासून स्त्री-पुरुषांना समान दर्जा होता, तेथे मध्य काळामध्ये स्त्रियांची सामाजिक स्थिती अत्यंत दयनीय झाली. त्यानंतर अनेक समाजसुधारकांनी स्त्रियांना बरोबरीचा दर्जा मिळावा, यासाठी भरभक्कम प्रयत्न केले. खरंतर भारताच्या संविधानानुसार स्त्री - पुरुषांना समान अधिकार मिळायला हवा. परंतु, वास्तविकता अशी आहे कि, लिंगभेदाच्या आधारावर आज मोठ्या प्रमाणावर असमानता आहे. महिलांच्या बाबतीत हिंसा या लिंगभेदाचे आधारावर आज मोठ्या प्रमाणावर असमानता आहे. महिलांच्या बाबतीत हिंसा या लिंगभेदाचा प्रखर रुप आहे आणि ते खूप व्यापक आहे. इंडिया टुडे १६ जून २०१९ च्या अंकात थॉमसन राइटस् फाऊंडेशनने केलेल्या एका विश्वव्यापी सर्वेक्षणात असं आढळून आलं कि, 'भारत हा जगामध्ये महिलांसाठी चौथ्या नंबरचा भयानक देश' आहे. आणि जी-२० देशात महिलांसाठी भयानक अशी जागा आहे. या सर्वेक्षणामध्ये जगातील तज्ज्ञांना आरोग्याच्या समस्या, लैंगिक छळ, रुढी परंपरा व धर्माशी जोडलेल्या अनैतिक प्रथा, आर्थिक संसाधनांपर्यंत न पोहोचणे आणि देह व्यापार अशा या सहा मापदंडांच्या आधारे महिलांसमोरील संकटांच्या आधारे देशांचा क्रम लावण्यास सांगितले गेले होते. याचे जे परिणाम आले ते पाहता, आपल्या देशाच्या प्रगतीच्या आपण कितीही गर्वाने चर्चा करीत असलो तरी जे चित्र आहे ते अत्यंत विचलित करणारं आहे. कारण आजही आपली अर्धी लोकसंख्या जगण्याच्या मौलिक आणि मुलभूत अधिकाराला मुकलेली आहे.

या सर्वेक्षणात हे सत्यही समोर आलं की, शिक्षण आणि आरोग्य सेवा सर्वांपर्यंत पोहोचतच नाहीत. ही गोष्य बातम्यांमध्ये कायम स्थान मिळविणाऱ्या बलात्कार किंवा हत्या यांच्यापेक्षा गंभीर नसली तरी त्यापेक्षा कमी गंभीरही नाही. महिलांसाठी धोकादायक मानल्या गेलेल्या पाच देशांमधील महिलांना जाणुनबुजून मुलभुत मानवाधिकारांपासून लांब ठेवलं जातं. या देशात अजूनही त्यांच्या स्वत:च्या जीवनाविषयीच्या गोष्टींवरही त्यांची मर्जी चालत नाही. आर्थिक व्यवहार, जमिनजुमला, वारसाहक्क, शिक्षण, रोजगार, न्याय-अन्याय आणि पोषण हे मुद्दे तर त्यांच्यापासून कितीतरी लांबच आहेत.

या विषयी मी अनेक तज्ज्ञांशी चर्चा केली. त्यातून दोन प्रमुख कारणं समोर आली. पहिलं कारण म्हणजे भारतामध्ये मुलींना मुलांपेक्षा कमी लेखलं जातं. मूल्यांकनाच्या या विकृत कृतीचे परिणाम म्हणून समाजात अनेक तऱ्हेची विषमता तयार झालेली आहे. मुलगा किंवा मुलगी या पैकी मनासारखं अपत्य प्राप्त न झाल्या अंदाधुंद गर्भपात, एवढेच नाही तर आरोग्य सेवा आणि शिक्षण क्षेत्रातही मोठ्या प्रमाणात भेदभाव आहेत.

मिलीभगत संस्कृती वाढणं ही दुसरी समस्या आहे. जे लोक महिलांचा छळ करताता, एक तर ते करत असलेला छळ समोर येतच नाही आणि त्यांना कायद्याने शिक्षाही होत नाही. अशा असंख्य घटना आहेत ज्यामध्ये पोलीस अधिकाऱ्यांच्या बलात्काराला बळी पडलेल्या महिलेला तोंड ठेवण्यासाठी आणि कोर्टातील चक्रापासून वाचविण्यासाठी बलात्कारी पुरुषाबरोबरच विवाह करण्यासाठी दबाव टाकला गेला. निर्णय आणि आरोग्य सेवा सर्वांपर्यत पोहोचत नाहीत. ही गोष्ट, बातम्यांमध्ये कायम स्थान मिळविणाऱ्या बलात्कार किंवा हत्या यांच्यापेक्षा गंभीर नसली तरी त्यापेक्षा कमी गंभीरही नाही. परंतु डिसेंबर २०१२ मधील निर्भया बलात्कार प्रकरणानंतर मोठ्या प्रमाणात उसळलेल्या लोकांच्या संतापावरुन समजतं, की यात बदल होणं शक्य आहे. यामुळे महिलांसाठी खूप गोष्टी बदलतील. फक्त कायदे असणं पुरेसं नाही. कायदा लागु करण्यासाठी परिणामकारक व्यवस्था असावी लागते, तरचं कायदा प्रभावी ठरतो. आणि आता तसं होऊ शकेल, या गोष्टीचे संकेत मिळत आहे.

नव्वदाव्या दशकाच्या सुरुवातीपासून भारतात सुरु

झालेल्या आर्थिक उदारीकरणामुळे गेल्या पाच वर्षात राष्ट्राच्या विकासाच्या आकडेवारीत वृद्धी झालेली दिसत नाही. चीन, जपाननंतर भारत ही अशियातील तीसरी मोठी अर्थव्यवस्था म्हणून सर्वांसमोर येत आहे. संघटित क्षेत्राचा झपाट्याने होत असणारा विकास आणि मुलींसाठी उच्च शिक्षणाच्या उपलब्धतेचा परिणाम म्हणून आता पहिलापेक्षा कितीतरी जास्त महिला व्यावसायीक पदांपर्यंत पोहोचल्या आहेत. आजही अनेक घरांमध्ये लग्न झालेल्या परंतु व्यावसायीक यश मिळविणाऱ्या स्त्रीयांकडूनही मुलांची देखभाल, स्वयंपाक करणं, साफसफाई करणं अशा कामांचीसुध्दा अपेक्षा ठेवली जाते. अनेकदा त्यांच्या परिवारातले लोक तिच्या व्यावसायिक कामाला करिअरचा एक भाग न समजता फक्त पैसे कमवण्याचा एक मार्ग समजतात. अशा पध्दतीच्या दबावांमुळेच अशी एक विचारधारा बनली आहे की, काम करणाऱ्या स्त्रीयांचं आपल्या संसारात, घरात तेवढसं लक्ष नसतं आणि मग अनेकदा घरच्यांच्या दबावामुळे तीला आपल्या कामांशी तडजोड करावी लागते.

महिलांच्या बाबतीतील हिंसा या लिंगभेदाचे प्रखर रुप आहे आणि ते खूप व्यापक आहे. मला वाटतं, की समाजच त्यांच्या करिअरच्या मार्गात अडथळे निर्माण करतो. त्याचा सामना करण्यासाठी कामाच्या पध्दतीमध्ये विविधता आणणं आवश्यक आहे. सक्षम महिलांना समाजाने तयार केलेल्या अडचणींना सामोरं जाण्यासाठी प्रोत्साहित करण्याची आवश्यकता आहे.

हीच वेळ आहे कि, आपण दृढतेने अशी पावलं उचलूया ज्यामुळे स्त्री आणि पुरुष खऱ्याअर्थी समान स्थानांवर येतील. गेल्या दशकात कमीत कमी अर्धाडझन वेळा महिला आरक्षण बील लोकसभेत दाखल केलं गेलं. तरंतु अजूनही त्याला कायद्याचे स्वरुप प्राप्त झालेलं नाही. अनेक राजकीय पक्षात महिलांचं प्रतिनिधीत्व वाढविण्यासाठी केलेल्या प्रयत्नांनंतरही महिलांची संख्या जितकी हवी त्यापेक्षा अजूनही बरीच कमी आहे. वैयक्तिक पातळीवर माझी इच्छा आहे की, संसदेसह सर्व वैधानिक भागात महिलांसाठीही ३३ % आरक्षण असायला हवं. यामुळे देशातील पुढच्या पिढीतील तरुण महिलांमध्ये जास्ता आत्मविश्वास निर्माण होईल. महिलांमध्ये अनेक प्रकारचे टॅलेंट आहे ज्याचा उपयोग देशाच्या निर्माणासाठी, विकासाच्या प्रक्रियेसाठी योग्य उपयोग केला जाऊ शकेल. याची गुरुकिल्ली शिक्षण आहे. शिक्षण फक्त महिलांनाच नाही , तर ते स्वत:ला महिलांपेक्षा उच्च मानतात त्यांच्यासाठीसुध्दा आवश्यक आहे.

'स्त्रीचा उदय'
उद्योन्मुख स्त्री,
तिची मान आहे ताठ
तर नजर आहे सरळ
तिला स्वत:ची मूल्ये आहेत.
ती निर्भय आहे, ती उदात्त आहे.
सुसंस्कृत, अढळ, अज्ञानाला दूर सारणारी
जीवनातील आनंदाचं स्वागत करणारी,
शिकण्यासाठी तत्पर असणारी
अशी आहे संपूर्ण स्त्री आणि असा आहे तिचा धर्म.

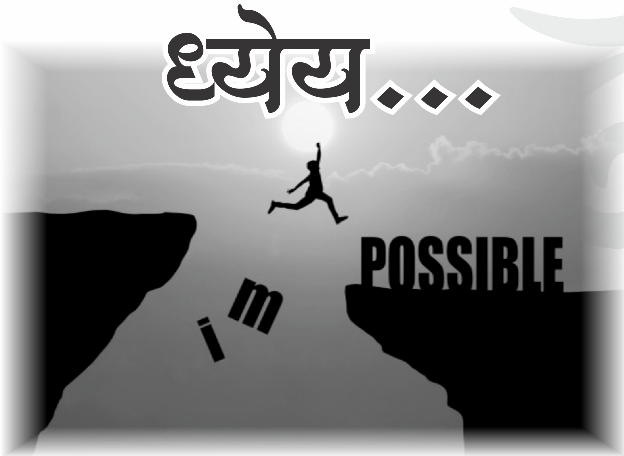

काम असेल कठीण, नसतं कधी अशक्य
पूर्णविराम नंतर तर, संपत ते पूर्ण वाक्य,
नशीबाला शिव्या देत
प्रयत्नांना मुकरु नको काटेरी मार्ग असेल
पण ध्येय कधी सोडू नको ।

जागोजागी मिळतील वैरी, नको त्याची भ्रांत
लक्ष्य ध्यानात ठेव, तू चाल रे निवांत, शत्रुंना घाबरत
मान कुठेही झुकवू नको
काटेरी मार्ग असेल, पण ध्येय कधी सोडू नको ।।

जन्मला आहे तर जग, नको पाहू मागे
आयुष्याचा शेवटी बाकी फक्त आठवणींचे धागे
माणूस म्हणून जगला
पण सामान्य माणूस म्हणून मरु नको
काटेरी मार्ग असेल, पण ध्येय कधी सोडू नको ।।

गौरी विजय पंडित (एफ.वाय.बी.ए.)

सोशल मीडियाचा वाढता प्रभाव...

आपल्या संस्कृतीमध्ये होणाऱ्या नवीन परिवर्तनांमुळे आपण नवनवीन आव्हानांना सामोरे जात आलो आहोत आणि या प्रक्रियेतच मानवाचा विकास होतो. सोशल मिडिया हे माहितीचं एक महत्त्वपूर्ण माध्यम म्हणून आपल्या समोर आलं आहे. आणि सोशल मीडियाने जनतेच्या विचारांना प्रसारित करुन लोकांमध्ये खासकरुन तरुणांमध्ये राजकीय आणि सामाजिक क्षेत्रांविषयी प्रोत्साहित करण्याच्या नवीन पध्दतीला जन्म दिला आहे. एक राजकिय उपक्रम म्हणून सर्वांमध्ये सोशल नेटवर्कींग विषयी आनंदाचे भाव आहेत. खासकरुन शहरामध्ये मोबाईल फोन वापरणाऱ्यांची संख्या वाढल्यानं ऑन लाईन राहणाऱ्यांचे प्रमाण अपेक्षेपेक्षा जास्त वाढलं आहे. जसजसे मध्यवर्गीय वाढत जातील तसतशी भारतातील इंटनेट वापणाऱ्यांची संख्याही वाढत जाईल अशी अपेक्षा आहे. भारतात फेसबुकचा वापर करणारे जवळपास ८० कोटी लोक राजकारणापासून स्वतःला लांब ठेवू शकत नाहीत. सर्वांमध्येच ही भावना आहे कि, समाजाच्या अत्यंत वेगानं वाढणाऱ्या नवीन सवयी जीवनशैलीशी सामावून घ्यायला हवं. हा वर्ग सोशल मीडियावर अत्यंत सक्रिय आहे. त्यामुळे अतिउत्साहाच्या भरात सोशल मीडियामध्ये असणाऱ्या सुप्त संभावना आणि त्यांची भूमिका या गोष्टींना मीडियामध्ये अतिशयोक्ती करुन प्रस्तुत केलं जातं.

जर २०१३ हे वर्ष पाहिलं तर हे इंटरनेटचं वर्ष होतं. इंटरनेटच्या वापर करणाऱ्यांची आकडेवारीच सांगते कि, भारतीय समाजात इंटरनेटचा वापर अत्यंत वेगानं वाढत आहे. आज इंटरनेट वापरणाऱ्यांची संख्या २१३ कोटी पर्यंत पोहोचली आहे. म्हणजे २०१२ मधे १५ कोटी लोक इंटरनेट वापरायचे, त्यामध्ये ४२ टक्यांनी वाढ झाली आहे. इंटरनेट वापरणाऱ्यांमध्ये मोबाईल फोनवर इंटरनेट वापरणाऱ्यांची संख्या ही जवळपास १३ कोटी आहे. २०१४ च्या निवडणुकीपूर्वी मी अंदाज लावला होता कि, भारतातील ५४३ संसदीय निवडणुक क्षेत्रांपैकी १६० निवडणूक क्षेत्रावर फेसबुकचा उपयोग करणाऱ्यांचा महत्त्वपूर्ण प्रभाव राहील.

या निवडणुकीचे निकाल लागताच ही गोष्ट सिध्द झाली. मी समजतो की, या निवडणुकीतील ३० ते ४० जागांवर सोशल मीडियाचा प्रभाव नक्की होता. पुढील निवडणुकांमध्ये हा आकडा वाढून ६० टक्यांपर्यंत जाऊ शकतो. अनेक निवडणुक क्षेत्रातील प्रचारांमध्ये, नेहमीचा प्रचार आणि जाहिरात परंपरेला मागे टाकत सोशल मीडियाचे स्थान हे पहिल्या तीन मध्ये होतं.

हा नवनिर्मितीचा काळ आहे. ही सोशल मीडियावर उठलेली लाट भारतीय तरुणांच्या मनात जाऊन पोहोचली. देशातील प्रत्येक गावातील, शहरातील तरुणांच्या मनात देशाला विकसित करण्याचे तरंग, नरेंद्र मोदीजींनी तयार केले. नरेंद्र मोदी जेव्हा पंतप्रधानपदाची शपथ घेत होते तेव्हा त्यांच्या फेसबुक अकाऊंटवर जवळपास १.६ कोटी लोकांचे 'लाईक' आले होते आणि या संख्येनुसार जगातील तमाम पसंत केलेल्या राजकारणातील नेत्यांमध्ये त्यांचे स्थान हे दुसरे होते आणि ट्विटरवर त्यांना फॉलो करणाऱ्या जगभरातील नेत्यांच्या सूचीमध्ये त्यांचा क्रमांक सहावा आहे.

परस्परांशी जोडलेले नियम

१. संक्रमणाचा नियम : आपल्या संपर्कात असणाऱ्या लोकांचा आपल्या जीवनावर प्रभाव पडतो.

२. अनुकरणाचा नियम : आपण आपल्या मित्रांचे अनुकरण करतो.

३. प्रतिसादाचा नियम : आपल्या मित्रांच्या मित्रांचा आणि अगदी त्यांच्या मित्रांचाही प्रभाव पडतो.

४. अस्थिरतेचा नियम : कोणत्याही नेटवर्कचे एक आयुष्य असते.

आपण जितक्या जास्त लोकांच्या संपर्कात असतो त्या सर्वांचा आपल्या जीवनावर परिणाम होत असतो. आपला हा संपर्क आपल्या जीवनातील अशा आकांक्षा, भावना आणि आपल्या आरोग्यावर प्रभाव करत असतो. आपल्यात आपल्या मित्रांची, जवळच्यांची नक्कल करण्याची प्रवृत्ती असते. मित्रांकडून आपल्याला 'स्विकृती ' आणि 'सुरक्षा' मिळते. आपला एखादा मित्र नवीन गोष्ट खरेदी करतो, नवीन ठिकाणी

जातो किंवा नवीन काही करतो. त्याने केले म्हणून आपणही ते काम करतो. ती गोष्ट खरेदी करतो किंवा त्याच स्थानावर जातो, जिथे आपले मित्र गेले होते. आपल्या मित्रांमुळेच प्रभावित होत नाही तर आपल्या मित्रांचे मित्र आणि त्यांच्या मित्रांचाही आपल्यावर प्रभाव पडतो. याचा अर्थ आपण जे काही करतो त्यांचे प्रतिध्वनी यातील उर्जा संपायच्या अगोदर आपल्या मित्रांच्या तीन स्तरापर्यंत जाऊन पोहोचतात. प्रत्येक नेटवर्कचा स्वत:चा एक जीवनकाळ असतो. कुठल्याही नेटवर्कला कुठलीही एक व्यक्ती नियंत्रित करु शकत नाही. नेटवर्क हे अत्यंत गुंतागुंतीचे गतिमान आणि सारखे बदलणारे असते. नेटवर्कसाठी कुठलाही केंद्रीय नियंत्रण बिंदू नसतो. परंतु हे सूचनेच्या सहभागावर काम करते. एक उदाहरण म्हणून विकीपिडीयाचे उदाहरण घेऊ. विकीपिडीया एक खुली सूचना व्यवस्था आहे, त्यावर उपलब्ध माहितीचा लाभ कोणीही घेऊ शकतं. सर्वात जास्त मजेदार गोष्ट कुठली असेल तर याचं कुठलंही केंद्रीकृत नियंत्रण नाही. तसेच अनेक स्वनियोजित समूहांना जसे अनौपचारिक अधिकार असतात तसे अधिकारी इथे कोणाकडेच नाहीत. विकीपिडीया ही अशी प्रणाली आहे. ज्यात ज्याच्या माहितीत कुणीही बदल करु शकतो. याचा उपयोग होऊ नये म्हणून स्वनियंत्रण आणि एकमेकांचा एकमेकांवर असलेला दबाव या उपयोगी ठरतात.

सोशल मीडिया हा भारतीय राजकारणातील आमूलाग्र बदल करणारा घटक ठरला आहे. राजकार्ण्यांना देखील ऑनलाईन माध्यमातील या लपलेल्या संभावना समजायला लागल्या आहेत, की त्यांचे संदेश लोकांपर्यंत पोहचविण्याची गती वाढवणारे ये तंत्र आहे. अमेरिकासारक्या देशातही निवडणूक प्रचारामध्ये याची भूमिका अत्यंत महत्त्वाची असते आणि तीच स्थिती आता भारतात देखील तयार होत चालली आहे. सोशल मिडीया एक दुधारी तलवार आहे. कारण जर समाजात तुमच्याविषयी एक चुकीचा संदेश जरी गेला तरी तो तुम्हाला बाहेर काढू शकतो आणि हे व्हायला वेळ लागत नाही.

राजकारण्यांना देखील
ऑनलाईन
माध्यमातील, या
लपलेल्या संभावना
समजायला लागल्या
आहेत, की त्यांचे
संदेश लोकांपर्यंत
पोहचविण्याची गती
वाढवणारे हे तंत्र आहे.

जगाच्या इतिहासात पहिल्यांदाच राष्ट्राचे भविष्य हे जनतेच्या हातात आले आहे. लोक देखील इतके सक्षम झाले आहेत जेवढे यापूर्वी कधीच नव्हते. देशातील नेत्यांवर मग ते सरकारी अधिकारी असतील, किंवा विधी मंडळातील लोकप्रतिनिधी असतील, लोकांना त्यांच्यावर दबाव कसा टाकायचा याची पध्दत कळाली आहे. सरळ आहे. सोशल मिडियामुळेच त्यांना हे लक्षात आलं, की त्यांच्या आवाजात दम आहे. आपले विचार, आपलं बोलणं लोकतांत्रिक स्वरुपात सगळ्यांसमोर ठेवलं गेलं, तर आपण सर्वजण एका उद्देशासाठी एका मंचावर संघटित होऊ शकतो, आंदोलन करु शकतो आणि बदलाची ठिणगी पेटवू शकतो.

– राहुल मोहन शिंदे (एफ. वाय. बी. ए.)

प्रेम-मैत्री

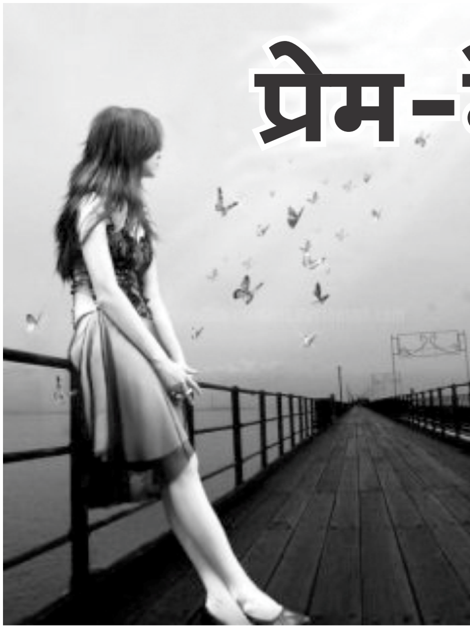

प्रेम हा चर्चेचा विषय नसतो,
तो मैत्रीमुळेच घडून येत असतो.
मैत्री शिवाय प्रेम घडत नसते,
प्रेमा शिवाय मैत्री टिकत नसते.
मैत्रीमुळे घडलेले प्रेम गुन्हा नव्हे,
प्रेमामुळे वाढलेली मैत्री अपराध नव्हे.
जे जगतात ते प्रेम करतात,
जे जगतात ते मैत्री करतात,
जे जळतात ते भानगड म्हणतात.
जे जळतात ते नाटकही म्हणू शकतात.
प्रेमा शिवाय पर्याय नसतो
मैत्री शिवाय थारा नसतो.

जीवनातील स्थान...

लहान असल्यापासून आई आपल्या मुलांना सांगत असते इथे जाऊ नका बाबा मारेल, तिथे जाऊ नको बाबा मारेल, झाडावर चढू नको बाबा मारेल, नदीवर जाऊ नको बाबा मारेल, शाळेत जा नाहीतर बाबा मारेल,हे नको करु बाबा मारेल, ते नको करु बाबा मारेल. मग मुलं सुध्दा बाबांना घाबरतात. बाबांच्या भयाने शाळेत जातात. बाबाने मारु नये म्हणुन अभ्यास करतात. बाबांच्या दहशतीखाली शिकत राहतात. हळूहळू मुलं बाबांकडे दूर्लक्ष करुन आईवरच प्रेम करु लागतात. मनामधून बाबांना काढून टाकतात. आईच्या चरणांवरती सर्वस्व अर्पण करतात. बाबांपासून चार हात दूरच राहतात.

मुलं आईचं गाणं गातात. कोणतंही मुलं बाबांना दुधावरची साय म्हणत नाही. लंगड्याचा पाय म्हणत नाही. वासराची गाय म्हणत नाही. बाबांसाठी मुलांकडे शब्दच नसतात. मुलाचा पायाला ठेच लागली तरीही मुलं बापरे म्हणत नाही आणि साने गुरुजींना ही श्यामचा बाप दिसत नाही. आई घरी असली की घर कसं भरल्यासारखं वाटतं, बाबा घरात नसले की मात्र स्मशानशांतता.

मुलं शपथ सुध्दा आईचीच घेतात. बाबा शपथेच्याही लायकीचा नसतो. बाबा असतो केवळ मुलांच्या नावाच्या आणि आडनावांच्या मध्ये नावापुरता. मुलं विठोबाला माऊली म्हणतात. धरणीला माय म्हणतात आणि देशाला माता म्हणतात. बाबा मात्र धरणीतून, देशातून आणि मुलांच्या मनातून केव्हाच झालेला असतो हद्दपार. बाबा असतो कठोर, काळीज नसलेला, मारकूटा, बाबा असतो मुलांच्या स्वप्नात बागुलबुवा. बाबा म्हणजे केवळ पैसे, रुपये कमवण्याचे यंत्र. तेवढं काम त्यानं केलं की त्याचं कर्तव्य संपलं. पण मग असं असुनही बाबा मेल्यावर मुलांच्या मनात धडकी का भरते ? का ओघळतो मुलांच्या डोळ्यातून पाऊस ? का वाटतं मुलांना पायाखालची जमीन सरकल्यागत ? का वाटतं मुलांना कि, आपण बेसहारा झालोय? का हंबरतात मुलं बाबा गेल्यावर ? कविता, कादंबरी यात कधीही नसलेला हा पत्थरदिल बाबा प्रत्यक्षात जेव्हा नसलेला होतो का वाटतं मुलांन की, डोळे मिटून जी प्रेम करते तिला प्रियसी म्हणतात, डोळे उघडे ठेवून जी करतात त्याला मैत्री म्हणतात, डोळे वटारुन जी प्रेम करते तिला पत्नी म्हणतात, स्वत:चे डोळे मिटेपर्यंत जी प्रेम करते तिला आई म्हणतात. पण डोळ्यांत प्रेम न दाखवता जो प्रेम करतो त्याला बाबा म्हणतात.

आपल्या जीवनात वडिलांचे स्थान हे काहीच नसते. आपण सर्व कष्ट हे आईमुळेच करत असतो. पण त्याच्यात वडिलही आपल्या जीवनाचा अविभाज्य घटक आहे हे आपण विसरुन जातो. जर शिवाजी महाराज जिजाऊंमुळे घडले असतील तरी त्यापाठीमागे शहाजी महाराजांची धडपड होतीच की हे लक्षात घ्यावे. रामांची आई कौसल्या होती पण पुत्रयोगाने तडफडून मरणारा दशरथ हा एक बापंच होतो. या जगात बापाला आपण आपल्या आयुष्यात काहीच स्थान देत नाही.

आईने जरी आपल्याला जन्म दिला असेल तर त्याचे पालनपोषण हा बापंच करतो. आपल्यासाठी रात्रीचा दिवस करतो. त्याला त्याच्या दु:खाचे काहीच वाटत नाही. कारण त्याला माहित असतं अजुन आपल्या मुलाचं शिक्षण, मुलीचे लग्न बाकी आहे. ही आशा ठेवून तो जगत असतो. आपल्या स्वत:साठी तो एक रुपया ही खर्च करत नाही मात्र दुसऱ्यासाठी मागेपुढं न पाहता खर्च करतो. कितीही संकटे आली तरी तो डगमगत नाही. काहीही झालं तरी रडत नाही पण रात्री झोपतांना उशीत तोंड खुपसून रडतो तो आपला बापंच असतो.

मुलगी जेव्हा सासरी जायची असते तेव्हा मात्र डोळे भरुन रडतो. कारण मुलीला आपल्या वडिलांची प्रत्येक इच्छा कळत असते. मुलगी ही वडिलांचे सर्वस्व झाललं असते. अगदी आई तर कधी आजी तर कधी मुलगी हे सर्व आठवून तो रडत असतो. सकाळी उठल्यावर कोणी विचारलं की पैसा खर्च केल्याचं दु:ख वाटते की नाही ? तर तो नाही म्हणतो कारण त्याचे उत्तर असते की माझी मुलगी सुखी झाली मग मला पैसा खर्च झाल्याचे काहीही वाटत नाही. असा असतो बाप. झाला तर काटेरी फुल...नाहीतर असतो अगदी कापसासारखा मऊ अगदी हळवा.

।। बाबा तुम्ही ग्रेट आहात
सर्वांना समजावून घेणारे एक वडिल आहात
मुलीच्या पाठीवर हात थोपटवणारे पिता आहात
आई नसली की, मुलांना सांभाळणारे
तुम्ही एक आधार आहात...।।

- कांचन अशोक वारुळे (एफ.वाय.बी.ए.)

अहिल्याबाई होळकर
आदर्श एका सामाजिक कार्याचा

अहिल्याबाई होळकर यांनी शिक्षणाचे महत्त्व ओळखले होते. त्यांनी महेश्वराला आपल्या राज्याची, राजधानी बनविले व वेगवेगळ्या प्रदेशातील विद्वानांना कायस्वरुपी जहागिऱ्या प्रधान केल्या. त्यामुळे हे विद्वान आपल्या उदरनिर्वाहासाठी इकडे तिकडे न भटकता महेश्वर मध्ये स्थायीक झाले व शिक्षणाकडे लक्ष देऊ लागले. अहिल्याबाई होळकर यांनी तेलंगणा, गुजरात, संगमनेर तसेच नर्मदेच्या किनाऱ्यावर राहणाऱ्या वेगवेगळ्या विषयांच्या विद्वानांना महेश्वर मध्ये संरक्षण दिले. ते सर्व वेगवेगळ्या विषयात निष्णात होते. त्यामध्ये मल्हार भट्ट जाणीबा, पुराणिक, रामचंद्र रानडे, काशीनाथ शास्त्री, दामोदर शास्त्री, निहिल भट्ट अशा प्रकारच्या अनेक विद्वानांना त्यांनी आपल्या राजधानीत ठेवले होते व आपल्या जनतेची काळजी त्यांनी घेतली होती.

आपले राज्य समृध्द व्हायचे असेल तर प्रजेसाठी शिक्षण व आरोग्य हे घटक खूप महत्त्वाचे असतात. म्हणूनच अहिल्याबाई होळकर यांनी आपल्या राज्यामध्ये दवाखान्याची निर्मिती केली होती. त्यांनी आयुर्वेद शास्त्रातील औषधी वनस्पतींच्या बागा लावल्या होत्या. एवढेच नव्हे तर मानवी आरोग्य निरोगी रहावे यासाठी शासकीय सुविधा देखील निर्माण केल्या होत्या तसेच दवाखान्यासाठी लागणारे निष्णात वैद्य देखील उपलब्ध केले होते.

अहिल्याबाई होळकर यांनी केवळ आपल्या राज्यातील जनतेसाठीच सामाजिक केले असे नाही तर त्यांनी आपल्या राज्यातील पशु-पक्षांवरही प्रेम केले. त्यांनी गायींसाठी कुरणे राखून ठेवली होती. सुगीच्या दिवसात त्या अंतरावअंतरावर पिकांच्या शेतीचा एक वाटा पाखरांसाठी राखून ठेवत. याचप्रमाणे मोकाट हिंडणाऱ्या जनावरांची देखील काळजी घेत असत. पक्षांसाठी धान्याने पिकलेल्या उभे पिक त्या विकत घ्यायच्या आणि ह्या पक्षांसाठी खुली ठेवत होत्या. तसेच पक्षांना आणि प्राण्यांना पाणी पिण्यासाठी त्यांनी गावोगावी हौदांची निर्मिती केली होती.

अहिल्याबाई होळकर यांचे पर्यावरण विषयक दृष्टीकोन देखील खूप मोलाचे आहे. त्यांनी रस्त्याच्या दूतर्फा, ओसाड व पडिक डोंगरावर लिंब, आंबा, चिंच, पिंपळ, वड, औदुंबर यांची भरपूर झाडे लावलेली होती. या झाडांची मुळे खोलवर तसेच दूरवर जाऊन जमिनीत नैसर्गिक गारवा टिकून रहात असे व पाऊसही मोठ्या प्रमाणावर पडत असे. त्यांनी असाही नियम केला होता कि, प्रत्येक शेतकऱ्याने वीस झाडे लावलीच पाहिजे. त्यातील अकरा झाडे सरकारची तर ९ झाडे शेतकऱ्याची होती. तसेच नदीचे पाणी खराब होऊ नये यासाठी मूळ प्रवाहापासून एक प्रवाह बाजूस वळवून त्याचा उपयोग स्नान, कपडे धुणे, जनावरांना पाणी आदी कामांसाठी केला जात असे. एवढेच नव्हे तर त्यांनी वनीकरण, जलसंवर्धन, जलीकरण यास्तव स्वतंत्र खाते निर्माण केले होते. एक वृक्ष तोडणे म्हणजे एका जीवाची हत्या करणे असा विचार त्यांचा होता. अशा प्रकारचे उदात्त कार्य त्याने पर्यावरणाचा योग्य समतोल राखण्यासाठी केले.

- गौरी विजय पंडित (एफ.वाय.बी.ए.)

संत तुकाराम महाराजांचे समाज प्रबोधन

संतकृपा झाली । इमारत फळा आली ।।
तुका झालेसी कळस । भजन करा सावकाश ।।
भागवत धर्माच्या मंदीराचा कळस म्हणून ज्यांची ख्याती आहे त्या तुकाराम महाराजांच्या चरणी साष्टांग वंदन करुन त्यांनी विठ्ठलभक्ती बरोबरच समाज प्रबोधन केले त्याचा हा आढावा.

तुकाराम महाराजांचा या देहातील कालखंड इसवी सन १६०८ पासनू १६५० पर्यंत होता. म्हणजेच सुमारे चारशे वर्षांपुर्वीचा हा कालखंड आहे. तुकाराम महाराजांनी प्रपंचातील अतोनात दु:खाना कंटाळुन विठ्ठल उपासनेला प्रारंभ केला. कठोर तपसाधना करुन आत्मज्ञान प्राप्त केले. याच कालखंडामध्ये परकीय आक्रमणामुळे संपूर्ण समाज मनाने तसेच व्यावहारीक दृष्ट्या अस्वस्थ झाला होता. कर्मठ,कर्मकांड, कमालीचा नास्तिकणा, वाह्यात तर्कटीपणा व बुवाबाजी असा हा अचारभ्रष्ट व विचारभ्रष्ट समाज आत्मघातकी झाला होता. समाजाची अशी दिन अवस्था पाहून तुकाराम महाराजांनी आपल्या अभंगवाणीतुन समाजाला एक नवी, समृध्द व आत्मोन्नत करणारी दिशा व प्रांजल शब्दातुन समाजापुढे ठेवले. ते तत्त्वज्ञान स्वत: प्रत्यक्ष आचरणात आणून ती विचारधारा पुढे वारकऱ्यांमध्ये आत्मसात करवून मोठा वारकरी – संप्रदाय निर्माण केला.

तुकाराम महाराजांच्या परखड आणि प्रासादिक अभंग वाणीने महाराष्ट्रातील प्रत्येकाच्या हृदयात आपुलकीचे आणि जिव्हाळ्याचे स्थान प्राप्त झालेले आहे. कारण त्याची वाणी हृदयस्पर्शी आहे. जगातील व्यवहाराचे सुक्ष्म ज्ञान तसेच परमार्थिक सत्याचे रहस्य त्यांच्या वाणीतून दिसून येते. त्यामुळे त्यांचे समाजप्रबोधन सर्व सामान्यांना आपलेसे वाटते. त्याकाळातील समाजामध्ये मोक्षमार्गाच्या नावाखाली होत असलेल्या भोंदूगिरीचा, कर्मठ कर्मकांडांचा तुकाराम महाराजांनी अतीशय तीव्र शब्दात समाचार घेतलेला त्यांच्या अभंगवाणीतून दिसून येतो. देवपुजा, कीर्तन, प्रवचन, धार्मिक अनुष्ठान इत्यादी साधनांचा केवळ पोटासाठी उपयोग करणाऱ्या पाखंडी लोकांवर तुकाराम महाराजांनी कडाडून टिका केलेली आहे. तुकाराम महाराजांची लेखनशैली मर्मग्राही व धारदार आहे. म्हणूनच त्यांच्या अभंगातील प्रत्येक चरण सर्वांच्या अंत:करणाचा ठाव घेतल्याशिवाय रहात नाही.

तुकाराम महाराजांच्या अभंग वाणीतुन सामान्यजनांचे प्रतिनिधीत्व प्रकट होते. ते सामन्यजनांप्रमाणेच विकारवश, भांडणारे, रुसणारे असुन सुध्दा नराचे नारायण झाले. यामध्ये तुकाराम महाराजांची अलौकिकता स्पष्ट होते. त्यामुळे आपलासुध्दा आत्मविश्वास जागा होईल. आपणही आत्मज्ञानी होऊ असे नाते प्रत्येक वारकऱ्याच्या मनात निर्माण करण्याचे सामर्थ्य तुकाराम महाराजांच्या अभंग वाणीतून प्रकट होते. त्याची अभंगवाणी पराकाष्ठिची आत्मपर व अंत:र्मुख असल्याने त्या अभंगावाणीमध्ये त्यांच्या पारमार्थीक चरित्राचे सम्यक दर्शन घडते. एका साध्या संसारीक मनुष्याचा आत्मसाक्षात्कारी संत कसा घडवला याचे सविस्तर चित्र त्या अभंगवाणीमध्ये पहावयास मिळते. जिव्हाळा, औचित्य आणि ओज यांची तुकाराम महाराजांची अंभंगवाणी प्रभावी झालेली आहे. साध्यासुध्या परिचीत शब्दांच्या माध्यामातून मार्मिक व परिणामकारकता चांगलीच साधलेली दिसून येते. तुकाराम महाराजांचे लक्ष वाङ्मय निर्मितीपेक्षा सामाजिक जीवन स्वच्छ करण्याकडे विशेषत्वाने होते म्हणून ते म्हणतात, उजळावया आलो वाटा.

आपल्या अभंग वाणीबद्दल तुकाराम महाराज म्हणतात. ते शब्द माझे पदरचे नाही. परमेश्वरी प्रेरणाच बोलत आहे. अंतरीचा रंग उमटे बहारी. देहू जवळच्या भंडारा डोंगरावर तुकाराम महाराज एकांतामध्ये नामस्मरण करीत व संध्याकाळी मध्यरात्रीपर्यंत संकिर्तन करीत त्यावेळी त्यांच्या मुखातुन ही अभंगवाणी प्रकट होत असे. त्यांच्याच शब्दांमध्ये
करीतो कवित्व म्हणतात हे कोणी ।
नव्हे माझी वाणी पदरीची ।

माझिये युक्तीचा नव्हे हा प्रकार ।
मज विश्वंभर बोलवितो ।।

तुकाराम महाराज कुणबी असून ब्रह्मज्ञान बोलतात. वेदांचा अर्थ सांगतात. म्हणून समकालीन वरिष्ठ वर्गांकडून त्यांना विरोध झाला. मंबाजीबुवांनी त्यांचा छळ केला. रामेश्वर भटांनी त्यांचे अभंग इंद्रायणी नदीमध्ये फेकुन दिले. तरीसुद्धा तुकाराम महाराजांवर विठ्ठलाचा वरदहस्त असल्याने सर्वांनी तुकाराम महाराजांचा द्रष्टेपण मान्य केले. ते आपल्या जीवनमार्गाचा खुलासा करतात.

तुकाराम महाराज दुसऱ्या अभंगामध्ये म्हणतात. जो मनुष्य उत्तम व्यवहारतून धन मिळवितो आणि उदार मनाने ते खर्च करतो त्याच मनुष्यास सद्‌गती प्राप्त होते. जो परोपकार करतो, जो पशुंचे पालन-पोषण करतो, जो परस्त्री आपल्या आई-बहिणी प्रमाणे मानतो, जो तहानलेल्यांना पाणी देतो, जो जेष्ठांचे महत्त्व वाढवतो त्यालाच मोक्षप्राप्ती होते. या अभंगामध्ये सर्व आध्यात्माचे सार तुकाराम महाराजांनी समजाऊन दिले आहे. मनुष्याने धन कोणत्या प्रकारे मिळवावे, त्याचा विनियोग कशाप्रकारे करावा, समाजातील स्त्रीयांशी कसा व्यवहार करावा, पशु-पक्षांवर कशी दया करावी, समाजातील थोरांचा कसा आदर-सत्कार करावा याचे सोप्या शब्दांमध्ये प्रबोधन केलेले दिसून येते. ढाल तलवारे गुंतले हे कर । या अभंगामध्ये तुकाराम महाराजांनी युद्धामध्ये सैनिकाने कसे वागले पाहिजे याचे उत्तम रितीने प्रबोधन केले आहे.

कानडीने केला मराठी भ्रतार । या अभंगामध्ये तुकाराम महाराजांनी विवाह करतांना कोणती काळजी घ्यावी याचे प्रबोधन केले आहे. या अभंगामध्ये तुकाराम महाराज सांगतात जो बायकोच्या आहारी गेला त्याला कुठेच मान मिळत नाही. लोभी मनुष्याती हातून आतिथ्य घडत नाही. अत्यंत आळशी, वैराग्यहीन मनुष्याच धिक्कार असो. त्याला नरकगतीच प्राप्त होते. साता दिवसांचा जरी झाला उपवासी । या अभंगामध्ये तुकाराम महाराजांनी हरी भक्ती करावी, कोणाताही दुरधर प्रसंग आला तरी नामस्मरण सोडू नये. देहाचे तुकडे झाले तरी किर्तन सोडू नये. परमेश्वर चरणी असा दृढ विश्वास ज्याच्या जवळ असतो त्याच्या जवळ परमेश्वर नेहमी असतो. असे भक्तांसाठी प्रबोधन केले आहे. मांडव्याच्या दारा । पुढे आणिला म्हातारा ।। या अभंगामध्ये तुकाराम महाराजांनी त्याला कोणत्यावेळी काय करावे ते कळत नाही, त्याच्या एखाद्या मंगल प्रसंगी काही उपयोग नाही असा बोध करुन दिला आहे. अशा प्रकारे अनेक विषयांवर तुकाराम महाराजांनी समाज प्रबोधन केलेले आहे.

– हिंदवी मिरेश बारसे (एफ.वाय.बी.ए.)

नकोस दुखवू रे
आईच्या भावना
तिने तुझ्यासाठी सोशिल्या रे
असंख्य वेदना ।

नको ठेच पोचवू
तिच्या अंतःकरणाला
तिनेच तुला जन्म देऊनी
जगाचा पट दाखविला ।

रात्रदिवस खपली
तुझ्या सुखासाठी झटली
नाही पाहिले स्वतःच्या रुपाकडे
फक्त पाहिले तुझ्या जीवन विकासाकडे

बाळ माझा मोठा होऊनी
नावलौकिक कमावू दे
हेच मागणे तिचे देवाकडे
जीवनात मिळेल सर्व काही

परंतु जन्मदात्री आई
मिळते एकदाच जीवनी
तेव्हा तू कर आदर
तिच्या प्रेमभऱ्या शब्दांचा

प्रेमवृक्षाची साऊली
हीच माझी माऊली !

स्वप्नांची शक्ती

मोठं काही करण्यासाठी आपल्याला फक्त कृतीच करायची नसते तर स्वप्नही पहायची असतात. फक्त निश्चय करायचा नसतो तर विश्वासही ठेवायचा असतो. - एनातोली फ्रान्स

स्वप्न ती नाहीत जी तुम्ही झोपल्यावर पाहता. तर स्वप्न ती असतात जी तुमची झोप उडवतात. पण तुमची स्वप्न वास्तवात आणण्याकरीता तुम्हाला लख्खं जागं असणं आवश्यक आहे.

संपुर्ण मानवजातीच्या इतिहासामध्ये आत्ता ज्या संधी उपलब्ध आहेत त्या पूर्वी कधीच उपलब्ध नव्हत्या. मानवी जीवनातील गेल्या २० शतकातील अशक्य वाटणाऱ्या गोष्टींचा अनुभव एकविसाव्या शतकात आपण घेत आहोत. नवीन तंत्रज्ञान आणि शोध मानवाला पुढे घेऊन जात आहेत. मानवी क्षमतेच्या सीमा रुंदावत आहेत. हा अनुभव घेण्यासाठी उपलब्ध असलेला वेळ मात्र सारखाच आहे. त्यामुळे ही दोलायमान स्थिती आजचा तरूण अनुभवत आहे. आजच्या जगातील उपलब्ध असणाऱ्या अनुभवाच्या विस्तृत श्रेणींपैकी प्रत्येक गोष्टींचा फायदा घेण्याची तरुणांची इच्छा असते. आणि ती असायलाही हवी. पण ते शक्य होत नाही. त्यांना स्वत:ला एखाद्या विषयात प्राविण्य मिळवण्याच्या सीमेत बांधून घ्यावं लागतं. माझ्या मते हे योग्य नाही. माझं तर स्वप्न आहे की, या जगातील प्रत्येक तरुणाला हवा तितका या जगाचा अनुभव घेता यावा. पण ते कसं शक्य आहे ? हे शक्य करण्यसाठी दोन मार्ग उपलब्ध आहेत. एक आपल्याकडे उपलब्ध असलेल्या वेळेमध्ये आपण काय करु शकतो यात वाढ करणं. दिर्घोद्योगी असणं आणि आपल्या क्षमतेत वाढ करं ही जीवनाची दोन ध्येय आजच्या तरुणाईला देऊ इच्छिते. जेव्हा दोन्ही ध्येय कशासाठी मिळवायची हे समजता तेव्हा प्रत्येक गोष्टीसाठी दरवाजा उघडतो. हीच ती मोठी झेप आहे. ज्याची मानवता वाट पहात आहे. हीच झेप आपल्याला क्रांतीच्या उंच टप्प्यावर घेऊन जाईल. पण आपण ते कसं साध्य करु शकतो ?

पहिली गोष्ट म्हणजे तुम्ही साधं आणि पवित्र जीवन जगा. असं जीवन तुम्हाला उतारवयात देखील निरोगी ठेवेल. ज्यामुळे तुमच्या आवडीच्या गोष्टींचा जास्तीत जास्त अनुभव घेण्याकरीता तुम्हाला जास्तीत जास्त वेळ उपलब्ध होईल. गेल्या काही वर्षांपासून वयोमानानुसार पार्किसन्स, अल्झायमर, कॅन्सर, हृदयविकार अशी अजारपण उद्भवायला लागली आहेत. यात समजुन घ्यायची महत्त्वाची गोष्ट अशी की, आजारपण उद्‌भवण्यासाठी अनेक वर्ष लागतात. पण त्याची बिजं तरुण वयातच पेरली जातात. त्यामुळे ही वेळ आली आहे निरोपणाची चळवळ सुरु करण्याची त्यासाठी प्रत्येक तरुणाने निरोगी विचार, निरोगी आहार अवलंबला पाहिजे. तुमचं जीवन हे ‘ईश्वराची देणगी आहे’. आणि पृथ्वीवरील कुठल्याही संपत्तीशी याची तुलना होऊ शकत नाही. मग वाईट सवय आणि व्यसनात ती वाया घालवायची ? चांगले आरोग्य राखा, वाईट सवयींपासून दूर रहा, चांगलं शिक्षण आणि कौशल्य आत्मसात करा. सक्षम आणि पात्र लोकांसाठी अनेक संधी वाट पहात आहेत. तुम्ही पुढे जा आणि त्यांचा पूर्ण लाभ घ्या.

चारोळ्या

डोळे मिटुन प्रेम करते ती प्रियसी
डोळे मिटल्यासारखे करते ती दासी
डोळे वर करुन बघते ते ती पत्नी, अन्
डोळे मिटेपर्यंत प्रेम करते
ती फक्त अन् फक्त आईच...

दुसरी गोष्ट म्हणजे तुमच्या आयुष्याची जबाबदारी घ्या. तुमच्या पालकांची काळजी घ्या. इस्लाममध्ये देवावरील विश्वासानंतर दुसरी सर्वात उच्च गोष्ट कुठली असेल तर आपल्या आई वडिलांची काळजी घेणं, त्यांच्यावर प्रेम करणं. महंमद यांनी म्हटलं आहे 'स्वर्ग हा तुमच्या आईच्या पायात आहे'. याचा वेगळा अर्थ असा काढला गेला की मुलांना चांगला व्यवहार आणि धार्मिक जबाबदाऱ्या शिकवणं हे आईची जबाबदारी असुन ती पूर्ण केल्यास तिला स्वर्गाची प्राप्ती होईल. याचा अर्थ असा होऊ शकेल की, तुम्ही तुमच्या जीवनभर सेवा करुन स्वर्गामध्ये स्थान प्राप्त करु शकता. कुठल्याही पद्धतीने धर्म हा आईविषयी प्रशंसा, सन्मान आणि आदर दर्शवितो. एकदा का तुम्ही जागृत झालात आणि तुम्हाला तुमच्या जीवनाविषयी आणि तुमच्या पालकांविषयी जबाबदारीची जाणीव झाली की संपूर्ण विश्व तुमच्या बाजुने उभे राहील. हे साधं आणि सखोल असं सत्य आहे. या बाबत शंका नाही.

फक्त जास्त वेळ देणं आणि आपल्या आयुष्याची जबाबदारी घेणं एवढं पुरेसं नाही. आजुबाजूला उपलब्ध असलेल्या अपार नवीन संधी आणि संभावना यांचा फायदा घेण्यासाठी तुम्हाला दोन गोष्टींची आवश्यकता आहे. विश्वास आणि निर्धार ही दोन अत्यावश्यक चाकं आहेत. न्याया आधारे आपण आयुष्यातील संधी प्राप्त करु शकतो. याशिवाय जीवनाचा वास्तवीक अर्थ साध्य करता येणार नाही. आपलं ध्येय पूर्ण होणार की नाही याची खात्री नसेल तर, विश्वास ही अशी गोष्ट आहे, जी ध्येच्याचा पाठपुरावा करतांना बांधिलकी जीवंत ठेवते.

निर्धार ही अशी शक्ती आहे जी अडथळांतून आणि विमनस्क मन:स्थितीतून बाहेर काढते. यशासाठी अत्यंत आवश्यक असलेली इच्छाशक्ती निर्माण करण्यास ती मदत करते. पवित्र शास्त्रांमध्ये आणि वेदांमध्ये अशी माहिती आहे, की निर्धाराच्या शक्तीने प्रत्येक गोष्ट साध्य होते. निर्धाराची शक्ती ज्या वेळेस अखंडपणे काम करत असते तेव्हा आपोआपच निश्चित ध्येय प्राप्त होते.

तुम्हीही मनाशी हे पक्क करा, की काहीही झालं तरी तुम्ही जे ठरवलं आहे ते पूर्ण करणारच. जर तुमचा निर्धार पक्का असेल तर तुमच्या मार्गात कितीही अडचणी आपल्या तरी तुमचं लक्ष विचलित न होता एकाग्रपणे तुम्ही मार्गक्रमण करता. तुमच्या गरजेनुसार आजुबाजुची परिस्थितीत बदलणं हे सोपं नाही. पण जर तुमच्यामध्ये शक्ती आणि निर्धार असेल तर तुमच्या जीवनातील आव्हानांना यशस्वीरित्या तोंड देऊ शकाल आणि या प्रक्रीयेमध्ये कधी कधी जगालाही तुम्ही बदलू शकाल.

संयम आणखी एक महान गुण आहे. जो आपल्यामध्ये रुजवणं गरजेचं आहे. प्रामाणिक प्रयत्न संयम, नियमितपणा आणि निसर्गाविषयी प्रेम याकडे लक्ष द्यायला हवं. तुमच्यावर नकारात्मक शक्ती विजय मिळविणार नाहीत या बाबत तुम्ही सावध रहा. जेव्हा जेव्हा तुमच्या समोर अडथळा येईल तेव्हा तुम्ही धीरानं वागा. तुम्हाला तुमच्या खोलवर मनाची पकड ढीली न करता संयमाचा सराव करावा लागेल. तुम्ही चिकाटीनं काम केलं तर तुम्हाला अज्ञानाचा अंधार दूर करणारा प्रकाश सापडेल. एक अशी वेळ येईल ज्या वेळेस ज्या ज्या गोष्टी तुम्हाला माहिती असायला हव्यात त्या सर्व ज्ञात होतील. आपली आंतरिक ज्योत विझू देऊ नका.

मी परत स्वप्न बघायला सुरुवात करु का, या प्रश्नाला माझं उत्तर आहे की, संकटांना तोंड देतांना तुम्ही नेहमी दृढ असायला हवं, आशावादी असायलं हवं. तुम्ही कुठेही असा, तुमचं कितीही वय असू दे. तुमची स्वप्ने कधीही सोडू नका. चांगलं भविष्य तयार करण्यासाठी स्वप्न पाहणं कधीही थांबवू नका यासाठी तुमच्या विश्वासावर अटळ रहा. तुमचं व्यावसायीक कौशल्य विकसित करत रहा. कायम नाविण्याने बोट धरा. कठोर परिश्रम करा व उच्चतम चारित्र्य निर्माण करा. माझ्या आयुष्यातील अत्यंत आनंददायी अनुभव हे माझ्या स्वप्नांतून आणि माझ्या प्रामाणिक इच्छांमधूनच येणाऱ्या प्रत्येक संधीचं तुम्ही मनापासून स्वागत केलत तर जीवनात खूप काही मिळाल्याचा अनुभवन तुम्हाला प्राप्त होईल.

– हिंदवी मिरेश बारसे (एफ.वाय.बी.ए.)

चारोळ्या

रस्त्यावरुन चालतांना
रस्त्यासारखं वागावं लागतं,
आपण कितीही सरळ चाललो तरी
वळणावर मात्र वळावंच लागतं...

नाती असावी शंख शिंपल्यासारखी
इवल्याश्या मोत्यालाही अलगद जपणारी
मैत्री असावी दवबिंदूसारखी
हिरव्या पानावरती आपले अस्तित्व
उजळून दाखवणारा...

अहिल्याराणी होळकर एक चौफेर नेतृत्व

आहिल्याबाई होळकर यांनी केलेले सामाजिक कार्य महान आहे. त्यांनी आपल्या कारकिर्दीमध्ये अनेक सामाजिक कार्ये केली. म्हणूनच त्या सामाजिक सुधारणा करणाऱ्या राज्यकर्त्या म्हणून ओळखल्या जातात. आहिल्याबाई होळकर यांच्या काळात राज्यात सर्वत्र शांतता होती. त्या काळात पुष्कळ जाती-जमातीमध्ये व विशेषत: राजेरजवाड्यात महिलांना पडदानशीन ठेवण्याची पध्दती रुढ झाली होती. ती पध्दत आहिल्याबाई होळकर यांनी पाळली नाही. अशा पध्दतीच्या समाजातील रुढ चालीरितींना विरोध करणे सोपे नव्हते परंतु आहिल्याबाई होळकर यांनी ते धाडस दाखविले.

आहिल्याबाई होळकर धर्मसहिष्णू होत्या. सर्व धर्मांना त्या समान लेखत असत. हिंदुंना त्यांच्या धर्माप्रमाणे व मुसलमानांना इस्लाम धर्नानुसार न्याय देण्याची त्यांनी व्यवस्था केली होती. त्याचप्रमाणे तत्कालीन समाजात प्रजेला चोर, लुटारुंपासून उपद्रव होऊ नये अशी त्यांची इच्छा होती व त्यासाठी त्यांनी विशेष प्रयत्न केलेले होते. आहिल्याबाई होळकर प्रजाहितदक्ष होत्या. त्यांनी आपल्या राज्यात प्रजेची पिण्याच्या पाण्याची व्यवस्था व्हावी म्हणून अनेक ठिकाणी विहीरी बांधल्या होत्या. तसेच शेतीला व जनावरांना पाणी मिळण्यासाठी त्यांनी नदीचे पाणी अडवून तलाव देखील बांधले होते. जेणेकरुन शेतीसाठी, जनावरांच्या पिण्याच्या पाण्याची व्यवस्था व्हावी.

विहीरी व तलावांप्रमाणेच त्यांनी अनेक धार्मिक स्थळांवर जलकुंभ बांधले होते. तसेच नदीचा अंदाज न आल्याने अनेक दुर्घटना घडून अनेक मृत्यू ओढवत असत. या गोष्टीचा विचार करून त्यांनी तिर्थक्षेत्राच्या ठिकाणी अनेक घाट बांधले होते. जेणे करुन तिर्थक्षेत्राच्या ठिकाणी जाणाऱ्या स्त्री व पुरुषांना नदीच्या किनारी व्यवस्थित अंघोळ करता येत असे. तसेच प्रवाशांचीही सोय व्हावी म्हणून अनेक धर्मस्थळांच्या ठिकाणी धर्मशाळांचे देखील नियोजन आहिल्याबाई होळकर यांनी केले होते.

आहिल्याबाई होळकर यांनी गावे एकमेकांशी जोडण्यासाठी अनेक नद्यांवर पुल बांधण्याची कामे देखील केली आहेत. त्यामुळे अनेक गाव व शहरे एकमेकांशी जोडल्या गेली व त्यांच्यामधील व्यापारवाढीला चालना मिळाली, राज्याची प्रगती झाली. अठराव्या शतकात आहिल्याबाई होळकरांनी यांनी स्त्री-पुरुष समानता आणण्यासाठी प्रयत्न केल्याचे दिसून येते. त्यांनी आपल्या राज्यात सैनिकी प्रशिक्षण सुरु केले होते. केवळ पुरुषच नव्हे तर स्त्रीयांनाही सैनिकी प्रशिक्षण दिले व त्यांना सैन्यात सामिल करुन घेतले होते. अशाप्रकारे स्त्री-पुरुष समानता आणण्याचा प्रयत्न त्यांनी आपल्या राज्यात केल्याचे दिसून येते.

आहिल्याबाई होळकर यांनी आपल्या काळात सर्वधर्म जपण्याचा देखील प्रयत्न केलेला दिसुन येतो. त्यांची ही धार्मिक उदारता पाहून निजामांच्या राज्यातील मुसलमान आहिल्याबाई होळकर यांच्या आश्रयाला येऊन राहीले. त्यांनी मुस्लिम संतांना जमिनी देऊन मस्जिद, दर्गे ही बांधून दिले. अहिल्याबाई आपल्या राजधानीत म्हणजे महेश्वर येथे सर्व जाती-धर्माच्या कलावंतांना बोलवत व त्यांचा सत्कार करत. त्यात वैद्य पंडित, ज्योतिबा, मुल्ला, मौलवी हे सर्व असत अशा प्रकारे त्यांनी आपल्या राज्यात समभाव जपण्याचा प्रयत्न केला.

आहिल्याबाई होळकर यांचा काळ सर्वार्थाने स्त्रीदास्याचा काळ होता. स्त्रीयांवर अनेक बंधने होती. सतीची वाईट चाल आणि पतिव्रतेच्या भ्रामक कल्पना यामुळे पतीच्या मृत्युबरोबरच स्त्रीने आपलेही आयुष्य संपवावे असे अपेक्षित असे. मुलगी आठ वर्षांची झाली की तिचे लग्न केलेच पाहिजे शिवाय या मुलीच्या किती सवती असतील यावर निर्बंध नव्हता. वयस्कर विधवा स्त्रीला आपल्या संपत्तीचा विनियोग करण्याचा अधिकार नव्हता. लग्न बंधनातही परंपरावादी विचार होता. हुंड्याची जीवघेणी प्रथाही होतीच. आहिल्याबाई होळकर यांनी विधवांना दत्तक घेण्याची मुभा दिली होती हे सर्व पाहता असे लक्षात येते की, आहिल्याबाई होळकर यांनी स्त्रीदास्य मिटवण्यासाठी अनेक प्रयत्न केले आहेत.

व्यक्तिमत्त्व विकास

व्यक्तिचा शारीरीक, मानसिक, भावनिक व सामाजिक विकास होत असतो. या विकासातून त्याचा पिंड घडत असतो. व्यक्तिचा हा घडलेला पिंड म्हणजे व्यक्तिमत्त्वाबाबत विशेष माहिती स्पष्ट होण्यासाठी पुढे काही व्याख्या दिल्या आहेत.

व्यक्तिमत्त्व म्हणजे स्वत:च्या परिसराशी व्यक्तिचे जे वैशिष्ट्यपूर्ण समायोजन होत असते त्याला कारणीभूत असणारी व वर्तनाला चालना देणारी शारीरिक, मानसिक यंत्रणेची संघटना होय.

व्यक्तिमत्त्व म्हणजे सामाजिक परिस्थितीत घडणाऱ्या व्यक्तीच्या वर्तनाची गोळा बेरीज होय. व्यक्तिमत्त्व म्हणजे सामाजिक उद्दीपन मूल्य. व्यक्तिमत्त्वाचा विकास : शरीराचा रंग व ठेवण, बुध्दी इत्यादी गोष्टी घेऊन व्यक्ती जन्माला येते. या गोष्टी तिला अनुवंशिकतेने मिळालेल्या असतात. व्यक्तिकडे असलेल्या उपजत अशा बाबींना जैविक बीजे म्हणता येईल. जीवन जगत असतांना विविध बाह्य घटकांचा, प्रामुख्याने सामाजिक घटकांचा व्यक्तिच्या विकासावर परिणाम होत असतो. जैविकबिजे आणि बाह्यघटक यांच्यातील आंतरक्रियेचा परिपाक म्हणजे व्यक्तिचे व्यक्तिमत्त्व होय. अर्थात व्यक्तिमत्त्व विकासात अनुवंशिकता आणि वातावरण या दोन्हींशी संबंधित घटकांचा वाटा असतो. व्यक्तिमत्त्व विकासात वाटा असणारे अनेक घटक पुढील प्रमाणे - शरीररचना : काही व्यक्तिंना उंच,धिप्पाड तर काहींना बुटके शरीर लाभलेले असते. काही व्यक्तिंचे शरीर सुडौल आणि व्यंगरहीत असते तर काहींच्या ठिकाणी शारीरिक व्यंगे असतात. व्यक्तिच्या शरीररचनेचा तिच्या समायोजनावर चांगला अथवा वाईट परिणाम होतो. उत्तम शरिरयष्टी व आकर्षक चेहरा असणाऱ्या व्यक्तींचा चेहरा इतरांवर लवकर प्रभाव पडतो. उत्तम शरीरसंपत्तीच्या बळावर व्यक्ती नेता बनु शकतो.

काही व्यक्ती अतिशय बारीक असतात. लहानपणी मी फार हडकुळा होतो. माझे वडील मला नेहमी म्हणत हा एकेरी हाडाचा आहे. त्यामुळे हा बारीक आहे. परंतु सतत १५ वर्ष व्यायाम करुन माझे शरीर दुहेरी हाडाचे झाले. म्हणजे एकेरी हाड आणि दुहेरी हाड हा काही फरक नसतो हे मला १५ वर्षांनंतर कळाले. या मागे मला एकच सुचवायचे आहे की, व्यक्ती लहानपणी बारीक जरी असेल परंतु योग्य आहार आणि नियमित व्यायाम यामुळे आपणांस शरीर भारदस्त बनविता येते. यासाठी सर्वांनी नियमित व्यायाम, योगासन व प्राणायाम करणे आवश्यक आहे.

अंतस्त्राव ग्रंथी : कंठपिंडातून जास्त स्त्राव होऊन रक्तात मिसळला तर वर्तनात अस्थिरता व चांचल्य दिसून येते. हा स्त्राव कमी झाला तर व्यक्ती सुस्त बनते. वृकस्थ पिंडातील स्त्रावामुळे भावनिक उद्रेकांच्या समयी शरीरावर ताबा राहतो. जननग्रंथीतील स्त्राव कामासना वाढवितात. थोडक्यात हे लक्षात घ्यावयास हवे की, व्यक्तिमत्त्व विकासात अंतस्त्राव ग्रंथींचा मोठा वाटा आहे.

विविध क्षमता : बौध्दिक क्षमतेचा व्यक्ति विकासावर फार परिणाम होतो. ज्या गोष्टी तैल बुध्दीच्या व्यक्ती सहज करु शकतात त्या गोष्टी मंद बुध्दीच्या व्यक्तींना जमत नाही. एखाद्या व्यक्तीच्या बुध्दीची चमक दिसताच अन्य व्यक्ती प्रभावीत होतात. बुध्दीसामर्थ्याने कोणतीही व्यक्ती इतरांवर आपले वर्चस्व प्रस्थापित करु शकतो. अभिक्षमतेमुळे व्यक्तिमत्त्व परिपुष्ठ होण्यास मदत मिळते.

कुटूंब : घर हाच मुलांना पहिला सामाजिक परिसर होय. आई वडिल व कुटूंबातील अन्य व्यक्तींच्या वर्तनाचा तसेच घरातील एकूण वातावरणाचा मुलांच्या वर्तनावर फार परिणाम होतो. मुलांच्या योग्य व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी त्याची मातृप्रेमाची गरज योग्य त्या प्रमाणात लहानपणी भागविली जाणे आवश्यक असते. ज्या मुलाला प्रेमळ, वत्सल, सद्वर्तनी, फाजील लाड न करणारे व अपत्याच्या योग्य विकासाची काळजी घेणारे आई वडिल लाभतात त्यांचे व्यक्तिमत्त्व निश्चितच आदर्श होते. या उलट आई वडिलांचा आवश्यकतेपेक्षा जास्त दरारा असेल, मुलाला कोणतेही स्वातंत्र्य लाभत नसेल तर अशी मुले भित्री, कातर स्वभावाची होतात.

ज्येष्ठ मुले दादा बनण्याच, शेंडेफळे जास्त हेकट होण्याची तर मधली मुलं आक्रमक होण्याची शक्यता असते. एकुलत्या एका मुलाला आपल्या बरोबरीच्या मुलांचा सहवास न लाभल्यामुळे अकाली प्रौढत्व येतं. लहानपणीच मुलांकडून पालकांनी ग्रामगीता, ज्ञानेश्वरी, विविध आरती संग्रह, हरीपाठ करून घेतले तर मोठेपणी आपोआप मुलांवर चांगले संस्कार होतात. मुलांना वयाच्या १० वर्षांपासून नियमित योगासने व व्यायामाची सवय लावावी.

शेजारी व मित्र : घराबाहेर पडता येऊ लागल्यावर मुले आजुबाजूच्या समवयस्क मुलांबरोबर खेळू लागतात. चांगल्या मित्रांच्या सहवासात असणाऱ्या व्यक्तिमत्त्वाचे चांगले पैलू पडत जातात. तर वाईट मुलांच्या संगतीत असणारे मुले दुवर्तनी होऊ लागतात. 'संगती सगदोषोण' असे म्हटलेच आहे.

शाळा : शाळा म्हणजे छोटेखानी समाज होय. वयाच्या सहाव्या वर्षी मुल प्राथमिक शाळेत जाऊ लागते. तत्पूर्वी काही मुलं माँटेसरी, अंगणवाडी, प्लेग्रुप, बालवाडी यासारख्या शाळांमधून गेलेली असतात. घराच्या वातावरणापासून शाळेच्या वातावरणात आलेली मुले सुरुवातीला भांबावलेल्या अवस्थेत असतात. हळूहळू ते शालेय जीवनाशी समायोजन साधू लागतात.

शिक्षकांचे व्यक्तिमत्त्व : विविध विषयावर अभ्यास परिपाठ, अभ्यासपूरक व सहशालेय कार्यक्रम, खेळ, क्रीडा, कवायत इत्यादिंचा मुलांच्या वर्तणावर परिणाम होऊन त्यांचे व्यक्तिमत्त्व घडू लागते. प्रेमळ व कर्तव्यदक्ष शिक्षक आवडते ठरतात तर रागीट व लहरी शिक्षक आवडत नाहीत. सुख, दुःख, यश, अपयश, मान, अपमान इत्यादी अनुभव आता प्रकर्षाने येऊ लागतात व या सर्वांचा व्यक्तिमत्त्व विकासावर निश्चितच चांगला परिणाम होतो. मुलांवर चांगले संस्कार घडावे यासाठी मूल्य शिक्षण शासनाने सुरु केले आहे. यासाठी शाळेत कब बुलबुल पथक, स्काऊट गाईड पथक स्थापन करण्यात यावे. नियमित बालसभा, सांस्कृतिक कार्यक्रम, क्रीडास्पर्धा, योगासन वर्ग नियमित होणे गरजेचे आहे.

समाज व संस्कृती : सुसंस्कृत समाजात वाढणारी मुले व वैचारिक पातळीने मागे असलेल्या समाजात वाढणारी मुले यांच्या व्यक्तिमत्त्व विकासात महत्त्वाचे फरक आढळतात. सामाजिक व सांस्कृतिक वातावरणाचा व्यक्तिमत्त्व विकासावर परिणाम होतो.

व्यक्तिमत्त्व सुधारणा : व्यक्तिमत्त्व सुधारणा करण्याच्या दृष्टीने खालील सूचना लक्षात ठेवणे व त्यावर अंमलबजावणी करणे उपयुक्त ठरेल. व्यायाम आणि सकस आहार घेऊन आपले शरीर निकोप आणि पिळदार बनविता येते. काळा रंग व बसके नाक असुनही व्यक्तिचे शरीर पिळदार असेल तर या व्यक्तिचे व्यक्तीमत्त्व निश्चित प्रभावी होईल. नेहमी हसतमुख असणारी व गोड बोलणारी व्यक्ती आपल्याला आवडते. सर्वसाधारण कपाळावर आठ्या असलेल्या, दुर्मुखलेल्या व्यक्तिचा सहवास आपल्याला आवडत नाही. आपली वृत्ती आनंद ठेवणे व गोड बोलणे फारसे कठीण नाही.

'एक नूर आदमी और दस नूर कपडा' असे म्हणलं जातं. आपण योग्य ते कपडे परिधान केले तर आपले व्यक्तिमत्त्व उठून दिसते. शरीर स्वच्छ ठेवणे, योग्य केशरचना करणे, नीटनेटके कपडे वापरणे हे प्रत्येकाच्या स्वाधीनचे आहे. या गोष्टींमुळे व्यक्तिमत्त्व प्रभावी होते. समाजात मान्यता पावलेल्या कृतीनैपुण्यापैकी एखादे कृतीनैपुण्य संपादन करणे कुणालाही शक्य आहे. इतरांना आवडेल असे काहीना काही प्रत्येकाला करता येईल व स्वतःच्या व्यक्तिमत्त्वाचा दर्जा सुधारता येईल. व्यक्तिमत्त्व सुधारण्याचा प्रयत्न करीत असतांना स्वतःला चांगले ओळखलेले असणे जरुरी आहे. स्वतःच्या कुवतीची दखल न घेता, कुठलाही प्रयत्न न करण्यापूर्वीच ' मला जमणार नाही' असा ग्रह करून घेणे हे बरोबर नाही. मैदानावर एका मुलाला तू का खेळत नाही असे शिक्षकाने विचारले तर तो मुलगा म्हणाला, मला हा खेळ जमणार नाही. इतर मुले मला हसतील. त्याच्या मनातील न्यूनगंडाने त्याला तो खेळ खेळण्यापासून रोखले. प्रत्येकाने आपल्या जवळ असणाऱ्या गुणांची ओळख करून घ्यावी आणि ती वाढीला लावण्यासाठी प्रयत्न करावा. आपण कोणतेही काम करत असतांना सोपविलेले काम व्यवस्थित केल्यास आपणावर दुसरा व्यक्ती रागावणार नाही. मात्र विनाकारण कोणी रागावत असेल तर आपण ती गोष्ट खपवून न घेता त्या व्यक्तीला ती गोष्ट निदर्शानास आणून देणे आवश्यक असते. म्हणजे कालांतराने त्या व्यक्तिला स्वतःची चुक कळेल. आपले स्वतःचे चुकले असेल तर आपण ती चुक मान्य केली पाहिजे व आपल्या हाताने जी चुक झाली अशी चुक आपल्या हातून पुन्हा घडणार नाही याचा विचार आपण अगत्याने केला पाहिजे. काही लोक स्वतः काम न करता उपदेश देत राहतात मात्र अशा व्यक्तिचे कोणी ऐकत नाही. म्हणून स्वतः आदर्श काम करून मग दुसऱ्यांना सांगावे.

आपण आपले व्यक्तिमत्त्व सुधारणेसाठी अनेक थोर व्यक्तिंचे जीवन चरित्र वाचत राहिले पाहिजे. थोर व्यक्तिंनी आपले जीवन कसे घडविले, त्यांनी कोणकोणते कार्य केले आहे. आपले स्वतःचे जीवनमान

कसे उंचावले आहे यावरून आपण आपले सुध्दा व्यक्तिमत्त्व सुधारु शकतो. शिक्षकांनी वर्गात नियमितपणे आठवड्यातून एकदा बालसभा घेऊन आपल्या वर्गातील मुलांना बालसभेत कसे बोलायचे याचा सराव दिल्यास अशी मुले मोठेपणी कोठेही कोणत्याही विषयावर बोलू शकतात व व्यक्तिच्या व्यक्तिमत्त्वाचा निश्चितच विकास होतो. व्यक्तिने आपल्या गुण-दोषांची योग्य दखल घेऊन त्यात इष्ट असे बदल करण्याचा सतत प्रयत्न केला तर व्यक्तिमत्त्वाची सुधारणा बऱ्याच प्रमाणात होऊ शकते.

- मोहिनी रामचंद्र सोनवणे (टि.वाय.बी.कॉम.)

जी माणसे हवीशी वाटतात,
ती कधी भेटत नाहीत.
जी माणसे नकोशी वाटतात,
त्यांचा सहवास संपत नाही.
ज्यांच्याकडे जावेसे वाटते,
त्यांच्याकडे जायला जमत नाही.
ज्यांच्याकडे जाऊ नये असे वाटते,
त्यांच्याकडे जावेच लागते.
जेव्हा जीवन नकोसे वाटते,
तेव्हा काळ संपत नाही.
जेव्हा जीवनाचा खरा अर्थ कळतो,
तेव्हा काळ संपलेला असतो.
नशीब हे असेच असते,
त्याच्याशी जरा जपून वागावे लागते.
तिथे कोणाचेच काही चालत नाही,
जिकडे तिकडे जावेच लागते.

चारोळ्या

हार न मानता
हार न मानता
पुन्हा लढण्याची
ज्याच्या अंगी असते 'रग'
त्याच्या पायी अखेरीस
झुकले जाते सारे जग.

आयुष्यात या प्रत्येक क्षणाला
परीक्षा आपली असते
गुन्हा दुसऱ्याचा असला तरी
त्याची शिक्षका आपली असते

पुन्हा उठुन जो लढण्यासाठी
निर्भिड उभा राहिल
अशा ठेवुन त्याच्याकडेच
सारे जग त्याला पाहिल

प्रत्येकाच्यात असते क्षमता
स्वप्ने खरी करण्याची
स्वत:साठी जगता जगता तयारी
दुसऱ्यासाठी मरण्याची

जो उभा राहिल पुन्हा
दाखवून मनाची हिम्मत
येशस्वी होवून चुकती करेल
या मानव जन्माची किंमत

कृषीक्षेत्रातील भविष्यातील संधी

आपल्याकडे परंपरागत शेती जरी नसली तरी कृषी क्षेत्राशी निगडित करिअर करण्यास आपण उत्सुक असला तर आपण व्यावसायिक आणि तांत्रिक शिक्षण प्राप्त करुन क्षेत्रात भविष्य साकारु शकतो. कृषी आणि या क्षेत्राशी निगडित बाबींचा आपण विचार करुया.

भारत हा कृषीप्रधान देश आहे. देशातील ६० ते ७० टक्के जनता आजही ग्रामीण भागात राहते आणि शेती हे त्यांच्या उपजिविकेचे साधन आहे. गेल्या अनेक वर्षांपासून आपल्या पारंपारिक शेतीकडे कल राहिला आहे. परंतु अलीकडच्या काळात कृषी क्षेत्रात कल राहिला आहे. अमुलाग्र बदल झाल्याने शहरातील युवकांसाठी हे क्षेत्र रोजगारासाठी उपयुक्त ठरत आहे. बदललेल्या काळानुसार विज्ञान आणि तंत्रज्ञान हे शेतीच्या विकासाला पुरक ठरत आहे. शेती आणि पशुपालन हा ग्रामीण भागातील आत्मा मानला जातो. बदलत्या काळात शेती उद्योगाला अधिकाधिक लाभदायक करण्यासाठी अनेक योजना सरकारकडून राबविल्या जात आहेत.

शेतकरी जगला तर देश जगेल, असे म्हटले जाते. कारण देशाची अर्थव्यवस्था मुळातच शेतीवर अवलंबुन आहे. चांगले पीक आले तर देशात सुबत्ता नांदते. अन्यथा अनेक अडचणींचा सामना करावा लागतो. म्हणूनच शेती देशाच्या अर्थव्यस्थेत मोलाचे योगदान देत आहे. पावसाळा, हिवाळा आणि उन्हाळ्यातही कठोर मेहनत करणाऱ्या शेतकऱ्यांबाबत खूप बोलले जाते, लिहिले जाते. प्रत्यक्षात शेती करण्यास शहरी मंडळी उत्सुक नसतात. मात्र हे चित्र आता बदलत चालले आहे. अर्थात आजच्या माहिती आणि तंत्रज्ञानाच्या युगाच्या प्रगतीने कृषीक्षेत्रही अपवाद राहिलेले नाही. शेती म्हणजे केवळ मेहनत ही संकल्पना मागे पडू लागली आहे. कमी श्रमात कृषी क्षेत्रातून अधिक उत्पन्न घेणे अलिकडच्या काळात शक्य होऊ लागले आहे.

तंत्रज्ञानाच्या वाढत्या उपयोगातून कृषी क्षेत्रात शारीरिक श्रमावरची अवलंबता कमी होऊ लागली आहे. त्यामुळे उत्पादनात वाढ आणि खर्चात कपात होऊ लागली आहे. कृषी यंत्राच्या वाढत्या उपयोगामुळे आणि उत्तम व्यवस्थापनामुळे कृषी क्षेत्र हे चांगल्या उत्पन्नाचे माध्यम बनत चालले आहे. गेल्या काही वर्षात शहरातील युवकांशी देखील कृषी क्षेत्राकडे रुची दाखविण्यास सुरुवात केली आहे. चांगला अनुभव बाळगणारा युवक गावात जाऊन शेती उद्योग करतांना दिसून येत आहे. तंत्रज्ञान आणि सायंटिफिक इनपुटमुळे कृषी क्षेत्रात स्वयंरोजगाराच्या अनेक पर्यायांबरोबर आरोग्यदायी जीवनशैलीचा अनुभव घेण्याची देखील संधी असते. जय आपल्या अंगी मेहनतीची तयारी असेल, कौशल्य ज्ञान असेल तर आपणही कृषी क्षेत्रात संधी आजमावू शकतो.

कृषी क्षेत्रातील संधी : करिअरची चर्चा होत असतांना विज्ञान आणि मॅनेजमेंटमध्ये सर्वाधिक संधीची शक्यता दिसते. त्याचवेळी कृषी क्षेत्र हे असे क्षेत्र आहे की ज्या ठिकाणी सायन्स आणि इंजिनिअरींग, मॅनेजमेंटबरोबरच सोशल सायन्सची पार्श्वभूमी असलेल्या विद्यार्थ्यांना अनेक संधी आहेत. कृषी, फूड इंडस्ट्रीत बायोलॉजी, केमिस्ट्री, फिजिक्स, मॅथ्स आणि स्टॅटस्टिकचा अभ्यास करण्यासाठी करिअरचे अनेक पर्याय आहेत. जर आपण इकोनॉमिक्स आणि बिझनेस मॅनेजमेंटच्या अभ्यासात रुची बाळगत असाल तर कृषी क्षेत्रात यशस्वी करीअर करु शकतो.

अॅग्रीकल्चर सायन्सच्या अभ्यासानंतर अॅग्री बिझनेस,

आर अँड डी ऑर्गनायझेशन, पब्लिक आणि प्रायव्हेट एजन्सी, सरकारी आणि पॉलिसी मेकिंग एजन्सी या ॲग्रिकल्चर प्रोफेशनशी जोडता येतात. ॲग्रिकल्चर सायन्सचा विचार केल्यास हे शास्त्र विविध प्रकारचे पीक उत्पादन, फार्मिंग गुणवत्ता पिकांच्या उत्पादनात वाढ, श्रम कमी करणे, माती आणि जल संरक्षण, किटकनाशक यासारखे कार्य करण्यासाठी महत्त्वाचे मानले जाते आणि त्यात कुशल तज्ज्ञांची कृषी क्षेत्राला नेहमीच मागणी राहिली आहे.

कृषी क्षेत्रात करिअरची संधी : फुड सायन्स आणि टेक्नॉलॉजी, ॲग्रिकल्चर सायन्स किंवा टेक्नॉलॉजीच्या अभ्यासासाठी विज्ञान विषयांसह १२ वी पास असणे गरजेचे आहे. पदवीनंतर ॲग्री बिझनेसचा अभ्यास करता येतो.

फूड सायन्स : फूड सायन्स आणि टेक्नॉलॉजी, फूड मॅन्युफॅक्चरिंग, प्रोसेसिंग, ट्रिटमेंट, प्रिजर्व्हेशन आणि डिस्ट्रीब्युशनशी निगडित विज्ञान शाखा आहे. अप्लाईड सायन्सच्या या शाखेत बायोकेमिस्ट्री, फिजिकल सायन्स आणि केमिकल इंजिनिअरींगच्या अभ्यासाचा समावेश होतो. वेगाने होणारे शहरीकरण आणि बदलत्या जीवनशैलीमध्ये खाद्य सामुग्रीची गुणवत्ता निश्चित करण्यासाठी फूड सायंटिस्टची भूमिका महत्त्वाची आहे.

प्लांट सायन्स : प्लांट सायन्सशी निगडित प्रोफेशनच्या कार्यक्षेत्रात ॲग्रोनॉमी, एन्वायमेंट सायन्स, प्लांट ब्रिडिंग आणि ऑटोमोलॉजीशी संबंधित असतो. प्लांट सायन्सच्या अभ्यासात मुख्य रुपाने स्वाईल सायन्स आणि प्लांट बायोटेक्नॉलॉजीस्ट फोकस केले जाते. प्लांट बायोटेक्नॉलॉजीस्ट पिकांच्या उत्पादन वाढविण्यासाठी प्रयत्नशील असतो. शेतीतील दुष्काळ पिकावरील रोग आणि नैसर्गिक आपत्तीचे निदान करण्यासाठी दीर्घकालीन उपाय शोधने आणि बियाणाच्या विकासासाठी प्लांट बायोटेक्नॉलॉजीस्टची भूमिका महत्त्वाची असते.

ॲनिमल सायन्स : शेतीबरोबरच जोड व्यवसाय हा शेतकऱ्यांसाठी उत्पन्नाचे साधन मानले जाते. त्यात प्रामुख्याने पशुपालनचा यात समावेश होतो. शेतकरी विशेषत: गाय, म्हशी, शेळ्या, कुक्कुटपालन करुन चांगले उत्पन्न मिळवू शकतात. जर आपल्याला लाईव्हस्टॉक प्रॉडक्शन आणि मॅनेजमेंटमध्ये रस असेल तर आपण ॲनिमल सायंटिस्ट जनावरांच्या न्यूट्रिशियन सेफ्टी आणि विकासाकडे लक्ष देते. या विषयांतरर्गत जनावरांचे जेनेटिक्स, न्युट्रिशयन, रि-प्रॉडक्शन ग्रोथ आणि डेव्हलपमेंटचा अभ्यास करावा लागतो.

सॉईल सायन्स : ॲग्रिकल्चर सायन्समध्ये सॉईल म्हणजे माती परीक्षण अभ्यास. हे अत्यंत महत्त्वाचे क्षेत्र मानले जाते. हे एक प्रकारचे प्लांट सायन्सशी निगडीत कार्यक्षेत्र आहे. सॉईल सायन्सचा अभ्यास हा कृषीबरोबरच पार्यावरण शास्त्र आणि अर्थ शास्त्र यांच्याशी थेटपणे जोडला आहे. स्पेशलायजेशन करतांना सॉईल फॉर्मेशन, साईल क्लासिफिकेशन, सॉईल मॅपिंग आणि प्रॉपर्टिज (फिजिकल, बायोलॉजिकल आणि केमिकल) सॉईल फर्टिलिटी, इरोजन आणि सॉईल मॅनेजमेंटचा विस्तृत अभ्यास करावा लागतो.

बिझनेस मॅनेजमेंट : संशोधन आणि विकासाबरोबरच कृषी क्षेत्रातील उद्योग आणि व्यवस्थापन हे थेटपणे एकमेकांशी जोडले गेले आहेत. या कारणांमुळेच कृषी क्षेत्राशी निगडित प्रोफेशनल किंवा उद्योजक ही करिअरसाठी संधी शोधत असतात. देशातील निवडक हे करिअरसाठी विद्यापीठांत, शैक्षणिक संस्थांत ॲग्री-बिझनेस मॅनेजमेंट हा एक लोकप्रिय अभ्यासक्रम म्हणून शिकवला जातो. या क्षेत्रात प्रवेश करण्यासाठी सायन्स किंवा कॉमर्सची पार्श्वभूमी असावीच असे नाही. जर आपल्याला या क्षेत्रात जायचे असेल तर आपल्याला मार्केटिंग, टेक्निकल सेल्स, मर्कडाईन, इकोनॉमिस्ट, अकाऊंटस, फायनान्स मॅनेजर, कमोडिटी ट्रेडर्स आदी रुपातून करिअर करु शकता.

अन्य करिअरचे पर्याय : हॉर्टिकल्चर, डेअरी, फार्मिंग, फॉरेस्टी आणि वाईल्ड लाईफ, पर्यावरण, पेस्टिसाईड ॲड केमिकल रिसर्च व्हेटरनरी सायन्स, ॲनिमल, हस्बेंडरी, ॲग्रिकल्चर इकोनॉमिक्स, ॲग्री बिझनेस मॅनेजमेंट, एज्युकेशन आणि सोशल सर्व्हिसेस आदींचा समावेश आहे.

– मोहिनी रामचंद्र सोनवणे (टि.वाय.बी.कॉम.)

हरवलेले बालपण

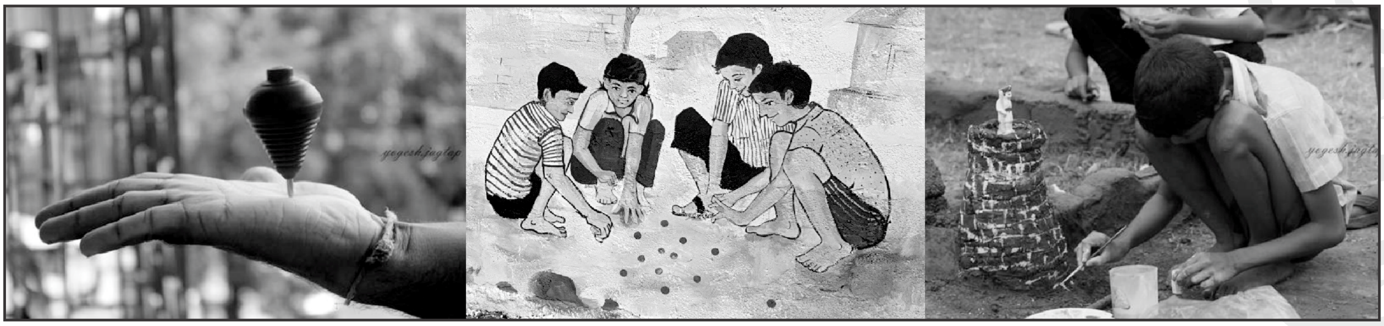

आपल्या सर्वांनाच आपल्या बालपणाच्या आठवणी रम्य भूतकाळात घेवून जातात. बहुतेक सर्वांचे बालपण मग ते श्रीमंत असो वा गरीब, मुलगा असो वा मुलगी. त्यांचे बालपण असंख्य गोड-कडू आठवणींनी भरलेले असते. त्या सर्व आठवणींची गोळाबेरीज करुन बहुतेक सर्वांनाच गोड आठवणी लक्षात राहतात आणि म्हणुनच मला वाटते कि, बालपणीच्या आठवणी सर्वांनाच रम्य वाटतात. माझ्यासाठी बालपण हा नेहमीचाच कुतूहलाचा विषय राहिला आहे. बालपण हे फक्त एकदाच येते आणि कदाचित त्यामुळे सर्वांनाच ते फार हवेहवेसे वाटते आणि सर्वच जण त्या आठवणी जपून ठेवातात. केव्हातरी शांत बसावं आणि वयानुसार आपण काय काय गोष्टी सोडल्या याचा आढावा घ्यावा. मग लक्षात येतं, की ''आपण गाभुळेली चिंच अनेक वर्षात खाल्लेली नाही. जत्रेत मिळणारी पत्र्याची शिट्टी वाजवलेली नाही. चटक्यांच्या बिया घासून चटके द्यावेत असे वाटत नाही. तसेच कापसाची म्हातारी पकडण्याचा आनंद ही राहिलेला नाही. कापसाच्या म्हातारीने उडता उडता आपल्या बालपणीचा सुखाचा काळ स्वत: बरोबर कधी नेला ते आपल्याला कळालंच नाही.''

खरंच बालपणीचा काळ किती सुखाचा ना ? आयुष्यातील अनमोल क्षणांची आठवण ते क्षण निसटून गेल्यावरच त्याची किंमत कळते. पण बालपणीच्या काही आठवणी मनाच्या कोपऱ्यात अजूनही दाटलेल्या असतात. काही गोड क्षण आजही आठवले तरी हसू येतं. आपलं मनही किती विचित्र असतं ना ? जेव्हा लहान असतो तेव्हा पटकन मोठे व्हावेसे वाटते. शाळा सोडून बाबांसारखे ऑफीसला जावेसे वाटते तर दादा सारखं कॉलेजला जावसं वाटतं. मुलींनाही आईसारखी साडी नेसून स्वयंपाक करायला आणि ताईसारखं नट्टाफट्टा करायला आवडतं. मात्र आता पुन्हा ते बालपणीचे दिवस आठवतात आणि नकळत डोळ्यात पाणी येतं.

लाटेनी, की काळाने नेला तो किनाऱ्यावरचा किल्ला? भोवऱ्याच्या रस्सीला लावलेला तो कोल्ड्रींगच्या झाकणाचा बिल्ला... हरवली कुठे ती शाळेतील मूल्यशिक्षणाची वही, इवलुशा मार्कांच्या प्रगतीपुस्तकावर मारलेली बाबांची खोटी सही.... गेले कुठे ते चालतांना ''पॅकपॅक'' करणारे पायातले बूट? '' मी नाही देणार जा माझं चॉकलेट'' म्हणत आवळलेली ती घट्ट मुठ.... किती जिव्हाळा होता डोकं टेकवलेल्या आईच्या हाताच्या कुशीत ? ब्लँकेटहून जास्त उब होती त्या मायेच्या कुशीत.... हरवलेला तो प्रेमाचा घास.... ''चिऊताई'' दाखवत आईने भरविलेला... घरात न सांगता भेळ खायचा तो प्लॅन ठरवलेला... गेले कुठे जत्रेतले ते गोड म्हातारीची केस ? छोट्याश्या बुटांची आईने बांधलेली सुटलेली लेस... गेली कुठं ती मामांच्या गावी जाणारी झुकझुक गाडी ? हरवली कुठे ती क्रिसमस मधील झिंगलमॅनची दाढी? धावत धावत ज्याचा पाठलाग केला तो धूरवाल्याचा धूर कुठे गेला ? शाळेत बडबड गीते गातांना एकत्र लावलेला तो सूर कुठे गेला ? झोपेतांना पाहिलेला तो चांदोमामा कुठे हरवला ? अ आ इ ई पाठीवर लिहिणारा तो खडू कुणी पळवला ? कशाला आलं आपल्याला हे शहाणपण ? हरवलं त्यात सुंदर बालपण...

'बालपण' या जगातील सगळ्यात सुंदर आठवण. बालपण म्हणाले,की पकडापकडी, खो-खो पासून अगदी व्हिडीओ गेम, क्रिकेट पर्यंत सगळे विषय आठवतात. शाळेत केलेला दंगा, सुट्टीत केलेली मस्ती, गावाला केलेली मजा आणि त्या बद्दल खाल्लेला मार सगळं काही नीट आठवते. तसेच विटी-दांडू, गोट्या,

चिंचुके, सुरपारंबी हे आमचे आवडीचे खेळ असत. क्रिकेटपण खेळायचो पण जास्त नाही कारण क्रिकेट खेळतांना कॉलनीतील लोकांच्या जाम शिव्या बसायच्या व नेहमी आमचा बॉलपण जप्त व्हायचा, पैसे नसल्यामुळे नवीन बॉल आणायला परवडत नसायचं. मग जुने पायमौजे घेऊन त्यात चिंध्या भरायच्या व त्याचा बाल करायचो कारण मग तो हरवला तरी दु:ख होत नसायचे. कारण ते दिवस असतातच सोनेरी. कधी दुकानातून २ रुपयाच्या चार पेप्सी विकत घ्यायचो, तर कधी त्या पोंगा विकत घ्यायचो आणि बोटात घालून राक्षस राक्षस खेळायचो. गोट्यांमध्ये तर आपला नेम अचूक असायचा आणि भोवऱ्यामध्ये हातजाळीमध्ये तर आपला हात कोणीच पकडू शकत नाही. घराच्या अंगणात लुडो, बुध्दीबळ, चोर-शिपाई, पत्ते, चंपलआठ, सापसीडी, व्यापर असे खेळ खेळायचा मात्र ‘चिमणी उड’ हा मात्र आमचा आवडीचा खेळ होता. पण आता ते दिवस गेलेत, आता स्मार्टफोन आलेत. आता आपण फोनवर गेम खेळतो.जुने खेळ संपत आहे. मे महिना संपतोय, उन्हाळ्याची सुट्टी संपतीय. सुट्टी..... ती तर लहानपणी असायची ना आठवतंय आपण लहानपणी किती खेळ खेळायचो. डोळ्यावर पट्टी बांधून समोरच्याला पकडायचो. शाळेतच्या नंबरपेक्षा आपण क्रिकेटमधल्या नंबरला जास्त महत्त्व असायचं. तीन उभ्या रेषा व एक आडवी रेषा मारुन त्याला आपण स्टंप म्हणायचो. नंबर जरी ठरला असला तरी ज्याची बॅट तोच पहिला बॅटींग करणार म्हणून आपण चिडायचो. विट्टी खूप लांब मारण्यासाठी पूर्ण ताकद लावायचो. दगड एकमेकांवर ठेवून लगोरी तयार करायचो. एका फटक्यात ती फोडायचो मग ती लावायचो आणि बॉल आपल्याला लागेल म्हणून आपण धावत सुटायचो. कधी कधी आंब्याच्या झाडावरच्या कैऱ्या तोडायचो. लपाछपीमध्ये नवनवीन शक्कल लावायचो. खरंच किती छान होते लहानपणीचे दिवस हे आता जाणवते. लहानपणीच्या आठवणी तर आता दंतकथा झाल्यासारख्या वाटतात. कधी वाटतं लहाना व्हावे आणि मुक्तपणे आयुष्य जगावे. आता म्हणजे यंत्रमानवासारखे घडाळ्याच्या काट्यावर पळावे लागते. आला दिवस गेला दिवस म्हणून आठवडा पूर्ण करायचा.

लहानपणी मी खूप श्रीमंत होते कारण या पावसाच्या वाहणाऱ्या पाण्यात माझीपण २-३ जहाजे चालायची.... मोकळ्या हवेत कागदाची का असेनात पण स्वत:ची विमाने उडवायचे... भले चिखलाचा का असेना पण स्वत:चा किल्ला असायचा... आता हरवली ती श्रीमंती आणि हरवले ते बालपण... आज देखील विमानाचा आवाज आला आणि आकाशाकडे नजर केली तर समजायचं अजून आपल्याकडे बालपण शिल्लक आहे. आता मोठं झाल्यावर कळतंय खेळणी महाग नसतात, बालपण महाग असतं......

आठवतात ते गोड क्षण
लाड करतात सर्वजण
निखळ हास्य आणि निरागस मन
सांग ना रे देवा
देशील का ते परत बालपण....!

- शुभांगी राजेंद्र रणदिवे (टी.वाय.बी.कॉम.)

चारोळ्या

मन गुंतायला वेळ लागत नाही
मन तुटायला वेळ लागत नाही
वेळ लागतो ते गुंतलेले मन
आवरायला आणि
तुटलेले मन सावरायला

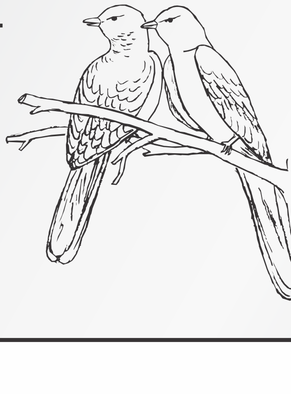

झाडावरुन ओघळेली फुले
सर्वच उचलतात पण पाने
मात्र थोडीच माणसे उचलतात
मैत्री सारेच करतात पण
शेवट पर्यंत साथ काही जणच देतात.

एकविसाव्या शतकातील स्त्री

पूर्वीच्या काळात चूल सांभाळण्यापासून तर आजच्या काळाच्या एखाद्या देशाची सत्ता सांभाळण्यापर्यंतचा स्त्री च्या प्रगतीचा हा प्रवास थक्क करणारा आहे. बदलत्या काळाने दिलेल्या संधीचा योग्यपणे उपयोग करुन, प्रत्येक वेळी स्वत:ला पुरुषांच्या बरोबरीने सिध्द करत स्त्री ने केलेली ही वाटचाल अद्भुत आहे.

सातत्याने बदलणारी व आधुनिकतेकडे सरकणारी सामाजिक परिस्थीती, स्त्रीयांचा शिक्षणात वाढलेला सहभाग आणि परिणामी मिळणारे वैचारीक स्वातंत्र्य व आर्थिक स्वावलंबता, पुरातन काळापासून आलेल्या संस्कृतीचा ऱ्हास व तत्कालीन परस्थितील अनुसरुन स्वत:मध्ये बदल करण्याचा मानवाचा स्वभाव ही स्त्री च्या प्रगतीची महत्त्वाची कारणे आहेत.

जास्त कार्यक्षमता, नीटनेटकेपणा, कोणतेही काम करण्याची क्षमता अशा गोष्टींमुळे स्त्रीया आज सर्व स्तरावर आघाडीची भूमिका पार पाडतांना दिसतात. देशातील महत्त्वाच्या शासकिय कार्यालयांमध्ये स्त्रियांना आरक्षण देण्याचा निर्णय नक्कीच योग्य आहे हे येणारा काळ सिद्ध करुन दाखविल्याशिवाय राहणार नाही. आज कायद्यात तिच्यासाठी अनेकानेक चांगल्या तरतुदी आहेत.

आजही कुटूंबाचा कणा स्त्री आहे आणि त्याचं कारण स्त्री ही जन्मदात्री आहे. तिला भले अबला वगैरे म्हणोत परंतु ती शक्तीमान आहे. कुटुंबाच्या रक्षणासाठी प्रसंगी ती जो लढा देते, तो इतर कदापी कोणालाही शक्य नाही. कुटुंबाचा पायी, कणा एवढंच कशाला तर प्रत्येक कुटुंबाचा जीवच स्त्रीमध्ये असतो.

आज कायद्यातील विविध तरतूदींची माहिती, त्याचा उपयोग करुन घेण्यासाठीची स्व:ची मानसिकता तिला तयार करावयाची आहे. या बाबत तिचा आत्मविश्वास जागवायचं काम आवश्यक आहे. आज करिअर घडविण्यासाठी ती धडपडतेय, निरनिराळ्या क्षेत्रातील संधी दोन्ही हात पसरुन तिला बोलावत आहेत. तिलाही वाटतंय **I can do it** नव्हे तर **I must do it.**

can do it तर I must do it.

जग एवढ्या मोठ्या प्रमाणावर पुढे जात असतांना देखील काही देशांमध्ये स्त्रियांची परिस्थिती अजून सुद्धा हालाखीची असल्याचे जाणवते. समाज परिवर्तनाला विरोध करणाऱ्या कट्टर पंथी लोकांनी व्यापलेला समाज व त्यांचा उदारमतवादी पणाला असलेला विरोध आणि आर्थिक स्तरावर झालेली कमी प्रगती ही त्याची प्रमुख कारणे आहेत. मोठी लोकसंख्या असलेले देशच याला बळी पडत आहेत.

आज स्त्रीवर जे अत्याचार घडत आहेत, त्याला जबाबदार हा समाजच आहे. कारण आजही स्त्रीयांकडे बघण्याची दृष्टी बदललेली नाही. यासाठी स्त्रीयांनी सुध्दा काही गोष्टी आचरणात

आणणे गरजेचे आहे. जसे की, स्वत:चा पोशाख, हावभाव, आचरणातून चुकीचा संदेश जाणार नाही याची काळजी घेणे आवश्यक आहे. एकटीने प्रवास, वास्तव्य करतांना आवश्यक ती काळजी घेणे. कारण हा अन्याय शारीरीक आर्थिक, मानसिक, सामाजिक, कौटुंबिक, भावनिक सुद्धा असणार आहे.

स्वरक्षणासाठी तिला शारीरिकदृष्ट्या स्वत:ला फिट ठेवलंच पाहिजे. त्यासाठी ज्युदो, कराटे, लाठी शिक्षण घेणे निश्चत उपयुक्त ठरेल. उपलब्ध असलेल्या सुविधांचा सुयोग्य, समयोचित वापर करणे, नोकरीच्या ठिकाणी स्वत:च्या हक्काविषयी, अधिकाराविषयी माहिती घेणं, जागरुक राहणं, स्वत:ला अपडेट करणं हे ही तितकेच आवश्यक आहे. स्त्री केवळ शारीरिक दृष्ट्याच नव्हे तर मानसिकदृष्ट्या देखील सबळ असणे आवश्यक आहे. त्यासाठी महाविद्यालयात देखील विविध उपक्रम राबविले जातात. स्त्रीला भयमुक्त वातावरणात जगता यावे यासाठी सर्वोतोपरी प्रयत्न करणे आवश्यक आहे.

महिलांवर होणारे अत्याचार, छेडछाडीची प्रकरणे व प्रदुषित सामाजिक पर्यावरणाचा प्रतिकूल परिणाम स्त्री च्या मनावर होतो. त्या भयाच्या वातावणात वाढतात. समाजामध्ये मोकळेपणाने वावरता येत नाही. आणि सर्वात महत्वाचं म्हणजे आज तिचं अस्तित्वच चहू अंगाने नाकारायचा जो सर्वोतोपरी प्रयत्न चाललाय, तो नेटानं नेस्तनाबुत करायचा. अन्यायग्रस्त महिलेच्या पाठीशी केवळ तिच्या पालकांनीच नव्हे तर सर्व सखींनी, समाजाने उभे राहण्याची गरज आहे. मुळात अन्याय होणारच नाही याची सर्वांनी काळजी घेणे आवश्यक आहे. प्रत्येक स्त्री ही कुणाची मुलगी, बहीण, आई, पत्नी असतेच ना. जोपर्यंत स्त्री म्हणजे उपभोग हा विचारच नष्ट होणार नाही तोपर्यंत समाजाची प्रगती होवूच शकणार नाही. समाज आणि देश यांचे अस्तित्व टिकवायचे असेल तर कुटूंब आणि स्त्री यांचे नातं ओळखून त्याप्रमाणे समाजव्यवस्था निर्माण करायला लागेल. स्त्रीमधील प्रचंड ऊर्जेला वाव द्यावा लागेल. अन्यथा ती ज्वालामुखीसारखी बाहेर यायला वेळ लागणार नाही. फरक एकच असेल, ज्वालामुखी विध्वंस करतो तर स्त्री काहीतरी विधायक करेल. या सर्व बाबींचा विचार केला तर तिला खरोखरंच अष्टभुजा दुर्गेचे रुप घ्यायचे आहे. मला वाटतं, हे सावित्रीबाईंच्या डोळ्यातले स्वप्न वास्तवात उतरतांना, हळुवारपणे पूर्णत्वास येतांना जाणवत आहे, आपणही आपल्या परीनं खारीचा वाटा उचलूया.

जाता जाता एवढेच, स्त्री ने देखील स्वत:ला कमजोर, लाचार, अबला न समजता येणाऱ्या परिस्थितीला धैर्याने सामोरे जायचंय.

'' क्या हूँ मै, कौन कहू मैं, यही सवाल करती हूँ मै
लडकी हो लाचार, मजबूर, बेचारी हो यही जवाब सुनती हुँ मैं ।
बडी हुई जब समाज की रस्मों को पहचाना
अपने ही सवाल का जवाब तब मैनी खूद में पाया
लाचार नहीं, मजबूर नहीं, मैं एक धगधगती चिंगारी हूँ
छेडो मत जल जाओगे दुर्गा और काली हूँ में
जिसको माँ ने है बडे प्यार से पाला,
उस माॅ की बेटी हूँ मै,
सृष्टी की उत्पत्ती का प्रारंभिक बीज हूँ मै
नये – नये रिश्तों को बनाने वाली रित हूँ मै
जिसको हर मुश्कील में सँभाला,
उस पिता की बेटी हुँ मै, उस पिता की बेटी हूँ मै.

प्रा. ए.व्ही. दरेकर
(वाणिज्य विभाग)

इलेक्ट्रॉनिक
शाप कि वरदान ?

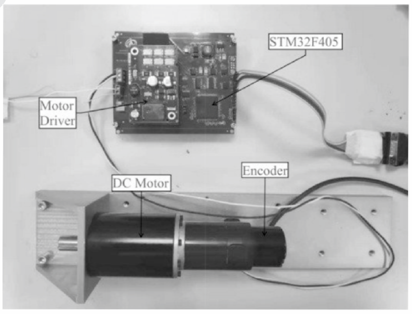

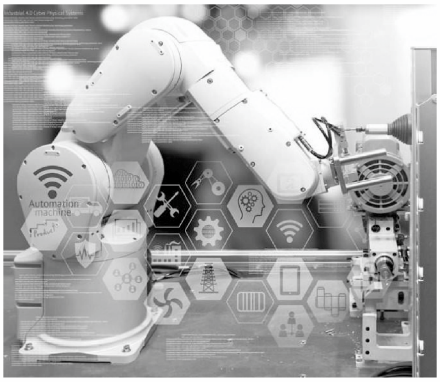

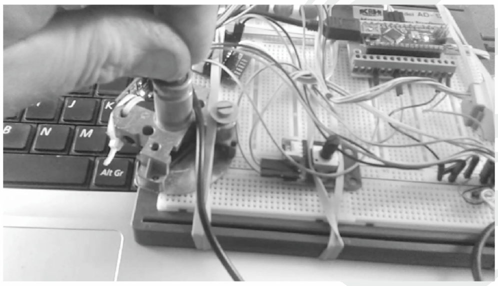

मोबाईल फोनचा जन्म झाला आणि जगात मोठी संपर्कक्रांती झाली. भारतात तर बघता बघता गरीब-श्रीमंत, मालक,कामगार, स्त्री-पुरुष सर्वांच्याच कानाला मोबाईल लागला. कारण त्याचा उपयोगच तसा होता. पण या उपयुक्त मोबाईलचा दूरुपयोग सुरु झाला. सार्वजनिक ठिकाणी मोठमोठ्या आवाजात संभाषण करणे, अश्लिल एस.एम.एस. पाठविणे, वाहने चालवितांना अपघात होण्याची तमा न बाळगता त्याचा वापर करणे वगैरे वगैरे. त्यामुळे मोबाईल जितका उपयुक्त ठरला. तितकाच उपद्रविही ठरला. मोबाईल कसा वापरावा ? केव्हा वापरावा, त्यावर कश्या पध्दतीने संभाषण करावे या बददल तुम्हाला काय वाटते ?

मोबाईलमुळे जगात क्रांती झाली हे खरेच ! तसं पाहिलं तर मोबाईल वरदानच ठरावा. कुठेही, कधींही आपल्याला आपल्या माणसांना, मित्रपरिवाराला आणिबाणीच्या वेळी महत्त्वाच्या कामावेळी मोबाईलमुळे सहजतेने संपर्क साधता येतो. आता मोबाईल सर्व स्तरातील माणसं वापरायला लागल्यामुळे त्याचा उपयोगा इतकाच दूरपयोगही होऊ लागला आहे. सार्वजनिक ठिकाणी वाहन चालवितांना मोबाइलवर बोलू नये. म्हणून शक्यतो मोबाईल वापरणाऱ्यांनी त्याच्या उपयुक्ततेचा विचार करुनच वापर करावा, त्याचा दुरुपयोग होऊन देऊ नये. तो शाप नसावा.

मोबाईल हा नेहमीच आपण सोबत बाळगु शकतो. त्यामुळे प्रवासात कोठेही असतो तरी आपल्या माणसांना कळविता येते. एकमेकांशी हवा तेव्हा संवाद साधता येतो. आनंदाच्या, दु:खाच्या बातम्या लगेचच कळविणे शक्य होते. तसेच संकटसमयी या फोन मुळे आपल्या मदत मिळते. याचाच अर्थ मोबाईल नक्कीच वरदान ठरतोय. मात्र मोबाईलचा अति वापर संकटाला आमंत्रण देतो. आपल्या रोजच्या धावत्या आयुष्यातील अनमोल वेळ अयोग्य ठिकाणी खर्ची करु नये हाच दृष्टीकोन नेहमी डोळ्यांसमोर ठेवावा.

पूर्वी फोन साठी दूर्गम खेड्यातून पंधरावीस मैल चालत जाऊन तालुक्याच्या गावी फोन असल्यास करता येत असे. आता जवळजवळ प्रत्येक खेड्यात अनेकांच्या हातात मोबाईल आहे. काही विकृत लोक मोबाईलचा दूरुपयोगही करतात. गाडी किंवा बाईक चालवितांना मोबाईल फोनचा वापर टाळावा म्हणजे अपघात होणार नाही. विकृत माणूस विकृती करणारच. वाईट गोष्टींना अंत नाही. ती प्रत्येकाच्या मानसिकतेवर अवलंबून असते. सध्यातरी मोबाईलन फोन हा वरदानच ठरला आहे. विज्ञान तंत्रज्ञानाच्या युगात मानवीजीवन सुसह्य करणाऱ्या मोबाईलचे अस्तित्व फार मोठं आहे.

मोबाईलमुळे एकमेकांशी संवाद साधणे, नातेसंबंध टिकविणे, वेळेची बचत तसेच व्यवहारात पारदर्शकता आली. मोबाईलमुळे फायदे झाले तसेच त्याच्या कितीतरीपट नूकसानही होत आहे. आजच्या तरुणाईला 'मॉल संस्कृती' व विविध कंपन्यांच्या स्पर्धेमुळे स्वच्छंदी जीवन जगायला मिळत आहे. सुखवस्तू कुटूंबातील व्यक्तिच नव्हे तर समाजातील प्रत्येक स्तरातील व्यक्ती या मोबाईलमुळे भ्रमिष्ट झाला आहे. लहानमुले सुध्दा मोबाईलवेडे होऊन अनेक समस्येला सामोरे जात आहेत. मोबाईलमधून उत्सर्जित होणाऱ्या किरणोत्सर्गापासून धोका आहे असे सांगितले जात आहे. मोबाईलचा गुलाम असणं हा मानसिक आजार आहे. तरुणांनी व लहान मुलांनी शक्यतो मोबाईलचा वापर कमीत कमी करावा असे मला वाटते....

– अरुणा सुनिल शिंदे (टी.वाय.बी.एस्सी.)

बँकींग क्षेत्रातील आधुनिक प्रवाह

पारंपारिक बँकिंग आणि आधुनिक बँकिंग यात जमिन–आस्मानाचा फरक पडलेला आहे. पूर्वी बँका फक्त ठेवी गोळा करणे व या गोळा केलेल्या ठेवींच्या रकमेतून कर्ज देणे एवढेच काम करीत होत्या. या स्पर्धेच्या युगात टिकाव लागण्यासाठी व उत्पन्नाची साधने वाढावीत म्हणून आता बँका सर्वसाधारण विमा पॉलिसी विकतात. जीवन विमा पॉलिसी विकतात. म्युच्युअल फंडाच्या योजना विकतात. दस्तऐवजावर फ्रँकिंग करुन देतात. आता ग्राहकांना पैसे काढण्यासाठी बँकेतच यावं लागत नाही. ए.टी.एम. मधून ते केव्हाही व कधीही पैसे काढू शकतात. खरेदी करतांना रोकड खिशात असण्याचीही गरज नाही. या कार्डामार्फत खरेदीची बिले चुकविता येतात. भारतीय रिझर्व्ह बँकेतर्फे जी आर.टी.जी.एस. व एन.ई.एफ.टी प्रणाली राबविली जाते. त्यामार्फत भारतीय बँक ग्राहकाला आता भारताच्या एका कोपऱ्यातून दुसऱ्या कोपऱ्यात काही तासांत पैसे पाठविण्याची सुविधा उपलब्ध करुन देतात. अशी ही बदललेली बँकिंग व्यवस्था आता एका गमतीशीर वळणावर उभी आहे. रिझर्व्ह बँकेने चार राष्ट्रीय स्तरावरील बँकांची रचना असावी असे उद्दिष्ट ठरविले आहे.

१) आंतरराष्ट्रीय दर्जाच्या मोठ्या बँका.

२) राष्ट्रीय स्तरावर काम करणाऱ्या मोठ्या बँका.

३) प्रादेशिक बँका – देशात काम करणाऱ्या लहान बँका.

४) स्थानिक बँका – राज्यस्तरावर काम करणाऱ्या लहान बँका.

विविध स्तरांवर कार्यरत असलेल्या बँकांची सध्याची रचना रिझर्व्ह बँकेने त्यात सुचित केलेले बदल, त्याची कारणे, त्याचे परिणाम तसेच जागतिक स्तरावर आपल्या बँकींग संस्थांना मान्यता याबाबत सकारात्मक बदल आवश्यक आहेत. यात तिसऱ्या प्रकारात बहुराज्यीय नागरी सहकारी बँका (मल्टी स्टेट अर्बन–को–ऑपरेटिव्ह बँक्स) तर चौथ्या प्रकारात एका राज्यात काम करणाऱ्या नागरी सहकारी बँकांचा समावेश आहे. रिझर्व्ह बँकेच्या मते या दोन्ही प्रकारच्या बँकांमध्ये ज्या बँका सक्षम आहेत त्यांनी व्यावसायिक बँका होण्याची संधी घ्यावी. याचा अर्थ असा लावता येईल , की ज्या बँका सक्षम नाही त्यांनी एकतर सक्षम व्हावे किंवा गाशा गुंडाळावा. कारण या व्यवस्थेत फक्त सक्षम बँकांनाचा फक्त स्थान राहिल. रिझर्व्ह बँकेने गेल्या वर्षीच्या ऑक्टोबरमध्ये सक्षम नागरी सहकारी बँकांचे निकष जाहिर केले आहेत. या निकषांवर न उतरणाऱ्या बँकांना या नवीन व्यवस्थेत अस्तित्वासाठी स्थान उरणार नाही. सक्षम बँकांना मात्र संधी आहे आणि व्यावसायिक किंवा व्यापारी तत्वावर बँका चालवून त्यांनी या संधीचे सोने करावे अशी रिझर्व्ह बँकेचे अपेक्षा आहे.

यात पहिला क्रमांक सारस्वत सहकारी बँकेचा लागेल. कारण या बँकेची आर्थिक उलाढाल आता एवढी वाढलेली आहे की ही बँक आता लवकरच सहकार क्षेत्रातून खाजगी क्षेत्रात प्रवेश करेल. व्यावसायिक तत्वावर बँक चालणे याचा अर्थ काय ? नागरी सहकारी क्षेत्रातील बँकांच्या क्षेत्रातील अनेक बँका आज अपूरे भांडवल, व्यावसायिक व्यवस्थापनाचा अभाव, चुकीच्या पध्दतीने कर्ज मंजूरी, कर्ज वितरण, कर्ज व्यवस्थापन, उपलब्ध निधिचा दुरुपयोग अशा अनेक समस्यांनी ग्रस्त दिसतात. या समस्यांवरचा उपाय म्हणजे सर्व तऱ्हेच्या व्यवस्थापनात मग ते निधी व्यवस्थापन असो, कर्ज व्यवस्थापन असो सुधारणा करणे त्यासंबंधीच्या दृष्टीचा म्हणजे व्यावसायिक दृष्टीचा सर्व संबंधित घटकांमध्ये प्रसार करणे व साध्य म्हणून परिणामत: नफा क्षमता वाढविणे म्हणजे व्यावसायिक तत्वावर बँक चालविणे.

बँकांनी आर्थिकदृष्ट्या सक्षम असावे व त्यांचे व्यवस्थापन उत्तम असावे असे सांगणे नागरी बँकांच्या सर्व घटकांच्या हिताचे आहे. मग ते भागधारक असोत, संचालक मंडळ असोत, बँकेचे ठेवीदार,
कर्जदार म्हणजेच ग्राहक असोत वा
कर्मचारी–अधिकारी असोत.

या बँकांनी केवळ व्यावसायिक विचार करावा असे सांगणे हेही व्यापकदृष्ट्या व्यावसायिकांच्या व व्यवसायाच्या हिताचेच आहे. यात सक्षम नसणाऱ्या बँकांना स्थान नसणे यात आयोग्य काही नाही. जगात सर्व व्यवसायात सर्व स्तरांवर स्पर्धा आहेच. स्पर्धेत दुबळे घटक मागे पडतात. हळूहळू संपतात, नष्ट होतात. ही जगन्मान्य रुढी आहे. बँकिंग हा व्यवसाय आहे. तेव्हा व्यवसायात टिकून राहण्यासाठी, स्थान मिळविण्यासाठी सक्षम राहणे हे महत्वाचे आहे. परिणामी नागरी सहकारी बँकांनी या बदलांबाबत सकारात्मक दृष्टीकोन ठेवावयास हवा.

सध्या बँका विशेषत: सार्वजनिक उद्योगातील बँका या जनधन योजनेत खाते उघडण्याच्या कामाला जास्त प्राधान्य देत आहेत. या योजनेचा प्रारंभ होऊन काही महिनेच झाले पण आत्तापर्यंत या योजनेला चांगला प्रतिसाद मिळाला आहे. आतापर्यंत कोटीच्या संख्येने खाती उघडली गेली आहेत. बँकिंग व वित्तीय सेवा शहरात राहूनही वंचित असणाऱ्यांसाठी व खेडोपाडी, घरोघरी मिळावी हा या योजनेचा हेतू आहे. प्रत्येक व्यक्तीचा दर्जा उंचावणे, राहणीमान सुधारणे, व्यक्तीची पत वाढविणे यासाठी बँकिंग उद्योग कार्यरत झाला आहे. हे काम १९६७ पासून बँका करत आहेत. बँका सार्वजनिक उद्योगात आल्यानंतर बँकिंगचे रुप बदलले तेव्हापासून आतापर्यंत ते कशा न कश प्रकारचे बदलतच चालले आहे.

बँकांचे राष्ट्रीयकरण झाल्यानंतर ग्रामीण विकास योजने अंतर्गत जेव्हा एखादी बँक चार ग्रामीण शाखा उघडून कार्यरत होते. तेव्हाच त्या बँकेला शहरात एक शाखा काढायला परवानगी देत असे. याने ग्रामीण भागातील शाखांचे जाळे विस्तारले गेले. सेवाक्षेत्र दृष्टीकोन ही संकल्पना राबवून बँकेच्या एका शाखेला त्या गावाच्या आजूबाजूची खेडी जोडली गेली. काही खेडी बँकांनी दत्तक घेतली. आता देखील उरलेली खेडी दत्तक घेवून त्यांना सर्व प्रकारच्या सेव-सुविधा देण्याचा प्रयत्न चालू आहे. या योजने अंतर्गत ज्यांची बँक खाते आतापर्यंत नव्हती अशा लोकांची बँकेत बचत खाती काढायची, आर्थिक व्यवस्थेत ज्यांना दूर ठेवले गेले किंवा ज्यांना तशी संधी सुध्दा मिळाली नाही अशांना बँकिंगच्या विस्तृत परिघात सामावून घेऊन आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल लोकांना सावकारीच्या कचाट्यातून बाहेर खेचून काढायचे व बँकेत आणायचे असे ठरले.

– पल्लवी सुनिल केरुळकर (एफ.वाय.बी.कॉम.)

आई

आई, आ – आत्मा, ई – ईश्वर
आईचं असते या शब्दाचं भांडवलं ।
नऊ महिने पोटात वाढवून ते
दुखणं ती सहन करायची ।
मोठं झाल्यावर आपणचं तिच्या पोटात
लाथ मारुन परतफेड करायची ।।१।।
ताप आला आपल्याला
जवळ अशी बसायची ।
हवं नको ते सारखी
आपल्यासाठी बघायची ।।२।।
राब राब राबून दिवसभर
आपल्यासाठी जेवण ती करायची ।
मायेने हात फिरवून डोक्यावर
आपल्याला जेवण ती भरवायची ।।३।।
आपल्या डोळ्यांत पाणी आलं की
डोळ्यांत तिच्या पाणी यायचं ।
आपण काय झाल ?
विचारलं तर कचरा गेल्याचं सांगायच ।।४।।
एक दिवस आजारी ती पडली,
होतो तिच्या सोबत बसून ।
काय झालं मला माहितचं नव्हतं,
ती आजार सहन करत होती आतून ।।५।।
त्या शेवटच्या क्षणाला मिठी नाही
मारु शकलो गं तुला ।
का सोडून गेलीस गं तू वाऱ्यावर
मला एकट्याला ।।६।।

मैत्री

आयुष्यात आपणास कोणाची
तरी सोबत हवी असते...
कधी मैत्री हवी असते
कधी प्रेम हवे असते
प्रेमाची साथ कधीही तुटते
पण...
मैत्री मात्र चिरकालीन असते
प्रेमाची साथ तुटल्यावर आयुष्य
विसकटते
पण मैत्री मात्र आयुष्याची घडी
घालते
कोणी कोणाच्या आयुष्यात
कायमचे राहत नाही...
जरा पाने उलटली की जुने काही
आठवत नाही.
आपण नसल्यास कोणाला आनंद
झाला तरी चालेल पण...
आपल्या अस्तित्वाने कोणाला
दु:ख होता कामा नये.
आपल्या सावलीपासुन आपणच
शिकावं...
कधी लहान जर कधी मोठे होऊन
जगावे,
शेवटी काय घेऊन जाणार आहोत ?
म्हणूनच मैत्रीचे हे सुंदर रोप
असेच जपावे...

मैत्री ही फुलाप्रमाणे असते
फुलता – फुलता फुलत जाते
मैत्रीच्या भावना असतात नाजुक
मैत्रीत असतो प्रेमाचा आसरा,
कारण एकमेकांना असतो
एकमेकांचा दिलासा...

नाती जपली की सगळं जमतं
हळूहळू का होईना कोणी आपलसं बनतं
ओखळ नसली तरी साथ देऊन जातं
मैत्रीचं नातं आयुष्यात खूप काही
शिकवुन जातं...

चांगले मित्र या जगात सहजासहजी मिळत नाहीत,
जवळ असतांना मात्र एकमेकांशी पटत नाही...
कळत असतं सारं काही पण एक मात्र वळत नाही...
काय असते ती मैत्री ?
ते मित्र दूर गेल्याशिवाय कळत नाही
आणि गेलेले दिवस मात्र
कधीच परत येत नाही.

ना कुणाच्या अभावाने जगतो,
ना कुणाच्या प्रभावाने जगतो
अरे जिंदगी अपनी है,
बस, आम्ही आमच्या स्वभावाने जगतो.

मैत्र असावी मना–मनाची,
मैत्री असावी जन्मा–जन्माची
मैत्री असावी प्रेम आणि त्यागाची.

गौरी विजय पंडित
एफ.वाय.बी.ए.

आधुनिक भारत में हिंदी भाषा का महत्त्व

सागर में मिलती धाराएँ
हिंदी सबकी संगम है,
शब्द, नाद, लिपि से भीं आगे
एक भरोसा अनुपम है ।
गंगा कावेरी की धारा
साथ मिलाती हिंदी है,
पूरब-पश्चिम कमल-पंखुरी
सेतु बनाती हिंदी है ।

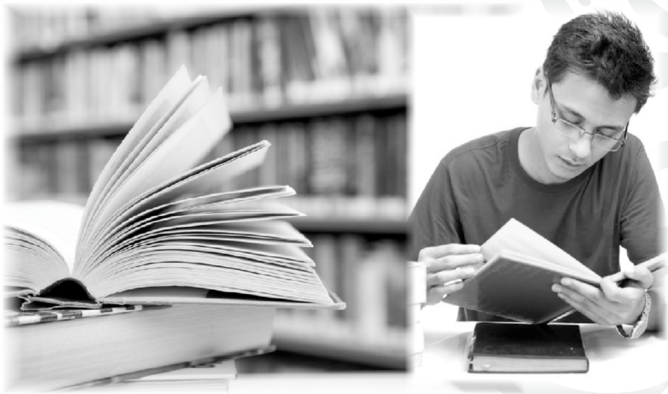

किसी भी स्वतंत्र राष्ट्र की अपनी एक भाषा होती है जो उसका गौरव होती है । राष्ट्रीय एकता और राष्ट्र के स्थायित्व के लिए राष्ट्रभाषा अनिवार्य रूप से होनी चाहिए जो किसी भी राष्ट्र के लिए महत्त्वपूर्ण होती है ।

निजभाषा उन्नति अहै, सब उन्नति कौ मूल ।
बिनु निज भाषा ज्ञान के, मिटे न हिय को सूल ।।

स्वतंत्रता प्राप्ति से पूर्व काँग्रेस ने यह निर्णय लिया था की स्वतंत्रता प्राप्ति के बाद भारत की राजभाषा हिंदी होगी । स्वतंत्र भारत का संविधान सभा ने १४ सितम्बर १९४९ को ही हिंदी भाषा को भारत संघ की राजभाषा के रूप में मान्यता दे दी ।

किसी भी भाषा को राष्ट्रभाषा बनने के लिए उसमें सर्वव्यापकता, प्रचुर साहित्य रचना, बनावट की दृष्टि से सरलता और वैज्ञानिकता, सब प्रकार के भावों को प्रकट करने की सामर्थ्य आदि गुण होने अनिवार्य होते है । यह सभी गुण हिंदी भाषा में है ।

आज भी हिंदी देश के कोने-कोने में बोली जाती है । अहिंदी भाषा, भी थोडी-बहुत और टूटी-फुटी हिंदी बोल और समझ सकता है । उत्तर प्रदेश, बिहार, मध्यप्रदेश, राजस्थान, हरियाणा, हिमाचल प्रदेश और दिल्ली आदि राज्यों की यह राजभाषा है । पंजाब, गुजरात, महाराष्ट्र और अंदमान निकोबार में इसे द्वितीय भाषा का दर्जा दिया गया है । शेष प्रांतों में यदि कोई भाषा संपर्क भाषा के रूप में प्रयोग की जा सकती है तो वह हिंदी ही हो सकती है । विश्व के अनेक विश्वविद्यालयों में हिंदी का पठन-पाठन हो रहा है , परन्तु आज अपने ही देश में हिंदी को तिरस्कृत होना पड रहा है । विदेशी मानसिकता के रोग से पीडित कुछ लोग आज भी अंग्रेजी के पक्षघर और हिंदी के विरोधी बने हुए है ।

ऐसे व्यक्तियों की कमी नही जो हिंदी को अच्छी तरह बोलना व लिखना जानते है लेकिन वे अपने मिध्याभिमान का प्रदर्शन अंग्रेजी बोलकर करते है, फिर चाहे वो सरकारी आदेशों में यह प्रचारित है की अपना सभी कामकाज हिंदी में किजीये लेकिन उन्हें यदि कोई पत्र हिंदी में लिखा जाए तो आपके उसका उत्तर अंग्रेजी में मिलेगा । अन्य देशों के प्रधानमन्त्री या राष्ट्रपती जहाँ भी जाते है, अपने ही देश की भाषा बोलते है परन्तु हमारे राजनेता अन्य देशों को छोडिये अपने ही देश में अंग्रेजी में बोलकर अपने अहं की तुष्टि करत है । संसद में भी प्रश्न अंग्रेजी में पुछा जाता है तो उसका उत्तर अंग्रेजी में मिलता है ।

यह विवाद रहित सत्य है की व्यक्ति के व्यक्तित्व का विकास अपनी ही भाषा के पठन-पाठन से होता है, अन्य किसी भाषा सें नहीं । विदेशी भाषा के माध्यम से पढने के कारण बालक अपने विचारो को पुरी तरह व्यक्त नही कर पाता । फलतः उसके व्यक्तित्व का पूर्ण रुप से विकास नही हो पाता है ।

१४ सितंबर २०१७ को राजभाषा विभाग द्वारा नई दिल्ली के विज्ञान भवन में हिंदी दिवस समारोह का आयोजन किया गया । इस अवसर पर राष्ट्रपति रामनाथ कोविन्दजी ने देश भर के विभिन्न मंत्रालयों विभागों / कार्यालयों के प्रमुखों को राजभाषा कार्यान्वयन में उत्कृष्ट कार्य हेतु पुरस्कृत किया गया । इस अवसर पर उन्होंने कहा,'' हिन्दी अनुवाद की नहीं बल्कि संवाद की भाषा है । किसी भी भाषा की तरह हिन्दी भी मौलिक सोच की भाषा है । मुझे इस बात की खुशी है कि आज सरकार के कर्मचारियों तथा नागरिकों को मौलिक पुस्तक लेखन के लिए पुरस्कार दिये गये है ।''

प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदीजी ने भी सभी देशवासियों को ''हिन्दी दिवस'' के अवसर पर बधाई दिया है । हिन्दी दिवस के मौके पर राजभाषा विभाग द्वारा सी डैक के सहयोग से तैयार किये गये लर्निंग इंडियन
लैंग्वेज विद आर्टिफिशियल इंटेलिजेंस (लीला)

के मोबाईल ऐप का लोकार्पण भी किया गया । इस ऐप से देश भर में विभिन्न भाषाओं के माध्यम से जन सामान्य को हिंदी सीखने में सुविधा और सरलता होगी तथा हिंदी भाषा को समझना, सीखना तथा कार्य करना संभव हो सकेगा । राष्ट्रपति रामनाथ कोविन्दजी ने उसके लिए राजभाषा विभाग के योगदान की सराहना करते हुए कहा, 'लीला मोबाईल ऐप' के जरिये हिन्दी सीखने की ऑनलाईन सुविधा लोगों तक पहुँचाने के लिए मैं राजभाषा विभाग की प्रशंसा करता हूँ ।

हिन्दी दिवस के अवसर पर सरकारी विभागों में हिन्दी की प्रतियोगिताएँ भी आयोजित की जाती है । साथ ही हिंदी प्रोत्साहन सप्ताह की आयोजन किया जाता है । हिंदी के प्रयोग को बढावा देने के लिए सरकार ने अनेक पुरस्कार योजनाएँ शुरु की है । सरकार द्वारा हिन्दी में अच्छे कार्य के लिए ''राजभाषा कीर्ति पुरस्कार योजना'' के अंतर्गत शील्ड प्रदान की जाती है । हिन्दी में लेखन के लिए राजभाषा गौरव पुरस्कार का प्रावधान है । आधुनिक ज्ञान विज्ञान में हिन्दी में पुस्तक लेखन को प्रोत्साहन देने के लिए भी सरकार पुरस्कार प्रदान करती है । इन प्रोत्साहन योजनाओं से हिन्दी के विस्तार को बढावा मिल रहा है ।

केंद्र सरकार के कार्यालयों में हिंदी का अधिकाधिक उपयोग सुनिश्चित करने हेतू भारत सरकार के राजभाषा विभाग द्वारा उठाए गए कदमों के परिणामस्वरूप कंप्युटर पर हिंदी में कार्य करना अधिक आसान एवं सुविधाजनक हो गया है । इसी क्रम में राजभाषा विभाग द्वारा वेब आधारित सुचना प्रबंधन प्रणाली विकसित की गई है जिससे भारत सरकार के सभी कार्यालयों में हिन्दी के उत्तरोत्तर प्रयोग से संबंधित तिमाही प्रगति रिपोर्ट तथा अन्यय रिपोर्टें राजभाषा विभाग को त्वरित गति से भिजवाना आसान हो गया है । सभी मंत्रालयों और विभागों ने अपनी वेबसाईट हिन्दी में भी तैयार कर ली है । सरकार के विभिन्न मंत्रालयों एवं विभागों द्वारा संचलित जन कल्याण की विभिन्न योजनाओं की जानकारी आम नागरिकों को हिन्दी में मिलने से गरीब, पिछडे और कमजोर वर्ग के लोग भी लाभान्वित होते हुए देश की मुख्यधारा से जुड रहे है ।

देश की स्वतंत्रता से लेकर हिन्दी ने कई महत्त्वपूर्ण उपलब्धियाँ प्राप्त की है । भारत सरकार द्वारा विकास योजनाओं तथा नागरिक सेवाएँ प्रदान करने में हिंदी के प्रयोग को बढावा दिया जा रहा है । हिन्दी तथा प्रांतीय भाषाओं के माध्यम से हम बेहतर जन सुविधाएँ लोगों तक पहुँचा सकते है । इसके साथ ही विदेश मंत्रालय द्वारा ''विश्व हिन्दी सम्मेलन'' और अन्य आंतरराष्ट्रीय स्तर पर लोकप्रिय बनाने का कार्य किया जा रहा है । इसके अलावा प्रत्येक वर्ष सरकार द्वारा ''प्रवासी भारतीय दिवस'' मनाया जाता है जिसमें विश्व भर में रहने वाली प्रवासी भारतीय भाग लेते है । विदेशों में रह रहे प्रवासी भारतीयों की उपलब्धियों के सम्मान में आयोजित इस कार्यक्रम से भारतीय मूल्यों का विश्व में और अधिक विस्तार हो रहा है । विश्वभर में करोडों की संख्या में भारतीय समुदाय के लोग एक संपर्क भाषा के रूप में हिन्दी का इस्तेमाल कर रहे है । इससे आंतरराष्ट्रीय स्तर पर हिन्दी को एक नई पहचान मिली है । युनेस्को की सात भाषाओं में हिन्दी को भी मान्यता मिली है ।

भारतीय विचार और संस्कृति का वाहक होने का श्रेय हिन्दी को ही जाता है । आज संयुक्त राष्ट्र जैसी संस्थाओं में भी हिन्दी की गुंज सुनाई देने लगी है । पिछले वर्ष सितंबर माह में हमारे प्रधानमंत्री द्वारा संयुक्त राष्ट्र महासभा में हिन्दी में ही अभिभीषण दिया गया था । विश्व हिंदी सचिवालय विदेशों में हिंदी का प्रचार-प्रसार करने और संयुक्त राष्ट्र में हिंदी को अधिकाधिक भाषा बनाने के लिए कार्यरत है । उम्मीद है कि हिंदी को शीघ्र ही संयुक्त राष्ट्र की अधिकाधिक भाषा का दर्जा भी प्राप्त हो सकेगा ।

हिन्दी आम आदमी की भाषा के रूप में देश की एकता का सूत्र है । सभी भारतीय भाषाओं की बडी बहन होने के नाते हिन्दी विभिन्न भाषाओं के उपयोगी और प्रचलित शब्दों को अपने में समाहित करके सही मायनों में भारत की संपर्क भाषा होने की भूमिका निभा रही है । हिन्दी जन-आंदोलनों की भी भाषा रही है । हिन्दी के महत्त्व को गुरुदेव रवीन्द्रनाथ टैगोर ने बडे सुन्दर रुप में प्रस्तुत किया था । उन्होंने कहा था, 'भारतीय भाषाएँ नदियाँ है और हिन्दी महानदी ।' हिन्दी के इसी महत्त्व को देखते हुए तकनीकी कम्पनियाँ इस भाषा को बढावा देने की कोशिश कर रही है । यह खुशी की बात हैं कि सुचना प्रौदयोगिकी में हिन्दी का इस्तेमाल बढ रहा है । आज वैश्विकरण के दौर में, हिन्दी विश्व स्तर पर एक प्रभावशाली भाषा बनकर उभरी है । आज पुरी दुनिया में १७५ से अधिक विश्वविद्यालयों में हिन्दी भाषा पढाई जा रही है । ज्ञान-विज्ञान की पुस्तकें बडे पैमाने पर हिन्दी में लिखी जा रही है । सोशल मिडिया और संचार माध्यमों में हिंदी का प्रयोग निरंतर बढ रहा है ।

भाषा का विकास उसके साहित्य पर निर्भर करता है । आज के तकनिकी के युग में विज्ञान और इंजिनिअर के क्षेत्र में भी हिंदी में काम को

बढावा देना चाहिए ताकि देश की प्रगति में ग्रामीण जनसंख्या सहित सबकी भागीदारी सुनिश्चित हो सके। इसके लिए यह अनिवार्य है कि हिन्दी और अन्य भारतीय भाषाओं में तकनिकी ज्ञान से संबंधित साहित्य का सरल अनुवाद किया जाए। इसके लिए राजभाषा विभागने सरल हिंदी शब्दावली भी तैयार की है। राजभाषा विभाग द्वारा राष्ट्रीय ज्ञान-विज्ञान मौलिक पुस्तक लेखन योजना के द्वारा हिन्दी में ज्ञान-विज्ञान की पुस्तकों के लेखन को बढावा दिया जा रहा है। इससे हमारे विद्यार्थीयों को ज्ञान-विज्ञान संबंधी पुस्तकें हिन्दी में उपलब्ध होगी। हिन्दी भाषा के माध्यम से शिक्षित युवाओं को रोजगार के अधिक अवसर उपलब्ध हो सकें, इस दिशा में निरंतर प्रयास भी जरुरी है।

भाषा वही जीवित रहती है जिसका प्रयोग जनता करती है। भारत में लोगों के बीच संवाद का सबसे बेहतर माध्यम हिन्दी है। इसलिए इसको एक-दुसरे में प्रचारित करना चाहिए। इस कारण हिन्दी दिवस के दिन उन सभी से निवेदन किया जाता है कि वे अपने बोलचाल की भाषा में भी हिन्दी का ही उपयोग करें। हिन्दी भाषा के प्रसार से पूरे देश में एकता की भावना और मजबुत होगी।

- कु. अर्चना रविंद्र गायकवाड
(एस.वाय. बी.ए.)

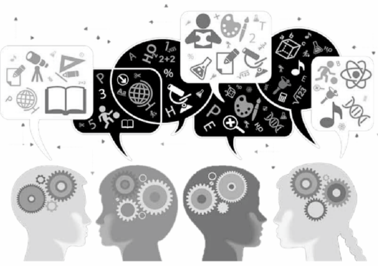

माहिती तंत्रज्ञान
एक महत्वाचा घटक

आधुनिक तंत्रज्ञानाने आमचे जीवनच बदलून टाकले आहे. माहिती तंत्रज्ञान ही काळाजी गरज आहे. परंतु माणसाने मानवतेच्या दृष्टीने जगणे तितकेच महत्वाचे आहे. सुसंस्कारित माणूस बनुन तंत्रज्ञानचा वापर करावा.

माहिती व संचार तंत्रज्ञान या मध्ये संगणक, संगणक प्रणाली या मध्ये हार्डवेअर, सॉफ्टवेअर, संगणकीय भाषा आणि मुळ डाटा वापरुन हवी ती माहिती सरळ आणि सोप्या तऱ्हेने मिळविली जाऊ शकते. माहिती तंत्रज्ञान म्हणजे योग्य अशी माहिती इंटरनेटच्या माध्यमातून पोहोचवणे. हे भारतातील सर्वात मोठी अशी औद्योगिक क्रांती आहे.

२१ वे शतक हे माहिती तंत्रज्ञानाचे म्हणजे आधुनिक तंत्रज्ञानाचे युग आहे. यामध्ये माहितीचा महाविस्फोट घडविण्याचं काम तंत्रज्ञानाने केले आहे. तरीसुध्दा या माध्यमांच्या प्रवासामध्ये वृत्तपत्राचे स्थान अबाधीत आहे. म्हणूनच वृत्तपत्र हे समाजमनाचे माध्यम आहे. मात्र बदलत्या युगाप्रमाणे तंत्र अद्यावत करण्याची वेळ आली आहे. माध्यामांसमोर ते नवे आव्हान आहे.

तंत्रज्ञान ही काळाची गरज बनली आहे. तंत्रज्ञान अवगत असणे आवश्यक बाब झालेली आहे. माहिती तंत्रज्ञान म्हणजे सर्व प्रकारची माध्यमे ज्याद्वारे आपल्याला हवी असलेली सर्व माहिती मिळते. त्यापैकी एक म्हणजे संगणक. संगणक हा तंत्रज्ञानाचा अविष्कार आहे. आज प्रत्येक क्षेत्रात संगणकाचा मुक्त वापर होतांना दिसतोय. संगणकाच्या वापरामुळे अनेक अवघड आणि वेळखाऊ कामे सुलभ झाली आहेत.

आपल्या आयुष्यात माहिती मिळविण्यास भरपूर साधने आहेत. माहिती तंत्रज्ञानाचे जागतिक स्तरावर वाढते महत्त्व, त्यामधील वेगवेगळ्या घटकांचे महत्त्व आणि त्यांचे व्यवस्थापन लक्षात घेऊन माहिती तंत्रज्ञान हे आजच्या पिढीचे स्पेशलायझेशन बनले आहे.

माहिती तंत्रज्ञान हे आपल्या जीवनाचा एक महत्त्वाचा घटक बनले आहे.

- कल्याणी सज्जन शेलार
(टी.वाय.बी.कॉम.)

व्यवस्थापन-एक काळाजी गरज

भविष्यकाळात दुर्दैवी घटना घडण्या अगोदरच त्या होऊ नयेत, यासाठी शासनाने उपाययोजना हाती घेणे गरजेचे आहे. Precautions is better than cure या उक्तीप्रमाणे देशातील व राज्यातील महत्त्वाच्या नदीजोडी करणे, जास्तीत जास्त संभाव्य पुररेषा निश्चित करुन तेथील नागरिकांचे स्थलांतर करणे, धोकादायक स्थलांतर करणे, धोकादायक संभाव्य पूर रेषेच्या जवळपास संरक्षक भिंत उभारणे, नदीजोड झाल्यावर प्रमुख धरणांतील पाणी विसर्ग व व्यवस्थापन यासाठी केंद्रिय स्तरावर मुख्य समिती व त्या अंतर्गत राज्य पातळीवरील, जिल्हा व तालुकास्तरावर समिती व त्या अंतर्गत राज्य पातळीवरील, जिल्हा व तालुका स्तरावर समिती असावी. त्यांच्यामार्फत पाणी व्यवस्थापन, धरण सुरक्षितता, धरणगळती झाल्यानंतरही पुढे मोठा होऊ नये म्हणून संरक्षक भिंत बांधणे धरणातील पाणीगळती, संभाव्य धोक्यांबाबत व्यवस्थापन असावे. दुर्दैवाने अशा नैसर्गिक आपत्ती उद्भवल्या तरी त्यांचा सामना करण्यासाठी शासकिय व्यवस्था व नागरिकांना योग्य ते प्रशिक्षण देणे गरजेचे आहे. सर्व नागरिकांना प्रशिक्षित केल्यास अनेक समस्यांचा सामना करणे सहज शक्य होईल.

भविष्यात उद्भवणाऱ्या आपत्तींचा व त्यानंतर निर्माण होणाऱ्या सर्व समस्यांचा अभ्यास व व्यवस्थापन करणारी स्वतंत्र यंत्रणा ही केवळ कागदोपत्री नव्हे तर सर्व प्रकारे उत्तमरित्या प्रशिक्षित असणारी यंत्रणा शासकिय सांघिक, सामाजिक, संस्था व वैद्यकि पातळीवरही असणे हे क्रमप्राप्त आहे किंबहुना ही काळाची गरज आहे.

पाणी...पाणी...पाणी... कुठं गेलं पाणी ? कारण आजचे पाणी हे उदयाचे जीवन आहे. माणसाच्या ज्या मुलभूत गरजा आहेत त्या हवा, अन्न, कपडे, घर व पाणी. त्यापैकी मुलभूत गरज आहे ती पाणी. जलाचे अस्तित्व असणारा आपल्या सूर्यमालेत पृथ्वी हा एक ग्रह आहे. पृथ्वीचा ७१% भाग जलाचा असून २९% भाग जमिनीचा आहे. त्यातील ९८% भाग पाणी क्षारयुक्त असून उर्वरित २% पाणी गोड्या पाण्याचा स्वरूपात आहे. पाण्याचा वापर व त्याची गरज कोठे आहे. याचा आपण विचार करायला हवा. प्यायला तर पाणी हवेच शेती, वनस्पती, झाडे नसतील तर आपण खाणार काय ? आपल्या गावातील परिसरातील उद्योगधंदयांना नाही का पाणी लागत ? मग आपण जल व्यवस्थापन नको का करायला ? हवे ना ! ज्याचे प्रमाण त्याची उपयोगिता व उपभोगीचा म्हणजे प्रत्यक्ष वापर. यांचा शास्त्रीय दृष्टया अभ्यास करुन ते योग्य प्रमाणात उपलब्ध करुन देण्याच्या दृष्टीने केलेली व्यवस्था तरतूद, उपाययोजना करुन देण्याच्या दृष्टीने केलेली व्यवस्था तरतूद, उपाययोजना म्हणजे जलव्यवस्थापन होय. जलसंरक्षण संवर्धन व विकास यांची शास्त्रीय दृष्ट्या केलेली चिकित्सात्मक रचना म्हणजे जल व्यवस्थापन होय त्यामध्ये –

१) जलाची उपलब्धता. २) गरजांचा अंदाज. ३) जल वाटपाचा प्रकार. ४) जल व्यवस्थापनात येणाऱ्या अडचणींचा आढावा व त्यावर उपाय योजना या सर्व गोष्टींचा विचार व्हावयास व्हावा. भागी जीवनासाठी विचार करता काही उपाय योजना करता येतील.

१) नव्या जलस्त्रोतांचा शोध घेणे. २) पाण्याच्या उपलब्धतेनुसार शेती व उद्योगांचे नियोजन करणे. ३) जल वापरात घट करणे. ४) पाणी वाया जावू देवू नये. ५) परिसरात वनीकरण करणे. ६) प्रदूषण रोखणे. ७) पावसाचे घरावर व छतावर पडणारे पाणी योग्य त्या रितीने साठवून वापर करणे. ८) जल वाटपासाठी वा संरक्षण नी संवर्धनासाठी योग तंत्र व साधने वापरणे. ९) जन जागृती करणे, प्रभात फेऱ्या काढणे, वर्तमानपत्रात लेख प्रसिध्द करणे, चित्र प्रदर्शन भरवणे, घोषवाक्य तयार करणे, पथनाट्य सादर करणे.

या वरील सर्व गोष्टींचा विचार करता निश्चितच जलव्यवस्थापन होईल यात मुळीच संदेह नाही. जलव्यवस्थापन ही पर एक 'काळाची गरज' आहे.

– आरती राजेंद्र पटारे (एस.वाय. बी.कॉम.)

अब्दुल कलाम यांचे व्हिजन २०२०

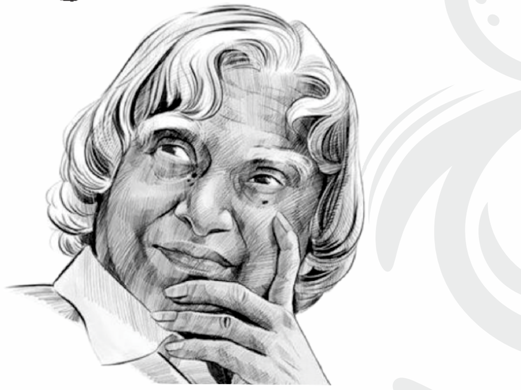

माजी राष्ट्रपती डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम यांनी व्हिजन २०२० अंतर्गत मांडण्यात आलेल्या स्वप्नांना पूर्ण करण्यासाठी देशभरात २००० विशेष केंद्र उघडण्यात येणार आहे. यातील २०० केंद्र सुरु झाले असून नागपुरातदेखील 'कलाम केंद्र' उघडण्यात येणार आहे. या माध्यमातून सकारात्मक व विधायक कार्य होत असल्याची माहिती डॉ. कलाम यांचे माजी सल्लागार सृजन पाल सिंह यांनी दिली.

१९९९ मध्ये डॉ. कलाम यांनी व्हिजन २०20 ची संकल्पना मांडली होती. या स्वप्नांच्या पूर्ततेसाठी देशाचे नागरिक व प्रामुख्याने तरुणांनी सक्रिय भूमिका पार पाडावी असे आवाहन त्यांनी केले होते. डॉ. कलाम यांच्या स्वप्नांचे काम झाले हा लोकांच्या मनात प्रश्न आहे. डॉ. कलाम यांनी देशासाठी पाहिलेल्या स्वप्नांतील अनेक बाबी प्रत्यक्षा उतरल्या आहेत. देशाला महासत्ता बनविण्यासाठी काही स्वप्न पूर्ण होण्याकडे मार्गक्रमण करत आहेत तर काहींना सत्यात आणण्यासाठी प्रयत्नांची आवश्यकता आहे असे सृजन पाल सिंह यांनी सांगितले.

ही आहेत डॉ. कलामांची स्वप्ने, 'डॉ. कलाम यांनी इंडिया २०२० 'अ' व्हिजन फॉर द न्यु मिलेनियम या नावाने एक पुस्तक लिहिले होते. २०२० पर्यंत भारताला विकसित व सक्षम देश बनविण्यासाठी आवश्यक असलेल्या १० बाबींवर त्यांनी यात भर दिला होता. देशाला आर्थिक बाबतीत महासत्ता बनविणे. गाव व शहर यांच्यातील दरी कमी करणे. देशात शिक्षणाचा प्रसार होणे. भ्रष्टाचारमुक्त देश बनणे. लोकांना सामाजिक सुरक्षा व आरोग्याच्या सुविधा सहज उपलब्ध व्हाव्यात. देशात कृषी व फुड प्रोसेसिंगचे उत्पादन दुप्पट करणे गावांचे विद्युतीकरण व्हावे. आय.टी. व शिक्षण क्षेत्रात ई-गव्हर्नन्स चा उपयोग करणे. टेलिकम्युनिकेशन व टेलिमेडिसीनमध्ये वाढ आण्विक तंत्रज्ञानाचा विकास अंतराळ तंत्रज्ञान व संरक्षण तंत्रज्ञान मजबूत बनविणे इत्यादी बाबींचा यात समावेश आहे.'

देश विकासात तरुणांची महत्त्वाची भूमिका - डॉ. कलाम यांच्या स्वप्नांची पूर्तता करण्यासाठी तरुणांनी पुढाकार घेण्याची आवश्यकता आहे. जगातील इतर देशांच्या तुलनेत भारतात तरुणांची संख्या अधिक आहे. कलाम यांचा तरुणाईचा शक्तीवर विश्वास होता. देश विकास तरुणांची भूमिका मौलिक असते असे ते मानायचे. जोपर्यंत सामाजिक विषमता दूर होत नाही तोपर्यंत गाव व शहरे यांच्यातल दरी दूर होऊ शकत नाही व स्वप्नदेखील पूर्ण होऊ शकत नाही. मनभेदामुळे कलाम यांच्या

स्वप्नांच्या पूर्ततेत अडथळे येत आहेत जोपर्यंत देशातील नागरिकांच्या मनात दरी उत्पन्न करणारे लोक त्यांच्या उद्दिष्टात सफल होत राहतील तोपर्यंत डॉ. कलाम यांच्या स्वप्नांच्या पूर्तता होण्यास विलंब होत राहिल असे सिंह म्हणाले.

स्वप्नपूर्तीच्या दिशेने काम सुरु आहे - डॉ. कलाम यांच्या निधनानंतर आज देखील त्यांच्या स्वप्नांना पूर्ण करण्याच्या दिशेने काम सुरु आहे. त्याला अद्याप हवा तसा वेग आलेला नाही. मात्र स्वप्नांमधील अनेक बाबी पूर्ण झाल्या आहेत. गाव व शहरे यांच्यातील दरी कमी होत आहे. विज्ञान व तंत्रज्ञानाच्या क्षेत्रात देश आघाडीवर आहे. आरोग्य सेवांमध्ये सुधारणा होत आहेत. शिक्षणाचा प्रचार प्रसार होत असून गुणवत्तेवर जास्त भर दिला जात आहे याकडे डॉ. सृजन पाल सिंह यांनी लक्ष वेधले.

मुलांसोबत संवाद आवश्यक - पालकांनी मुलांच्या हातात मोबाईल देण्याऐवजी त्यांना वेळ देण्याची आवश्यकता आहे असे डॉ. कलाम म्हणायचे. रात्री जेवताना त्यांच्याशी संवाद साधला पाहिजे. त्यामुळे मुलांना आत्मियतेचा अनुभव येतो. सोबतच त्यांच्यात आत्मविश्वास देखील निर्माण होतो. त्यांच्या सल्ल्यांवर अनेक पालके अंमलबजावणी करत आहेत असे सृजन पाल सिंह म्हणाले. डॉ. कलाम यांचा विज्ञान व तंत्रज्ञानावर जोर होता. त्यांच्या व्हिजन २०२० मध्ये ही महत्त्वाची बाब होती देशात संशोधन होत आहे. मात्र ते प्रयोगशाळेपुरते मर्यादित आहे. याला प्रयोग शाळेतून बाहेर काढून कार्यशाळेत पोहोचवणे आवश्यक आहे. शैक्षणिक संस्था व उद्योग क्षेत्रात समन्वय वाढणे देखील आवश्यक आहे असे प्रतिपादन सिंह यांनी केले.

तर कर्जमाफीची आवश्यकता पडणार नाही.- शेतकऱ्यांची स्थिती सुधारावी यासाठी डॉ. कलाम यांनी शेतकऱ्यांना इनपुट ज्ञान व कनेक्टिव्हिटी वर भर देण्याचा सल्ला दिला होता. जोपर्यंत शेतकरी या तिघांना एकत्रित करत नाही. तोपर्यंत ते आर्थिक दृष्ट्या संपन्न होऊ शकत नाही असे ते म्हणायचे सोबतच त्यांनी अन्न उत्पादन प्रक्रिया मार्केटिंग यांच्यावर भर देण्यास देखली सांगितले होते जर शेतकऱ्यांना योग्य इनपुट मिळाले तर त्यांना सबसिडी किंवा कर्ज माफीची आवश्यकता भासणार नाही असे सिंह म्हणाले.

हे आहे डॉ. कलामांचे व्हिजन - २०२० सालापर्यंत देशातील सर्वच समस्या जवळजवळ शुन्यावर आणणे त्या दृष्टिने राजकिय पक्षांचे धोरण बदलावे विकासात त्या दृष्टिने राजकिय पक्षांचे धोरण बदलावे. विकासात शहरी ग्रामीण असा भेद न करता देशाच्या प्रत्येक भागाचा विकास व्हावा.

राजकिय पक्षांनी घोडे बाजार करणारा नव्हेतर बुद्धिमान उमेदवार द्यावा ग्रामीण भागाच्या संपन्नेसाठी गरिबी समूळ नष्ट करणे जनतेला विकासाच्या पुरेशा संधी उपलब्ध करुन देणे पिण्याचे पाणी, रस्ते, अखंड वीजपुरवठा, राहायला घरे, आरोग्य सेवा पुरविण्याची हमी उमेदवारांनी द्यावी.

कृषी उद्योग आणि सेवा हे तिन्ही क्षेत्र एकमेकांना सौहार्दपणे पूरक ठरतील अशा पध्दतीने धोरण राबवावे.

आर्थिक सामाजिक मुद्दे पुढे करुन गुणवंताला संधी डावलली जाणार नाही असे शिक्षण असावे. देशातील प्रशासन हे जबाबदार, पारदर्शक व भ्रष्टाचारमुक्त असावे.

– भाग्यश्री ज्ञानेश्वर मुळे (एफ.वाय. बी.कॉम.)

भारताची बदलती अर्थव्यवस्था

व्याख्या - असंख्य गरजा आणि मर्यादित साधने यांचा मेळ घालत असताना असणारी मानवी वर्तवणूक म्हणजेच अर्थशास्त्र होय.

ॲडम स्मिथ यांच्या मते अर्थव्यवस्था म्हणजे काय ? - एक विशिष्ट भौगोलिक क्षेत्राची अभिकर्त्यामार्फत सिमांत वस्तू व सेवांचे उत्पादन वितरण किंवा व्यापार आणि उपभोग केला जातो आणि ह्याच आर्थिक अभिकर्त्यांमुळे व्यक्ती, उद्योगसंख्या किंवा सरकार याचा समावेश होतो. यावरुन आपल्याला असे समजले की आपल्याकडून देशामध्ये होणाऱ्या उत्पादना पासून लोकांच्या आर्थिक कल्याणापर्यंत वस्तू आणि सेवेंच वितरण केले जाते. या सर्वांचा समावेश अर्थव्यवस्थेमध्ये होतो. अर्थव्यवस्था याचा सहसंबंध काय हे ओळखणे गरजेचे आहे.

डॉ. ॲडम स्मिथ असे म्हणतात, 'देशाची अर्थव्यवस्था ही देशाच्या उत्पन्नावर अवलंबून असते त्यांनी लिहिलेला ग्रंथ देशाचे उत्पन्न यामध्ये त्यांनी देशाचे उत्पन्न आणि अर्थव्यवस्था यातील संबंध स्पष्ट केला आहे. अर्थशास्त्राचा मूळ दोन शाखा पडतात. ज्यानुसार आपण देशाची अर्थव्यवस्था समजू शकतो त्या म्हणजे सुक्ष्म अर्थशास्त्र आणि समग्र अर्थशास्त्र'

* सुक्ष्म अर्थशास्त्र - ''विशिष्ट वस्तू, विशिष्ट संस्था वैयक्तिक आर्थिक घटक व सर्व विशिष्टांचा अभ्यास करणारे शास्त्र म्हणजे सुक्ष्मलक्ष्मी अर्थशास्त्र होय.''

* समग्रलक्षी अर्थशास्त्र - ''देशाच्या एकूण उत्पन्न एकूण रोजगार पातळी व सर्व एकुणांचे अभ्यास करणारे शास्त्र म्हणजे समग्रलक्षी अर्थशास्त्र होय.''

देशाची अर्थव्यवस्था समजून घ्यायची असेल तर समग्रलक्षी अर्थशास्त्राने देशाच्या अर्थव्यवस्थेचा एकूण अचूक असा निष्कर्ष काढता येऊ शकतो. देशाची अर्थव्यवस्था ही देशाच्या उत्पन्नावर अवलंबून असते. त्यासाठी देशातील उत्पन्न काही लोकांचे जीवनमान हे माहित करुन घेणे गरजेचे आहे. निव्वळ राष्ट्रीय उत्पन्न म्हणजे एका विशिष्ट काळात देशामध्ये उत्पादित होणाऱ्या वस्तू व सेवांची दुहेरी मोजमाप न करता करण्यात आलेले मापन म्हणजेच राष्ट्रीय उत्पन्न होय. राष्ट्रीय उत्पन्न हे देशात उत्पादित होणाऱ्या वस्तू व सेवांवर अवलंबून असतो. म्हणजेच (**GDP-Gross Domestic Product**) निव्वळ देशांतर्गत उत्पादन देशामध्ये उत्पादित होणाऱ्या वस्तू व सेवांचे प्रमाण वाढले असता त्यांचा उपभोग हाही त्याच प्रमाणात होत असतो. त्यामुळेच देशांतर्गत उत्पादन हा देशाची अर्थव्यवस्थेची परिस्थिती समजून घेण्यास मदत करतो. देशातील उत्पादनाचा आणि उत्पन्नाचा सहसंबंध हा व्यापारी चक्रामुळे आहे.

* राष्ट्रीय उत्पन्न चक्र -

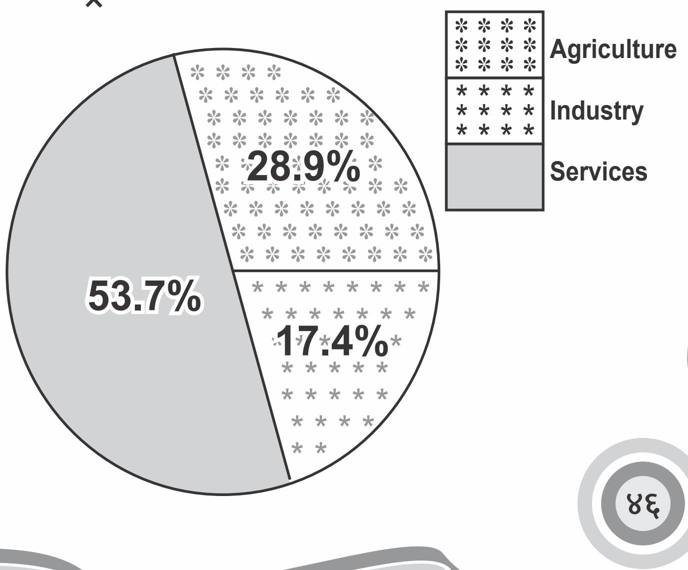

उत्पादन तयार करत असताना भूमी, श्रम, भांडवल आणि संयोजक यांचे मोबदले देण्यात येतात. हेच घटक त्यांचा मोबदला (उत्पन्न) ते त्यांच्या आर्थिक कल्याणासाठी वापर करतात. ते देशातील एक सामाजिक घटक असतो. देशामध्ये जेव्हा उत्पादन वाढते तसेच लोकांना रोजगार प्राप्ती होते. भूमी, श्रम, भांडवल व संयोजक या स्वरूपात त्यांचा मोबदला देशांच्या उत्पन्नामध्ये वाटत असतो. सध्याच्या भारतीय अर्थव्यवस्थेमध्ये देशांतर्गत वस्तू व सेवांचे उत्पादन म्हणजेच जीडीपी हा आशिया खंडांमध्ये आठव्या क्रमांकावर आहे आणि त्यात टक्केवारीनुसार ८.२ इतकी आहे. १ एप्रिल ते १ मार्च हे भारतीय आर्थिक वर्ष आहे.

* व्यापारी संस्था - जागतिक व्यापारी संघटना दक्षिण आशियाई १) उत्तर व्यापार करार वार्षिक सकल उत्पन्न ४७२६ अब्ज डॉलर (२००७ चे अनुमान)

* वार्षिक ४७२६ दरडोई उत्पन्न - डॉलर सर्व साधारणपणे १८२० विभागानुसार उत्पन्न शेती १६.०१% उदयोग २९.५% सेवा ५४.४% (२०१५ चे अनुमान) चलनवाढ ५.२% दारिद्र्य रेषेखालील संख्या २५% कामगार वर्ग ५०.२१% कोटी बेरोजगारी ७.१२% संपूर्ण १०.८ मिलीयन. सार्वजनिक अर्ज डॉलर (२००६ चे अनुमान) मसुल १०९४१३२ अब्ज डॉलर १४३.८ डॉलर.

भारताच्या अर्थव्यवस्थेत खूपच वैविध्य दिसून येते शेती, हस्तव्यवसाय, कापडगिरण्या, उद्योगधंदे उत्पादन आणि विविध प्रकारच्या सेवा अशा अनेक गोष्टींचा समावेश त्यात होतो. भारतात काम करणाऱ्या लोकांपैकी दोन तृतीयांश लोकांचा उदरनिर्वाह अजुनही शेती अथवा शेतीशी संबंधित उद्योगांवर चालतो. परंतु अर्थव्यवस्थेत विविध प्रकारच्या सेवांचाही वाढता वाव आहे आणि अलिकडे सेवांवर आधारित व्यवसायही अर्थव्यवस्थेत अतिशय महत्त्वाची भूमिका बजावत आहेत. अलिकडील काही वर्षात भारतातील संगणक तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञानाच्या प्रगतीमुळे तसेच उच्चशिक्षित आणि इंग्रजी बोलु शकणाऱ्या वाढत्या तरुण पिढीमुळे भारत हळूहळू सर्व जगाला (**outsourcing**) सेवा पुरवणारा देश म्हणून भूमिका बजवायला लागला आहे. भारत हा अतिकुशल तंत्रज्ञान पुरवणारा जगातील सर्वात मोठा निर्यातक आहे. याचबरोबर उत्पादन औषध निर्माण जैव तंत्रज्ञान, अतिसुक्ष्म तंत्रज्ञान, दूरसंचार, जहाजनिर्माण, विमाननिर्माण आणि पर्यटन ह्या क्षेत्रामधील भारताची क्षमताही वेगाने वाढताना दिसत आहे.

अतिशय वेगाने वाढणारी लोकसंख्या आणि वाढती आर्थिक आणि सामाजिक विषमता हे भारतापुढी महत्त्वाचे प्रश्न आहेत. गरीबी हाही गंभीर प्रश्न आहे. स्वातंत्र्य प्राप्तीनंतर गरीबीचे प्रमाणे बरेच घटत असल्याचे दिसते. अधिकृत चाचणीनुसार २००४-०५ मध्ये भारतातील २०% लोक दारिद्र्यरेषेच्या खाली होते. दारिद्र्य कमी करण्यासाठी त्यांच्या अडचणी दूर करण्याची गरज आहे.

- पल्लवी सुनिल केरुळकर
(एफ.वाय. बी.कॉम.)

Climate Change in Commerce

Our Approach to Climate Change -

The U.S. chamber of commerce's mission is to take on the challenges facing the America business community based on the belief that a strong economy gives our citizens opportunity, contributes to National Security and underpins a healthier society.

The Chamber's Position

The climate is changing and humans are contributing to these changes. We believe that there is much common ground on which all sides of this discussion could come together to address climate change with policies that are practical, flexible, predictable and durable. We believe in a policy approach that acknowledges the costs of action and incection and the competativeness of the U.S. economy.

The chamber believe that and effective climate policy should - leverage the power of business. It will be lergely up to the business community to develop, finance, build and operate the solutions needed to power economic growth would wide, mitigate green house gas emissions and build resilient, lower-carbon infrastructure. Thousands of business already are taking action in their own operations and along their value chains by investing in technology solutions and enhancing their efficiency.

Maintain U.S. leadership in climate science climate policy should be informed by the best science and observation available. The U.S. should continue to be the world leader in climate change science and the major sponsor of the research used in multi-lateral scientific forums.

Embrace technology and innovation. Advanced technologies and innovation offer the best solution for managing climate risks and reducing green house gas (GHG) emissions. Break through are necessary to enable significant cuts in GHG emissions without harming economic growth or the competitiveness of energy intensive trade-exposed industries. The U.S. should maintain a leadership role in technologies, such as advanced nuclear energy efficient systems and building materials and large-scale renewables. Energy Storage and batteries highefficiency low-emission power plants and carbon capture

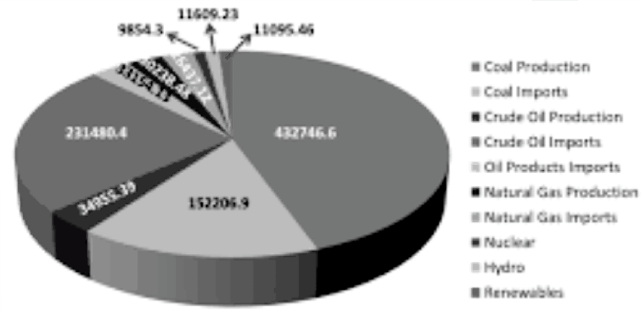

and storage / utilization by supporting a broad-based public and private sector technology portfolio.

The chamber will continue to support strengthening America's scientific enterprise, including its national lab system. A technology-neutral climate change policy offers the best opportunity to deliver cost-effective, achievable and meaningful greenhouse gas emission reductions. Aggressively pursue greater energy efficiency.

Improving energy efficiency on both the supply and demand sides can bring almost immediate benefits to business operations and the environment. Promote climate resilient infrastructure Adaptation and resilience is critical to minimizing the risk and impacts of climate change. Business is ready to design and build the resilient, low carbon infrastructure of the future. Support trade in U.S. technologies and products.

Demand for advanced technologies will offer opportunities for growing exports of American technologies, products and services. Technology cooperation, public-private partnerships, innovative financing and facilitating commerce in climate solutions stamped "Made in the USA." Trade rules should protect intellectual property.

- Deepali Sunil Shinde (S.Y. B.Com)

CHEMISTRY IN DAY TODAY LIFE

Importance of Chemistry in Everyday Life.

Chemicals of Food in Everyday life.

In food materials following chemicals are widely used,

1) Colouring Agents
2) Artificial preservation
3) Flow stabilizers
4) Binding substance
5) Artificial sweetness
6) Antioxidants
7) Minerals
8) Vitamins

Except vitamins remaining substance do not have nutritional value.

** Artifical Preservatives -*

These present spoilage of food by stopping the growth of micro-organism. for example, sodium benazoate, sodium meta bisulphate.

** Artifical Sweetness -*

These do not import any colories to the body. Since these substances are excreted through urine for example, 1) As part me - It is used in cool drinks and ice-creams. 2) Alitame - It is 2000 times sweeter than sucrose

** Antioxidants - These prevent the spoilage of food by preventing the oxidation of food. for example -*

1) Butylated hydroxyl tolerance (BHT)
2) Butylated Hydroxyl anisole (BHT)

Dyes are coloured organic compounds that are used to impart colour to the various substrate, including paper, leather fur, hair drugs cosmetics, Dyes are classified into Natural dyes and synthetic Dyes.

** Chemistry of Cleansing Agents in Everyday life.*

What are soaps and Detergents ?

Soaps are sodium or potassium salt of higher carboxylic acid such as stearic acid, Palmitic acid and Oleic acid whereas detergents contain a long chain of alkyl groups. Detergents in comparison to soaps can also function in hard water.

Saponification - Alkaline hydrolysis of triesters of glycerol to form soap is known as sapnonification. Soaps do not function in hard water since they precipitate in it.

How do soaps work ?

Soaps are generally sodium or potassium salt of long chain fatty acid. Soap molecules have a hydrophobic as well as hydrophilic part while the hydrophilic part clings to the dirt particles. Thus when we pour away the water, the dirt particles wash away with the soap molecules.

Types of Soaps -

1) Floating Soaps - These can be prepared by beating soap bubbles.
2) Transparent Soap - These contain soap dissolved in excess of alcohol and it is evaporated.
3) Medical soaps - These contain soaps by adding little amount of Dettol, Savlon etc.

- Sourabh Bhaskar Thorat (T.Y. B.Sc.)

'मानवी जीवनात आयुर्वेदिक वनस्पतीचे महत्त्व'

आपल्या देशात औषधी वनस्पती मुबलक प्रमाणात उपलब्ध आहेत. त्यांचा उपयोग आपण आरोग्य टिकवण्या करता आणि अगदी स्वस्तात रोग बरे करण्याकरिता करु शकतो. आपल्या परिसरातील काही झाडांना तर खरोखर हिरव्या देवता म्हणता येईल. आता आपण त्यातल्या पाच महत्त्वाच्या वनौषधींबद्दल माहिती घेणार आहोत.

* कडूलिंब - हे झाड सर्वांच्याच ओळखीच आहे. त्याची पाने,फळे, तसेच खोड औषधी आहेत. इसबासारख्या त्वचेच्या रोगांकरता याच्या पानांचा उपयोग होतो. कडूनिंबाच्या पानांच्या तेलाच्या वापर खाज आणि जखमा भरुन येण्यासाठी करतात. तसेच या पानांचा ककळून काढा करुनही वापरता येतात. कडूनिंब हे एक उत्तम जंतुसंसर्गानाशक आणि कीटकनाशक आहे. त्यांच्या खोड्याच्या बाहेरी भागाचा काढाही बऱ्याच आजारांवर उपायकारक ठरतो. कडूनिंबाच्या पानांचा पाणी घालून १०० मि.लि. ताजा रस काढावा त्यात २५ मि.लि. तिळाचं तेल घालावे.

* तुळस - तुळस म्हणजे 'वनस्पती लहान पण गुण महान' असे आहे. तुळशीची पान ही सर्दी, खोकल्यावर विशेष गुणकारी आहेत. तुळशीच्या पानांचा रस मधात घालून किंवा पानांचा काढा करुन खोकल्यासाठी देतात. तुळशीची पान उष्ण असतात म्हणून ती कफदोषामध्ये वापरतात ही पानं आपण नुसतीदेखील चावून खाऊ शकतो. याउलट तुळशीच्या बिया थंडावा निर्माण करणाऱ्या असतात. म्हणून त्या उष्णतेचे दोष घालवण्यासाठी म्हणजे जळजळ, पायांची आग, तोंड येणे, नाकातून रक्त येणे, मुळव्याध इत्यादींकरता घेतात.

* कोरफड (कुमारी) - या वनस्पतीचा उपयोग जखमेवरची मलमपट्टी म्हणून छान होऊ शकतो. जखमेच्या आकाराचा कोरफडीचा तुकडा कापा. जखम धुऊन घ्या.तुकड्याची ओली बाजु, जखमेवर ठेवून वरुन पट्टी बांधा. कोरफड पट्टी रोज बदला. याने जखम लवकर बरी होईल. भाजल्यामुळे झालेल्या जखमांवर देखील कोरफडीची मलमपट्टी लागू पडते. बऱ्याच आयुर्वेदिक औषधांमध्ये कोरफडीचा उपयोग केला जातो. यकृताचे आजार, स्त्रियांचे आजार आणि खोकला यावर हे खूप गुणकारी आहे.

* अडुळसा - या झुडुपाचा उपयोग खोकला बरा होण्यासाठी करतात. अडुळशाच्या पानांचा काढा किंवा रस खोकल्यासाठी घेतात. रस मधाबरोबर दिला जातो. ५०-६० अडुळशाची पाने स्वच्छ धुऊन ती एक लिटर पाण्यात अर्ध्या तासाकरिता मंद आचेवर उकळावी. साधारण पावपट पाणी उरले पाहिजे. हा काढा गार करुन गाळून ठेवावा. खोकल्या झाल्यास २० मि.मी. काढा दिवसातून २ ते ३ वेळा या प्रमाणात ३ दिवस घ्यावा. लहान थोर व्यक्तींना हा काढा उपयुक्त आहे.

- एस्तर योसेफ तेलधुणे

मानव व प्राणीजीवन

महाराष्ट्रातील राळेगण इथं मनुष्यभक्षक वाघिणीच्या मुद्द्यावरुन गेले काही आठवडे वन्यजीव संरक्षक कार्यकर्ते आणि राज्य सरकार व गावकरी यांच्यात पेचप्रसंग उद्भवला आहे. दोन बछडे असलेल्या या वाघिणीला पकडण्याचे प्रयत्न अपयशी ठरले तर राज्याचं वन खातं तिला गोली घालून ठार करण्याची शक्यता आहे. मानवतेवर प्राण्यांनी लोकांना मारल्याचा मुद्दा नेहमी अविश्वास व भयग्रस्तता यांनी वेढलेला असतो. जीवितहानी वा नुकसानीचं संभाव्य कारण वाघासारखा मोठा व सर्वज्ञात प्राणी हे असेल तर हा मुद्दा अधिक तीव्र बनतो. एखादा प्राणी नरभक्षक आहे हे ठरवणं अवघड असतं. याकडं वन्यजीव कारण मुळात अशा पध्दतीची मनुष्यभक्षणाची सवय लागणं ही दुर्मिळ घटना आहे. शिवाय विशिष्ट वाघाच एखाद्या घटनेतील हत्यारा आहे.हे ठरवणंही तितकंच अवघड असतं. याकडं वन्यजीव कार्यकर्ते निर्देश करतात. दुसऱ्या बाजुला धोकादायक प्राण्याच्या प्रत्यक्ष निकटवर्ती प्रदेशात राहणाऱ्या स्थानिकांची भितीही अतिशय स्वाभाविक असते.

अशा परिस्थितीत दोषा कोणाचा आहे एवढंच महत्त्वाचं नाही तर दोष कशाचा आहे. हे ही तितकंच महत्त्वाचं असतं. वन्य जीवांचा आवाज ही भूमिका निभावू पाहणारे लोक बहुतेकदा असतं म्हणतील की, प्राण्यांचा यात काही दोष नाही. मानवी प्रगतीचे दबाव आणि मानवी अडथळे हे खरे अपराधी आहेत असं त्यांचं म्हणणं असेल. रणथंबोरमधील उस्ताद या नावाच्या वाघावरही नरभक्षक असल्याचा आरोप झाला होता. तेव्हा वाघाच्या बाजुनं सर्वोच्च न्यायालयात अशाच प्रकारची याचिका करण्यात आली होती. कालांतरानं उस्तादला एका प्राणिसंग्रहालयात ठेवण्यात आलं. एखादा प्राणी मनुष्य हत्येसाठी दोषी आहे किंवा नाही हे ठरवणं न्यायालयाला शक्य नाही. त्यामुळं या प्रकरणात हस्तक्षेप न करण्याचा सर्वोच्च न्यायालयाचं म्हणणं रास्तच होतं. अशा घटनांमधील निर्णय केवळ संबंधित क्षेत्राच्या स्वतंत्र व अधिकृत तपासप्रक्रियेद्वारे करता येईल आणि ते काम वन खात्यानं करायचं असतं.

वाघ व बिबटे यांसारख्या मार्जार कुलातील मोठ्या प्राण्यांमधून मारेकरी ओळखण्याची प्रक्रिया अनेकदा चुकिच्या पध्दतीनं हाताळली जाण्याची शक्यता असते. यापूर्वी हिमाचल प्रदेश व उत्तराखंड या प्रदेशांमध्ये

'नरभक्षक' बिबट्यांना गोळ्या घालून मारण्यात आलेलं आहे, पण त्यापूर्वी ओळखीची कोणतीही योग प्रक्रिया पार पाडण्यात आली नव्हती. प्रत्येक बिबट्यावर वा वाघावर व्यवच्छेदक स्वरूपाचा ठशांचा वा पट्ट्यांचा आकृतीबंध असतो. एखादा वाघं सवयीनं नरभक्षक आहे का हे निश्चित करण्यासाठी त्या प्राण्याची दृश्य स्वरूपात किंवा कॅमेरा सापळा प्रतिमांद्वारे ओळख पटावी लागते. नरभक्षक वाघांची ओळख पटवण्यासंदर्भात राष्ट्रीय व्याघ्र संवर्धन प्राधिकरणानं घालून दिलेल्या मार्गदर्शन तत्त्वांनुसार एखादा वाघ 'मनुष्याचा मारेकरी' आहे की 'मनुष्या खाणारा' आहे संबंधीची माहिती जमवणं आवश्यक असतं. मारेकरी वाघांच्या संदर्भात या घटना अपघाती हत्येसारखा असतात त्यांना अशा हल्ल्यांची सवय लागते.

नरभक्षक वाघांसंदर्भात काही अनैतिक पध्दती वापरल्या जात असल्याचही अलीकडं पुन्ह प्रकाशात आलं आहे. 'विन्यजीवन अधिनियम १९७२' अनुसार शिकार बेकायदेशीर आहे. संरक्षित वन्यजीव हे मानवी जीवनाला धोकादायक असतील तरच मुख्य वन्यजीव अधिक्षकांच्या परवानगीनंतर त्यांना मारता येतं. सवयीनं नरभक्षक असलेले प्राण्यांना कायद्याच्या चौकटीत दूर करव्या वा मारुन टाकण्याची गरज असते. यासंबंधीची कारवाई अचूक लक्ष्यभेदी व राज्यसंस्थेच्या पुढाकारानं झालेली असायला हवी. अशा कारवाईत दिखावेगिरी व सुडबुध्दी असता कामा नये. 'समस्ये' ला कारणीभूत ठरणाच्या प्राण्यांना मारण्यात आल्यावर, मृत प्राण्यांची शरीरं खांद्यावर टाकून काढण्यात आलेली छायाचित्र मृत प्राण्याची छायाचित्रं काढून मोठ्या प्रमाणात पसरवली जातात.

- मीरा बाळु साळवे (एफ.वाय. बी.एस्सी.)

Chemistry Day to Day Life

Chemistry of Cosmetics in Everyday life
Cosmetics contains the following categories of Chemicals.
** Emulsifier - These increase the stability of the emulsion. For example - potassium cetyl sulfate.*

** Preservatives - These are added to cosmetics to increase their shelf life. For example - benzyl alcohol, salicylic acid.*

** Thickeners - These given an appealing consistency. For example - Cetyl alcohol, Strearic acid.*

** Emollient - These soften the skin by preventing water loss. For example - Glycerine Zinc Oxide.*

** Glimmer and Shiners - For example - mica, bismuth oxychloride*

Other Examples of chemistry in Everyday life.

Life us now discuss some common examples of chemistry in everyday life which most of us never knew about.

The expiration date on bottled drinking water.

Have you ever wondered why there is an expiration date on a bottle of drinking water after all, it is just water isn't it ? Well most of us haven't even noticed that there is, in fact, an expiration date on that bottle. The idea behind installing an expiration on bottled drinking water is to standadize the packaging quality of it.

What the actual expiration date signifies is if the expiration date is up. The taste of the water will be different as there is a chance of the chemicals in the packaging material raining the quality of water.

** Element in the Human Body -We all know our body is about 60% water, but then what composes the rest of it ? Carbon, Hydrogen, Nitrogen and Oxygen. These elements compose 96% of the human body, Whereas the rest 4% is composed of about 60 elements. Some of these elements include calcium, phosphorus, potassium and sulfer.*

** Sunblock and sunscreen - There are two kinds of rays from the sun which are particularly bad for us. UV-A and UV-B sunscreen action is as the named suggest it functions as a screen and offers protection from sunburns which is caused by UV-B whereas sunblock has more of reflective nature and blocks both UV-A & UV-B radiation.*

** Body Composition - Your Body is fascinating place. Carbon and oxygen are the two most essential elements of the Body. The other elements which are present in your body are nitrogen, phosphorous, hydrogen, oxygen, calcium, potassium, sulfur, magnesium etc.*

Element	Percentage in the body	Function
Oxygen(O)	65	* Primary solvent. * Regulate temperature & Osmotic Pressure
Carbon(C)	18	* Energy source * Building blocks of the body.
Hydrogen(H)	10	* Present in water all organic molecules
Nitrogen(N)	3	* Found in proteins and hucleic acids.
Calcium(Ca)	1.3	* Critical for muscle Contraction
Phosphorous(P)	1.0	* Acts as a buffer * Provides strength and structure to bones and teeth.

-Shubham Chandrabhan Tapkire
(T.Y. B.Sc.)

10 Examples of Chemistry in Everyday life

If I ask you what comes to your mind the instant you hear the word chemistry, I am pretty sure you are going to envision yourself standing in a chemistry lab and holding different laboratory instruments. Is it not ? But if you look closely at the world around you, infinite chemical reaction are occuring at any second. Thus, it can rightly be said that chemistry forms a large part of your daily life. Chemistry and chemical reactions are not just limited to the laboratories but also the world around you. The element carbon forms the basic unit of organic, inorganic and organometallic compounds. Right at the moment when you go to sleep till you wake up, infinite chemical processes are taking place in each cell of your body. Even processes occur when you wake up, all your daily activities like drinking water, taking a shower, cooking your food, cleaning your car, laughing or crying are guided by different chemical processes. Let's discuss some examples of chemistry which occur around us :

1) Body Composition - Your body is a fascinating place. Carbon and oxygen are the two most essential elements of the body. The other elements which are present in you body are nitrogen, phosphorous, hydrogen, oxygen, calcium, potassium, sulfur, magnesium etc.

LEMENT	PERCENTAGE IN THE BODY	FUNCTION
Oxygen (O)	65	* Primary solvent * Regulate temperature & osmotic pressure
Carbon(C)	18	* Energy source * Building blocks of the body
Hydrogen(H)	10	* Present in water and all organic molecules

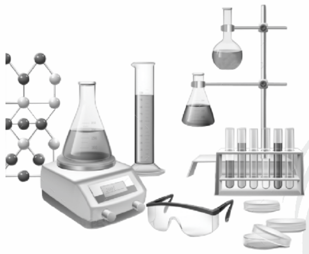

LEMENT	PERCENTAGE IN THE BODY	FUNCTION
Nitrogen(N)	3	* Found in proteins and nucleic acids
Calcium(Ca)	1.5	* Critical for muscle contraction
Phosphoreus (P)	1.0	* Acts as a buffer * Provides strength and structure to bones and teeth
Potassium (K)	0.35	* Crucial electrolyte * Helps in transmission of nerve impulse * Regulates heart beat
Sulfur (S)	0.25	* Renders shape to the proteins which aid in proper functioning of proteins
Sodium (Na)	0.15	* Important electrolyte for regulating the amount of water * Helps in nerve signaling
Magnesium (Mg)	0.05	* Required in more than 300 biochemical reactions. * Builds muscle and bones * Chief cofactor in many enzymatic reactions

ELEMENT	PERCENTAGE IN THE BODY	FUNCTION
Mangonese (Mn) Cobalt (Co)		* Molybdenum remove toxins from metabolism of sulfur containing amino acids. * Fluorine is responsible for mineralization and formation of tooth enamel. * Iodine is essential for formation of thyroid hormones. * Manganese helps in the formation of connective tissues, bones, blood clotting factors, sex hormones in addition to being critical in fat and carbohydrate metabolism, calcium absorption and blood sugar regulation.
Lithium (Li) Strontium (Sr) Aluminium (Al) Silicon (Si) Lead (Pb) Arsenic(As) Vandium (V) Bromine(Br)	Present in trace amounts	* Lithium is essential for maintaining heurological health. * strontium aids in bone formation and prevent bone loss; the radioactive form of strontium can aslo kill some cancer cells. * Aluminium is responsible for chromatin compaction * Silicon helps in promoting firmness and strength in arteries, connective tissues tendons, skin and eyes. * vanadium plays a role in metabolizing enzymes.

2) Chemistry of Emotions - Whenever you are feeling happy, sad, ecstatic relaxed or stressed, there are many chemical reactions taking place in your body. It is because of the chemical messengers called neurotransmitters released in the brain that you can fill in love and cry rivers because of heartbreak.

3) Chemistry in Food Production - Plants produce food for themselves through photosynthesis; which is a complex chemical reaction in itself. The chemical reaction that takes place in photosynthesis is the most common and vital chemical reaction. Animals also release energy for carrying out daily activities through similar respiratory chemical reactions.

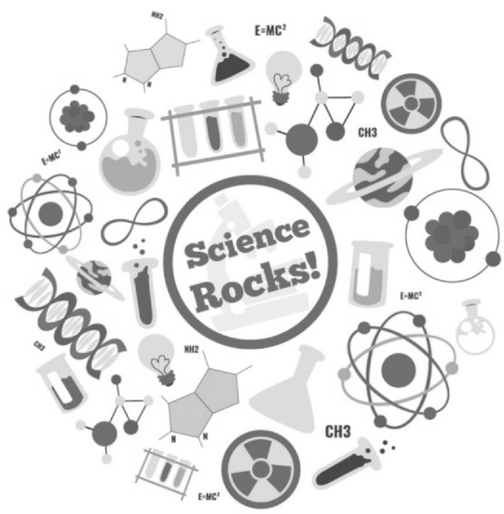

ADVERTISING MEDIA

Advertising Media - *Advertising media refers to the various media Channels through which advertising is done. Advertising media is used for shower sing. Promotional Content which communicated is various form such as text, speech, images, videos using T.V. radio, online, outdoor etc. Basically they are channels through which companies can advertise their products and services to reach to customers.*

Importance of Advertising Media - *Advertising media plays a pivotal role in business and marketing for companies. There are many companies. There are many companies who offer products and services to customers. However, it is impossible for every customer to know about every brand or product. This is why companies advertise and use advertising media to reach to customers and to increase their market share. Depending upon the Customer demographics, advertising budget, targets of the company, advertising objectives etc. Companies can choose the type of media they want and they can be an advertising campaign. This helps to create a buzz about the brand. Show case the product and service utilities to the customer and build a strong brand. Using all media channels is often referred to an integrated marketing communications and helps a to build a brand using 360 Degree branding.*

Types of Advertising Media -

1) Broadcast Media - *T V and radio are two of the most important advertising media know as broadcast media.*

*** Television -*** *Television have become a very important tool to advertise for companies. Can targets serials. reality shows, sports events, live events etc. Which are showcased on TV's and understand the demographics of the people watching the T V.*

*** Radio -*** *As a tool for marketing and advertising, ratio is the most cost effective tool which a customer can have since radios have are high penetration and are easy for customers to buy, they are a good tool for advertising. Redios enable companies to reach out to a wide range of Customers.*

2) Print Media - *Advertising media like news papers, magazines, leaflets, brochures, billboards, signaled, direct mail and other print publications come under print media with the massive reach of print media. It became a popular tool for advertising. Print media caters to a regional audience and is published in different languages. Hence, print media can cuter to a never audience as compared to broadcast advertising media tools like T.V. or Radio.*

3) Online Media - *with the consistent grow with in internet penetration. Companies have started using online media for promotion through advertising. People are connected to the internet through social media. Website browsing etc. This gives an opportunity to companies to use this advertising media and cater to customers using online advertising. Online adds, blogs, content advertising, affiliate marketing etc are all done using online as an advertising media.*

4) Outdoor Media - *Another popular form of advertising is using outdoor hordings, billboards, OOH (out of home) media etc. Outdoor advertising it. basically useful in capturing those customers who are traveling form one place to another. This gives an opportunity to companies to use outdoor advertising media to create brand awareness by putting large bill boards and hoarding above buildings, near streets etc. to give maximum visibility.*

5) Mobile - *with the increasing penetration and usage of mobile phones, mobile, advertising has become a critical aspect for every business mobile as an advertising media helps to reach out to customer by promoting messages through SMS, social medica chat groups etc. online and mobile media are also overlapping at times as websites can be accessible both through desktop, laptop and smart phones.*

- Deepali Sunil Shinde (S.Y. B.Com.)

Goods and Service Tax

"The goods and Services Tax" (GST) is a value added tax levied on most goods and services sold for domestic consumption. The GST is paid by consumers, but it is remitted to the government by the business selling the goods and services. In effect, GST provides revenue for the Government.

Key Take ways -

* The Goods and Services tax (GST) is a tax on goods and services sold domestically for consumption.
* Tax is included in the final price and paid by consumers at point of sale and passed to the government by the seller.
* The GST is a common tax used by the majority of countries globally.
* The GST is usually taxed as a single rate across a nation.

In simple words, Goods and Services Tax (GST) is an indirect tax levied on the supply of goods and services. This law has replaced many indirect tax laws that previously existed in India GST is one indirect tax for the entire country. Under the GST regime, the tax is lived at every point of sole.

Understanding the goods and Services Tax (GST) -

The goods and Services Tax (GST) is an indirect federal sales tax that is applied to the cost of certain goods and services. The business adds the GST to the price of the products and a customer who buys the product pays the sales price the GST. The sales price plus the GST. The GST portion is collected by the business or seller and forwarded to the government. It is also referred to as Value Added Tax (VAT) in some countries.

The Goods & Services Tax (GST) system works - Most countries with a GST have a single unified GST system, which means that a single tax rate is applied throughout the country. A country with a unified GST platform merges central taxes (e.g. sales tax, excise duty tax and services tax) with state - level taxes (e.g. entertainment tax, entry tax, transfer, tax sin tax and luxury tax) and collects them as one single tax. This countries tax virtually everything at s single rate.

Dual Goods and Services Tax (GST) Structures - Only a handful of countries, such as Canada and Brazil, have a dual GST structure compared to a unified GST. economy where tax is collected by the Federal government and then distributed to the states, in a dual system, the federal GST is applied in addition to the state sales tax. In Canada, For example, the Federal government lives a 5% tax and some provinces / states also levy a Provincial State Tax (PST), Which varies from 7% to 10%. In this case, a consumer's receipt will clearly have the GST and PST rate that was applied to his or her purchase value.

More recently, the GST and PST have seen combined in some provinces into a single tax known as the Harmonized Sales Tax (HST). Prince Edward Island was the first to adopt the HST in 2013, Combining its federal land provincial sales taxes into a single tax Since then, Several other provinces have followed suit, including New Brunswick, Newfoundland and Labrador, Nova Scotia & Ontario.

* A 0% tax rate applied to certain foods, books, news papers, homespun. Cotton, Cloth and hotel services.

* A rate of 0.25% applied to cut & semi polished stones.

* A 5% tax on household necessities such as sugar, spices, tea & coffee.

* A 12% tax on computers and processed food.

* An 18% tax on hair oil, toothpaste, soap & industrial intermediaries.

* The final bracket, taxing goods at 28% applies to luxury products, including, refrigerators, Ceramics tiles, cigarettes, Cars & motorcycles.

The previous system with no GST implies that tax is paid on the value of goods and margin at every stage of the production process. This would translate to a higher amount of total taxes paid, which is carried down to the end consumer in the form of higher costs for Goods and Services Tax or double taxation, which cascades from the manufacturing level to the consumption level.

Which countries collect the Goods and Services Tax (GST) ?

France was the first country to implement the GST in 1954 and since then an estimated 160 countries have adopted this tax system in some from or another: some of the countries with a GST includes Canada, Vietnam, Australia, Singapore, United Kingdom, Monaco, Spain, Italy, Nigeria, Brazil, South Korea & India.

India's Adoption of the Goods and Services Tax (GST) -

India established a dual GST. Structure in 2017, which was the biggest reform in the country's tax structure in decades. The main objective of incorporating the GST as to eliminate tax on tax or double taxation, which Cascades from the manufacturing level to the consumption level.

For example, A manufacturer that makes notebooks obtains the raw materials for, say Rs. 10. which includes a 10% tax. This means that he pays Rs. 1 in tax for Rs. 9 worth of materials. In the process of manufacturing the notebook, he adds value to the Original materials of Rs. 5 for a total value of Rs. 10 + Rs. 5 = Rs. 15. The 10% tax due on the finished good will be Rs.1.50. Under a GST system, this additional tax can be applied against the previous tax he paid to bring his effective tax rate to Rs. 1.50 - Rs. 1.00 = Rs. 0.50.

- Disha Pramod Shelar (F.Y. B.Com.)

Demerits of Alcohol

You know that alcohol is very important role in daily as well as industry life but they are very harmful for health as well as environment. Sometimes preparation of alcohol many products are used they are very costly substances. Sometimes costly catalyst are used like as Platinum. In this reactions many harmful gas are elimated by this process. These gas harmful by environmental life. Also man faced to the cardiovascular. Nausea & sometimes causes the death.

In fast life, it is a constituent of beverages Excessive drinking can increase your risk for serious health problems like as certain concern of the mouth. Throat also as liver. Sudden death if you already have cardio-vascular disease. Sometime also damage the heart muscle.

It is social evil and excessive drinking can cause loss of health as well as self image in society. Intoxication can cause accidents.

Alcohol causes slow and progressive degeneration of nervous system & damages the neurons chronic intake of alcohol can damage lever cells and make it dysfunctional it causes inflammation of liver. Alcohol used as peterolum by product. In this method many toxic gas condenses in a Tampere. It has very toxicity gas It causes the ozone depletion. This condenses form of alcohol stored by clouds. Sometimes rain flows

they are very toxic pH because many gas are involved.

An alcohol can be dehydrated by passing vapours of alcohol over heated alumina (Al_2O_3). Temperature required for the dehydration reaction increases from testiary to primary. It has main drawbacks of alcohol process. Methanol manufacture by distilling wood in absence of air. It has main drawbacks or demerits due to large number of distilling wood as used. In these method are very harmful for environment.

Alcohol are by product of many reaction. lower alcohol are insoluble in water becuase hydrogen bonding is less sometimes alcohol are used to the beverages. It is harmful for health. Our fasted life many children are drink it. It is harmful & crime many situation are faced for drink to it.

- Rahul Santosh Fatak

Merit of Alcohol

A french scientist and Eugene Melchior peligot in 1834 discovered methanol Originally methanol was obtained by distilling wood in the absence of air hence named as the wood alcohol.

Alcohols have wide applications in industry as well as in our daily life. Alcohols & phenols are organic hydroxy compound. Alcohol has important role in human life. Methanol is manufactured from carbon. monoxide & Hydrogen or from natural gas.

Wood polish which we use for polishing our furniture contains spirit which is mainly ethanol. Methanol obtained From oil of peppermint, is use to flavor tobacco & food. cholesterol citranello found in rose, geranium used in perfumery & retinal an important substance in vision are alcohols. Alcohol serve as solvent for many organic reaction as well as in crystallization. Moreover, starting from alcohols, a number of organic compounds can be prepared. Canesugar, cotton clothes, writing paper are all mode up organic alcohol compound.

Alcohol has important role in industry, Methyl alcohol is used an industry solvent for oil, fats, gums, celluloid etc. Alcohol has used for dry classing for preparation of perfumes & varnishes & also as an antifreeze agent for automobile radiators in cold countries. Also methyl alcohol is used to denature ethanol i.e. to make ethyl alcohol unfit for drinking methyl alcohol is used as starting material for preparation of methyl chloride, diethel sulphate & also as formaldehyde.

Our daily life, also used as the ethyl alcohol. ethyl alcohol is used as a solvent for dyes, oil, perfumes cosmetics & drugs, A mixture of 10-20% ethylalcohol with petrol is used as motor fuel. ethylalcohol is used to preparation solid fuel which is dispersion of ethylalcohol in calcium acetate ethyl alcohol has easy transport. As ethylalcohol has low freezing point hence, it is used thermometers. Ethylalcohol used as fuel in industrial ethylalcohol is use as starting material for the preparation of iodoform, chloroform, acetic acid, Sometimes, alcohol are used as drugs

some types of alcohol are better protectants than others. It has high concentration of polyphenols also called as red wine. It also prevent damage to blood vessels & protect against blood clots according to mayoclinic.

As ethylalcohol is main constituent of beverages. It is an effective topical antispectic and used as in greadient in many mouth tissue.

It also used as antispectis drugs like as the cloroxylenol ($C_8H_9Cl_0$) Bithional ($C_{12}H_6Cl_4O_2S$) and Terpineol ($C_{10}H_{18}O$) in these product alcohol are used. Also phenol are Hydroxy compound. It has aromatic compound sometime it used as antioxidants & used in foods. It are also used in the manufacture of synthetic polymers & for natural flavoring of tea & coffee. Thymol is used in mouth wash as a flavor & as on antispetics.

Also 2.5 dichlorophenol is isolated from defensive secration of aspecies of grasshopper. A portable breath testes of the size of cell phone is available. It consists of a fuel cell generating electricity. Breath tester catolyzes oxidation of ethanal by exygen. This oxidation causes changes in the electric current which is proportional electric current which is proportional to the concentration of ethanol in the sample of air blown into the breath tester, thus the amount of alcohol can be determined.

The simple test to detect consumption of alcohol is to blow air in a test tube containing acidified potassium dichromate, the orange colour change to green. These tests are used to detect the consumption of alcohol by vehicle drivers.

-Ajay Sanjay Sable

मराठी विभाग अहवाल

श्री बाणेश्वर शिक्षण संस्थेचे श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, बुऱ्हाणनगर, अहमदनगर या महाविद्यालयाची स्थापना २००४–०५ या शैक्षणिक वर्षापासून झाली. महाविद्यालयाचा स्थापनेपासूनच महाविद्यालयामध्ये मराठी विभाग अस्तित्वात आहे. सन २००५– ०६ पासून मराठी हा विषय विशेष स्तरावर चालू करण्यात आलेला आहे. या विभागाच्या वतीने सतत अभ्यासक्रमाव्यतिरिक्त नेहमीच वेगवेगळे उपक्रम व कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात येते.

शैक्षणिक वर्ष २०१८–१९ च्या वर्षाचे सर्व वर्गांचे निकाल उत्कृष्ठ लागले. प्रथम वर्ष बी.ए. या वर्गात मराठी विषयास १२० विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला. त्यापैकी सर्वच्या सर्व विद्यार्थी उत्तीर्ण झाले. तसेच एस.वाय. बी.ए. ला विशेषस्तरावरील मराठी या विषयाला एकूण ३० विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला. हे सर्व विद्यार्थी नियमितपणे महाविद्यालयात येतात व त्यांचा अभ्यासक्रम नियमितपणे व वेळेवर पूर्ण झालेला आहे.

अभ्यासक्रमाव्यतिरिक्त महाविद्यालयात व मराठी विभागाच्या वतीने नेहमीच विविध कार्यक्रमांचे आयोजन केले जाते. १ जुलै २०१९ रोजी प्रथम वर्ष बी.ए. च्या विद्यार्थ्यांचे स्वागताचे आयोजन करण्यात आले होते. त्यानंतर ५ सप्टेंबर २०१९ रोजी डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्णन यांची जयंती म्हणजेच शिक्षक दिन साजरा करण्यात आला. या कार्यक्रमाला महाविद्यालयातील व विभागातील सर्व विद्यार्थी व महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. विजय जाधव, कला शाखा प्रमुख डॉ. भाऊसाहेब मुळे व इतर प्राध्यापक उपस्थित होते.

महाविद्यालयाच्या वतीने प्राध्यापकांना विविध चर्चासत्रे, कार्यशाळा यास पाठविले जाते. त्या चर्चासत्रांमध्ये मराठी विभागातील प्राध्यापकांनी निबंध वाचन केले.

२७ फेब्रुवारी २०२० रोजी कविवर्य कुसुमाग्रज यांचा जन्मदिन अर्थातच मराठी भाषा गौरव दिन साजरा करण्यात आला. या कार्यक्रमास महाविद्यालयाचे प्राचार्य, प्राध्यापक व विद्यार्थी हजर होते.

यात 'मायबोली मराठी भाषेचे जीवनातील स्थान' या विषयावर वक्तृत्व स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. या प्रसंगी अनेक विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला होता. तसेच मराठी भाषेची महतीवर प्राचार्यांनी व मराठी विभाग प्रमुखांनी मार्गदर्शन केले. या व्यतिरिक्त विविध उपक्रम मराठी विभागाच्या वतीने चालविले जातात. तसेच विद्यापीठाच्या वतीने नेमून दिलेल्या अभ्यासक्रमावर नियमितपणे अध्यापने केले जाते.

प्रा.डॉ. भाऊसाहेब मुळे
(मराठी विभाग प्रमुख)

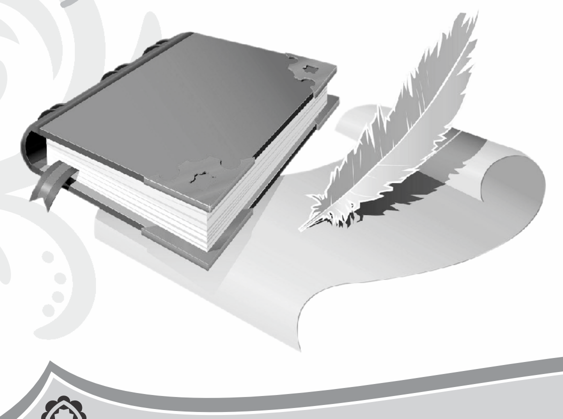

हिंदी विभाग
अहवाल २०१९-२०

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय में २००४-०५ से हिंदी विभाग कार्यरत है। २०१२-१३ से विशेष स्तर पर यह विषय पढाया जाता है। इस वर्ष विशेषस्तर द्वितीय वर्ष हिंदी में तीस छात्रों ने प्रवेश लिया है। हिंदी विषय में छात्रों को रुचि निर्माण हो, इसलिए विविध व्याख्यानों का आयोजन हर वर्ष किया जाता है। हिंदी विषय में स्नातक होने के पश्चात कौन-कौन से क्षेत्र में नोकरी करने के अवसर प्राप्त हो सकते है इसके बारे में छात्रों को मार्गदर्शन किया जाता है।

महाविद्यालय में हर वर्ष १४ दिसंबर हिंदी दिवस के रूप मनाया जाता है। इस वर्ष भी इसका आयोजन किया गया था।

महाविद्यालय के अध्यापक हर वर्ष विविध महाविद्यालयों में संगोष्टि में सहभागी होते है और विविध पत्रिकाओं में अपने आलेख प्रस्तुत करते है।

गत वर्ष आयोजित परीक्षाओं में विद्यार्थीयोंने विशेष रूप से कामयाबी हासिल की और महाविद्यालयों के विविध कार्यक्रमों में सहभागी हुए। इस प्रकार महाविद्यालय में हिंदी विभाग कार्यरत है।

प्रा. डॉ. शेख आर. एच.
(हिंदी विभाग प्रमुख)

Department of English 2019-20

The Department of English and the faculty has been working intentionally for the enhancement of student's linguistic and literacy skill. In order to cop-up with a teaching-learning and evaluation process, the first year students of UG were availed the bridge course. Apart from regular teaching, we have imported knowledge to students in various ways including seminars, unit test, tutorial, assignment, group discussion, question paper solving, power point presentations, project based learning, screening of the film etc. Remedial teaching was done for the weak students.

The department organized a guest lecture on communication skill for the students which will become most helpful to their employ ability in this global world. Due to the continuos encouragement and guidance of Hon. Prin. Dr. V. M. Jadhav Sir we are marching towards excellence.

Prof. Khollam M. C.
Head Dept. of English

इतिहास विभाग
अहवाल २०१९-२०

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयाची स्थापना २००४ साली झाली आणि तेव्हापासून इतिहास विभाग कार्यरत आहे. प्रतिवर्षीप्रमाणे याहीवर्षी गुणवत्ता वाढीसाठी आणि विद्यार्थ्यांमधील संभाषण कौशल्य आदी गुण विकसित होण्याच्या दृष्टीने इतिहास विभागातर्फे गट चर्चेचे आयोजन करण्यात आले होते.

व्यक्तीमत्व विकासासाठी व्याख्यानाचे आयोजन केले गेले. त्या माध्यमातून भविष्यात येणाऱ्या सर्व अडचणींना धैर्याने सामोरे कसे जावे स्वसंरक्षण कशा प्रकारे केले जावे हे सांगण्याचा प्रामुख्याने प्रयत्न केला. जो आजच्या काळामध्ये आवश्यक आहे.

इतिहास विभागातर्फे विद्यार्थी व्यक्तीमत्व विकासाच्या प्रयत्नाबरोबरच सावित्रीबाई फुले जयंती, गांधी जयंती, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर जयंती या निमित्ताने कार्यक्रमाचे आयोजन केले गेले. त्यामार्फत त्यांच्या जीवन चरित्राचा पट मांडण्यात आला. त्यामध्ये विद्यार्थ्यांनी आपले विचार मांडले. इतिहास विभागास प्राचार्य डॉ. व्ही.एम. जाधव यांचे नेहमीच मोलाचे मार्गदर्शन लाभते.

प्रा.डॉ. सोनवणे एस.आर.
(इतिहास विभाग प्रमुख)

समाजशास्त्र विभाग अहवाल २०१९-२०

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयात समाजशास्त्र या विषयाची सुरुवात जून २००४ पासून झाली. महाविद्यालयात समाजशास्त्र हा विषय प्रथम, द्वितीय व तृतीय वर्ष या वर्गात कला शाखेअंतर्गत शिकवला जातो. सन २०१२-१३ पासून महाविद्यालयात समाजशास्त्र हा विषय विशेष स्तरावर शिकविण्यास सुरुवात झाली. सन २०१२-१३ मध्ये २० विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला. प्रथम वर्षाचा २०१२-१३ चा निकाल ९५% लागला असून व्दितीय वर्षाचा ९८% आहे. शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ मध्ये व्दितीय वर्षात समाजशास्त्र विशेष विषयात ३० विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला तर तृतीय वर्षास २२ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला आहे.

विद्यार्थ्यांमध्ये सामाजिक भान, जाणिव जागृती व्हावी म्हणुन विविध व्याख्याने आयोजित केली जातात. तसेच स्नेहालय, वृद्धाश्रम, बाल सुधारगृह या ठिकाणी समाजशास्त्र विभागाचे विद्यार्थी भेटी देवून अहवाल तयार करतात.

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये व्दितीय वर्षाचा निकाल ९७% लागला असून तृतीय वर्षाचा निकाल ९८% लागला आहे. या वर्षामध्ये अनुक्रमे २५ व २७ विद्यार्थ्यांनी समाजशास्त्र या विषयात प्रवेश घेतला आहे. अशाप्रकारे नोकरी मिळविण्यासाठी व स्पर्धा परीक्षासाठी समाजशास्त्र विषयात विद्यार्थ्यांना आवड निवड होत आहे.

– प्रा. डॉ. विजय जाधव (समाजशास्त्र विभाग प्रमुख)

राज्यशास्त्र विभाग अहवाल २०१९-२०

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयात राज्यशास्त्र हा विषय शैक्षणिक वर्ष २०१३-१४ मध्ये सुरु करण्यात आला. शैक्षणिक वर्ष २०१९-२० मध्ये एफ.वाय. बी.ए., एस.वाय. बी.ए. व टी.वाय. बी.ए. साठी राज्यशास्त्र विषय अभ्यासण्यास आहे. या शैक्षणिक वर्षामध्ये एफ.वाय. बी.ए. चा अभ्यासक्रम बदलला आहे. आता एफ.वाय. बी.ए. साठी क्रेडीट पॅटर्न सुरु झाला आहे. त्यामध्ये विद्यार्थ्यांकडून प्रोजेक्ट घेण्यात आले. यामुळे विद्यार्थ्यांच्या कला गुणांना वाव मिळाला.

राज्यशास्त्र विषयाचा विद्यार्थ्यांना स्पर्धा परीक्षांसाठी तसेच राजकिय क्षेत्रातील माहितीसाठी उपयोग होतो. राज्यशास्त्र विभागात मतदार नाव नोंदणी कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांनी मोठ्या प्रमाणात नावनोंदणी केली आहे. विभागामार्फत संविधान दिवस साजरा करण्यात आला. राज्यशास्त्र विभागास प्राचार्य डॉ. व्ही. एम. जाधव यांचे नेहमीच मोलाचे मार्गदर्शन लाभले.

– प्रा. खांदवे एस. टी.

अर्थशास्त्र विभाग अहवाल २०१९-२०

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील अर्थशास्त्र हा विषय कला व वाणिज्य शाखेत शिकवला जातो. वाणिज्य शाखेत प्रथम वर्षासाठी व द्वितीय व तृतीय वर्षांसाठी अर्थशास्त्र विषय शिकवला जातो.

सन २०१३-१४ पासून प्रथम वर्षाला अर्थशास्त्र विषय प्रथम वर्ष कला शाखेत सुरु झाला. २०१४-१५ मध्ये द्वितीय वर्ष कला शाखेत अर्थशास्त्र विषय सुरु करण्यात आला आणि नंतर २०१५-१६ मध्ये तृतीय वर्षांमध्ये हा विषयाबाबत विद्यार्थ्यांना आवड निर्माण झालेली दिसते. कारण एम.पी.एस.सी. व यु.पी.एस.सी. स्पर्धा परीक्षासाठी अर्थशास्त्र विषय महत्वाचा मानला तसेच अर्थशास्त्र विषयाला चांगला प्रकारे प्रतिसाद मिळाला.

प्रा. जाधव के. एस. (अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख)

भूगोल विभाग अहवाल २०१९-२०

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय बुऱ्हाणनगर, ता.जि. अहमदनगर शैक्षणिक वर्ष २००४-०५ पासून आज २०१९-२० मध्ये भूगोल विभाग कार्यरत आहे. या विभागामार्फत नैसर्गिक साधन संपत्तीचे जतन करणे. प्रदुषण एक समस्या, निसर्गाच्या सान्निध्यात चला, पाणी अडवा... पाणी जिरवा... निसर्ग वाचवा या उपक्रमाद्वारे सर्व सामान्य व्यक्तींना विद्यार्थी मार्फत याची माहिती दिली जाते.

महाविद्यालयामध्ये १४ जानेवारी २०२० हा भूगोल दिन म्हणून साजरा करण्यात येतो. या दिवसाचे महत्त्व डॉ. सी. डी. देशमुख हे शास्त्रज्ञ याचा जन्म दिवस व सुर्याचे कर्क राशीतून मकर राशीमध्ये प्रवेश होतो. या नैसर्गिक बदलामुळे भूगोल दिन साजरा केला जातो. या दिवशी विविध मान्यवरांची व्याख्याने आयोजित केली जातात. तसेच भित्तीचित्र प्रदर्शनाचे आयोजन करण्यात आले.

या शैक्षणिक वर्षामध्ये महाविद्यालयातील प्रथम वर्षातील कु. कराळे संध्या मनोज, कु. पंडित गौरी विजय, कु. बारसे हिंदवी मिरेश या विद्यार्थीनी अहमदनगर महाविद्यालय अहमदनगर या ठिकाणी प्रश्नमंजुषा हा भूगोल दिन कार्यक्रमात सहभाग घेवून तृतीय क्रमांक मिळविला व महाविद्यालयाचे नाव प्रकाशित करण्याचा प्रयत्न केला.

शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ मध्ये महाविद्यालयाचा भूगोल विभागाचा निकाल

१००% असून विद्यार्थ्यांनी प्रथम व द्वितीय श्रेणीमध्ये गुण संपादन केले आहेत. अशा प्रकारे भूगोल विभाग कार्यरत आहे.

– प्रा. साठे बी.जी. (भूगोल विभाग)

वाणिज्य विभाग अहवाल २०१९-२०

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयात शैक्षणिक वर्ष २००५-०६ पासून वाणिज्य पदवी अभ्यासक्रम चालविला जातो.

या विभागांतर्गत प्रथम ते तृतीय वर्षाच्या अभ्यास क्रमातून वेगवेगळ्या २२ विषयांचे अध्यापन केले जाते. विपणन व्यवस्थान आणि कॉस्ट अ‍ॅण्ड वर्क्स अकौटिंग हे दोन विषय द्वितीय व तृतीय वर्षात विशेष स्तरावर शिकविले जातात.

अभ्यासक्रमाचा प्रथम वर्षापासूनच वाणिज्य शाखेच्या सर्व वर्गांच्या निकालाची परंपरा समाधानकारक आहे. त्याचप्रमाणे या अभ्यासक्रमास प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्याही प्रत्येक वर्षी वाढते आहे.

या शैक्षणिक वर्षात २०१९-२० मध्ये वाणिज्य शाखेच्या तीनही वर्गांची एकूण विद्यार्थी संख्या ३४७ इतकी आहे. अभ्यासक्रमात व्यतिरिक्त विद्यार्थ्यांना उत्तेजन देणारे विविध कार्यक्रम, मान्यवरांची व्याख्याने राबविली जातात.

या विभागातील सर्वच शिक्षक, सहकारी, विद्यार्थ्यांचे मनोबल उंचवण्यासाठी विद्यार्थ्यांना योग्य मार्गदर्शन करत असतात.

प्रा. गाडे त्रिवेणी (वाणिज्य विभाग प्रमुख)

रसायनशास्त्र विभाग अहवाल २०१९-२०

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयाची स्थापना सन २००४ मध्ये झाली. आरंभी फक्त कला व वाणिज्य या दोन शाखा कार्यरत होत्या. मात्र त्यानंतर वाढती विद्यार्थी संख्या व विद्यार्थ्यांची मागणी लक्षात घेता सन २०१३-२०१४ मध्ये विज्ञान शाखा सुरु करण्यात आली.

नैसर्गिक वाढीने हाच वर्ग टी.वाय. बी.एस्सी पर्यंत गेला आणि या वर्गात विशेष स्तरावर रसायन शास्त्र हा विषय सुरु करण्यात आला. शैक्षणिक वर्ष २०१९-२०२० मध्ये प्रथम वर्ष बी.एस्सी. या वर्गात १०६ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला तर द्वितीय वर्षात ९३ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला आणि तृतीय वर्षात ५६ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला. या विद्यार्थ्यांना प्रात्यक्षिक करण्यासाठी महाविद्यालयाने सुसज्य अद्ययावत व सर्व उपकरणे उपलब्ध असणारी सुविधायुक्त अशी प्रयोगशाळा तयार केली आहे. या विषयाचे प्रात्यक्षिक वेळेवर पूर्ण झालेले आहेत.

तसेच अध्यापनासोबत महाविद्यालयातील प्राध्यापक महाविद्यालयीन उपक्रमांमध्ये भाग घेतात विविध महाविद्यालयामध्ये होणाऱ्या चर्चासत्रात संशोधन परिषद कार्यशाळेत उपस्थित राहतात.

हे सर्व करताना प्रा. मोहिते सी. पी., प्रा. सोनवणे के. एच., प्रा. म्हस्के के. जी., प्रा. गायकवाड एस. एस. तसेच संस्थेचे प्राचार्य यांचे सहकार्य लाभले.

– प्रा. मोहिते सी.पी.
(बी.एस्सी. रसायनशास्त्र विभाग प्रमुख)

भौतिकशास्त्र विभाग अहवाल २०१९-२०

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयाची स्थापना २००४ मध्ये झाली. श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयात शैक्षणिक वर्ष २०१३-१४ पासून बी.एस्सी. हा अभ्यासक्रम सुरु करण्यात आलो. त्या अंतर्गत भौतिकशास्त्र हा प्रथम, द्वितीय व तृतीय वर्षासाठी शिकवला जातो. भौतिकशास्त्र या विषयाबद्दल मुलांमध्ये गोडी निर्माण होत आहे आणि त्यामुळे विद्यार्थी संख्येत वाढ झाली. शैक्षणिक वर्ष २०१९-२० मध्ये प्रथम वर्ष बी.एस्सी. या वर्गात १०६ विद्यार्थांनी प्रवेश घेतला, तर द्वितीय वर्षात ५३ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला आणि तृतीय वर्षात २८ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला.

विद्यार्थ्यांच्या प्रात्यक्षिक ज्ञानात भर देण्यासाठी विविध प्रकारचे उपकरणे व विषयांशी निगडीत असणाऱ्या साहित्यांनी प्रयोगशाळा सुसज्ज आहे. तसेच मुलांच्या शैक्षणिक बुद्धीत वाढ करण्यासाठी प्रयोगशाळेत संगणक सुविधा उपलब्ध आहे. हे सर्व करताना संस्थेचे पदाधिकारी, प्राचार्य, उपप्राचार्य व सर्व शिक्षक यांचे मोलाचे सहकार्य लाभले.

प्रा. आरसुळे ए. सी., प्रा. लोखंडे डी. जे.,
प्रा. फुंदे व प्रा. कराळे (भौतिकशास्त्र विभाग प्रमुख)

प्राणीशास्त्र विभाग अहवाल २०१९-२०२०

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयाची स्थापना सन २०१४ मध्ये झाली. त्यानंतर शैक्षणिक वर्ष २०१३-१४ पासून विज्ञान शाखेला सुरुवात झाली. तेव्हापासून प्राणीशास्त्र हा विभाग कार्यरत आहे.

या विभागांतर्गत प्रथम वर्षापासून द्वितीय वर्षापर्यंतचे वर्ग कार्यरत आहे. त्यानुसार सन २०१९-२०२० या शैक्षणिक वर्षात प्राणीशास्त्र विभागातील विद्यार्थ्यांची संख्या वाढली आहे.

विद्यार्थ्यांच्या प्रात्यक्षिक ज्ञानात भर घालण्यासाठी अद्यावत प्रयोगशाळा व त्यामध्ये विद्यार्थ्यांसाठी आवश्यक ती उपकरणे व साधने त्याचप्रमाणे प्रात्यक्षिकांसाठी आवश्यक ती प्राण्यांच्या संबंधी नमुने आहेत. अशा प्रकारे प्राणीशास्त्र विभागाची प्रयोगशाळा सुसज्ज आहे.

विद्यार्थ्यांची प्राणीशास्त्र त्याप्रमाणे आत्मबल वाढविण्यासाठी महाविद्यालयाची प्राध्यापकांना व्याख्यान व त्याचप्रमाणे राष्ट्रीय पातळीवर परिषदेला पाठविण्यात आले. चालू असलेल्या शैक्षणिक वर्ष २०१९-२०२० मध्ये प्रा. बांगरे एस.डी. व प्रा. लहारे एन.टी. यांनी विद्यार्थ्यांमध्ये गोडी निर्माण केली येणाऱ्या वर्षातही प्राणीशास्त्र विभागाची यशसंपादन करण्यामागे सर्व प्राध्यापक, प्राध्यापिका, प्राचार्य, उपप्राचार्य सहयोगी राहिल. अशा प्रकारे प्राणीशास्त्र विभाग महाविद्यालयात कार्यरत आहे.

- प्रा. बांगर एस. डी., प्रा. लहारे एन. टी.
(प्राणीशास्त्र विभाग)

वनस्पतीशास्त्र विभाग अहवाल २०१९-२०

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयाची स्थापना सन २००४ मध्ये झाली. त्यानंतर सन २०१३-१४ पासून विज्ञान शाखेला सुरुवात झाली. तेव्हापासून वनस्पतीशास्त्र हा विभाग महाविद्यालयामध्ये कार्यरत आहे. त्यामध्ये प्रथम वर्षापासून तृतीय वर्षापर्यंत वर्ग कार्यरत आहेत.

या विषयासाठी प्रथम वर्षाचे ८३ व द्वितीय वर्षाचे ५८ व तृतीय वर्षाचे २४ विद्यार्थी प्रवेशित आहेत. विद्यार्थ्यांच्या प्रात्यक्षिक ज्ञानात वाढत करण्यासाठी अद्ययावत प्रयोगशाळा उपलब्ध करुन देण्यात आली. त्यामध्ये उत्कृष्ठ प्रतीचे मायक्रोस्कोप, स्लाइड, चार्ट तसेच उच्च दर्जाचे उपकरणे व त्यासाठी आवश्यक असणाऱ्या सोयीसुविधा उपलब्ध करुन देण्यात आलेल्या आहेत. त्याचप्रमाणे नविन संशोधन कार्यात विकास होण्यासाठी प्राध्यापकांना विविध परिषदा व कार्यशाळेला पाठविण्यात आले.

वनस्पतीशास्त्र उद्याननिर्मिती कार्यक्रमांतर्गत या वर्षी वृक्षारोपण कार्यक्रमाचे महाविद्यालयात आयोजन करण्यात आले. या कार्यक्रमास महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. व्ही. एम. जाधव सर, संस्थेचे रजिस्ट्रार मा. व्यवहारे सर, वनस्पतीशास्त्र विभागातील प्राध्यापक प्रा. वाघ एस.जी., प्रा. गाडेकर आर. एस., प्रा. जावळे जी.झेड., तसेच संस्थेचे इतर पदाधिकारी, प्राध्यापक वृंद व विद्यार्थी यांचे सहकार्य लाभले.

प्रा. वाघ एस. जी. (वनस्पतीशास्त्र विभाग)

इलेक्ट्रॉनिक्स शास्त्र विभाग अहवाल २०१९-२०२०

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयाची स्थापना सन २००४ मध्ये झाली त्यानंतर शैक्षणिक वर्ष २०१३-१४ पासून विज्ञान शाखेला सुरुवात झाली. तेव्हापासून इलेक्ट्रॉनिक्स हा विभाग सुरु करण्यात आला आहे. या विभागांपर्यंत प्रथम वर्षापासून ते द्वितीय वर्षापर्यंतचे वर्ग कार्यरत आहेत. य विषयासाठी प्रथम वर्षाचे ३५ विद्यार्थी व द्वितीय वर्षाचे ४० विद्यार्थीनींनी प्रवेश घेतला आहे.

विद्यार्थ्यांच्या प्रात्यक्षिक ज्ञानात भर घालण्यासाठी अद्यावत प्रयोगशाळा उपलब्ध करुन देण्यात आली आहे. त्यामध्ये उच्च प्रतीची उपकरणे व त्यासाठी आवश्यक असणाऱ्या सोयीसुविधा उपलब्ध करुन देण्यात आलेल्या आहेत. तसेच नविन संशोधन कार्यात विकास होण्यासाठी प्राध्यापकांना विविध संशोधन परिषदा व कार्यशाळांना पाठविण्यात येते. अशा प्रकारे महाविद्यालयामध्ये इलेक्ट्रॉनिक्स विभाग कार्यरत आहे. हे सर्व करतांना संस्थेचे पदाधिकारी, प्राचार्य, उपप्राचार्य व शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचारी व विदयार्थ्यांचा उत्स्फुर्त प्रतिसाद लाभला.

प्रा. धर्माधिकारी एस. एस., प्रा. दिनकर. पी.एस.
(इलेक्ट्रॉनिक्स विभाग)

गणित विभाग अहवाल २०१९-२०

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयात बी.सी.एस. अभ्यासक्रमाची सुरुवात शैक्षणिक वर्ष २००८-०९ पासून करण्यात आली होती तसेच सन २०१३-१४ पासून विज्ञान शाखा सुरु करण्यात आली होती. तेव्हापासून गणित विभाग कार्यरत आहे.

बी.सी.एस. अभ्यासक्रमात गणित विभागांतर्गत प्रथम वर्षापासून ते द्वितीय वर्षापर्यंतचे वर्ग कार्यरत आहेत. या विषयासाठी सन २०१९-२० मध्ये प्रथम वर्षात ३२ विद्यार्थी व द्वितीय वर्षात १६ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला आहे.

बी.एस.सी. अभ्यासक्रमात गणित विभागांतर्गत प्रथम वर्षासाठी वर्ग कार्यरत आहेत. या विषयासाठी सन २०१९-२० वर्षात २४ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतलेला आहे.

विद्यार्थ्यांसाठी अद्यावत संगणक लॅब उपलब्ध करुन देण्यात आलेली आहे. सदर लॅबमध्ये हाय प्रोसेसरचे संगणक, यु.पी.एस., बॅकअप व अद्ययावत प्रिंटर्स उपलब्ध करुन देण्यात आलेले आहेत.

विद्यार्थ्यांप्रमाणे प्राध्यापकांना नवीन तंत्रज्ञान अवगत होण्यासाठी विविध वर्कशॉप, सेमिनार इ. मध्ये पाठविण्यात येते.

हे सर्व करताना संस्थेचे पदाधिकारी, प्राचार्य, उपप्राचार्य व सर्व शिक्षक यांचे मोलाचे सहकार्य लाभले.

– प्रा. डी. व्ही. चेमटे (गणित विभाग प्रमुख)

बी.सी.ए. विभाग अहवाल २०१९-२०

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय बी.सी.ए. अभ्यासक्रमाची सुरुवात शैक्षणिक वर्ष २००८-०९ पासून करण्यात आली.

बी.सी.ए. अभ्यासक्रमांतर्गत असणाऱ्या विविध विषयांत प्राविण्य असलेल्या प्राध्यापकांना विद्यार्थ्यांच्या मार्गदर्शनासाठी बोलविले जाते. तसेच टी.वाय. बी.सी.ए. या वर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी प्रोजेक्ट गाईडन्स करीता तज्ञ अध्यापकांना आमंत्रित करण्यात आले.

विद्यार्थ्यांसाठी अद्ययावत संगणक लॅब उपलब्ध करुन देण्यात आली आहे. यामध्ये उत्कृष्ट प्रतीचे संगणक व प्रिंटर उपलब्ध आहे. तसेच यु.पी.एस. बॅक-अप व ब्रॉडबॅण्ड इंटरनेट सुविधा उपलब्ध आहेत. बी.सी.ए. अंतर्गत येणाऱ्या सर्व विषयांसाठी उच्च दर्जाच्या प्राध्यापकांची नेमणूक करण्यात आली आहे.

तसेच नवीन टेक्नोलॉजी अवगत होण्यासाठी प्राध्यापकांना विविध वर्कशॉप सेमिनार इत्यादीमध्ये पाठविण्यात आले आहे. शिक्षणाव्यतिरिक्त विद्यार्थ्यांच्या कलात्मक गुणांना वाव मिळवण्यासाठी विविध प्रकारच्या गेम्सचे आयोजन केले जाते. टी.वाय. बी.सी.ए. या वर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी प्लेसमेंट मार्गदर्शनाची व्यवस्था करण्यात आली.

हे सर्व करतांना संस्थेचे पदाधिकारी, प्राचार्य, उपप्राचार्य व सर्व शिक्षक शिक्षकेतर कर्मचारी व विद्यार्थ्यांचा उत्स्फुर्त प्रतिसाद लाभला.

– कर्डिले व्ही.बी. (बी.सी.ए. विभाग प्रमुख)

Department of Computer Science (BCS) Report 2019-20

Shri Baneshwar Arts, Commerce and Science College, Burhannagar, Ahmednagar has started BCS department since 2008.

In BCS department, to enhance the student knowledge, various methodologies are use to taught mainly subjects like computer, mathematics, electronics, statistics.

To Create interest in the subject topics, our teachers uses various slides on projector. Department gives facility to students like broad band, computers of high configuation, reference books, various types of electronics instruments, digital laboratory etc., Its not only helped to increase the knowledge of the students but also helped to increase the number of students in department.

This year, various guest lecturers are also organized. During this programme, guest lecturers, Mr. Rohit Shinde and Mr. Pritam Munot has given useful guidance of our students on project subject.

Student alos resolved doubts by consulting with them about their problems with the project. Looking at this topic as a career, they guided the students on what to do differently among themselves.

While doing all this, All college committee members, Principal Dr. V. M. Jadhav Sir and our department professors Varsha Kale madam, Yogesh Dhage sir, Prashant Lande sir, Vaibhav Dagadkhair sir, Trupti Bondarde madam and students of our department received the useful co-operation.

Prof. Varsha Kale (Computer Science Dept.)

राष्ट्रीय सेवा योजना अहवाल सन २०१९-२०

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयामध्ये शैक्षणिक वर्ष २००४-०५ या वर्षापासून राष्ट्रीय सेवा योजना हा विभाग कार्यरत आहे. चालू वर्षी म्हणजेच शैक्षणिक वर्ष २०१९-२० मध्ये १०० विद्यार्थ्यांचे एकक कार्यरत आहे. यामध्ये ६५ मुले व आणि ३५ मुलींनी सहभाग घेतला.

शैक्षणिक वर्ष २०१९-२० या शैक्षणिक वर्षात जुलै महिन्यामध्ये नियमित कार्यक्रमास सुरुवात झाली. या मध्ये विद्यार्थ्यांना राष्ट्रीय सेवा योजना या विषयी माहिती देण्यात आली. या अंतर्गत समाज सेवा व इतर कामाविषयी माहिती देण्यात आली.

ऑगस्ट महिन्यात नियमित कार्यक्रमांतर्गत स्वच्छता मोहिम राबविण्यात आली तर १५ ऑगस्ट २०१९ रोजी ध्वजा रोहनानंतर महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या स्वयं सेवकांनी महाविद्यालयातील परिसर स्वच्छ करण्यात आला. त्यानंतर २३ सप्टेंबर २०१९ रोजी राष्ट्रीय सेवा योजना स्थापना दिन महाविद्यालयात साजरा करण्यात आला. या प्रसंगी विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले होते. यावेळी एन.एस.एस. विभाग प्रमुख डॉ. भाऊसाहेब मुळे यांनी राष्ट्रीय सेवा योजनेतील युवकांची भूमिका याविषयावर व्याख्यान देऊन विद्यार्थ्यांना प्रेरित केले.

२ ऑक्टोबर २०१९ म्हणजे महात्मा गांधी जयंती या विभागाच्या वतीने साजरी करण्यात आली. या प्रसंगी गांधीजींचे विचार व जीवनकर्म याबाबत विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करण्यात आले. तसेच यानंतर ग्रामस्वच्छतेचा संदेश देऊन विद्यार्थ्यांनी मंदिर व ग्रामपरिसर स्वच्छ केला.

त्यानंतर डिसेंबर महिन्यात २४ डिसेंबर ते २९ डिसेंबर २०१९ या कालावधीत या विभागाचा विशेष कॅम्प जांब कौडगाव, ता. नगर या ठिकाणी आयोजित करण्यात आला होता. या शिबीरात ग्रामस्वच्छता, बेटी बचाव... बेटी पढाओ, एक भारत श्रेष्ठ भारत इ. बाबत अभियान राबविण्यात आले. तसेच पाणी अडवा...पाणी जिरवा या अंतर्गत वनराई बंधरा बांधण्यात आला. याबरोबरच इतरही उपक्रम या शिबीरात राबविण्यात आले.

अशा प्रकारे या महाविद्यालयात राष्ट्रीय सेवा योजना व विभागाच्या वतीने विविध कार्यक्रमांचे व उपक्रमांचे आयोजन करण्यात आले होते.

प्रा. डॉ. भाऊसाहेब मुळे (राष्ट्रीय सेवा योजना अधिकारी)

विद्यार्थी विकास मंडळ अहवाल २०१९-२०

पुणे विद्यापीठ विकास मंडळ आणि श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय बुऱ्हाणनगर यांच्या सहकार्याने महाविद्यालयामध्ये कर्मवीर भाऊराव पाटील कमवा व शिका योजना राबवली जाते या योजनेमध्ये गरीब व होतकरु विद्यार्थ्यांना विविध कामे दिली जातात व विद्यार्थ्यांकडून मिळणारे मानधन दिले जाते. विद्यार्थ्यांना आपले शिक्षण पूर्ण करण्यास मदत होते.

या वर्षी महाविद्यालयामध्ये विद्यार्थी विकास मंडळामार्फत रोजगार व स्वयं रोजगार कौशल्याचा विकास होण्यास मदत व्हावी म्हणून एका विशिष्ट कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले होते. या मध्ये विद्यार्थ्यांना विविध तज्ञाकडून मार्गदर्शन करण्यात आले.

त्याचप्रमाणे समाजामध्ये सलोखा निर्माण करण्यासाठी व युवा सक्षम होण्यासाठी सामाजिक सलोखा व युवा सक्षमीकरण कार्यशाळेचे ही आयोजन करण्यात आले.

या विभागांतर्गत महाविद्यालयामध्ये रॅगींग समिती अस्तित्वात आहे व तिचे काटेकोर पालन केले जाते. या प्रकारे महाविद्यालयामध्ये विद्यार्थी विकास मंडळ कार्यरत आहे.

– प्रा.डॉ. शेख आर. एच. विद्यार्थी विकास योजना

कर्मवीर भाऊराव पाटील कमवा व शिका योजना अहवाल

कर्मवीर भाऊराव पाटील कमवा व शिका योजना महाविद्यालयात २००५ सालापासून कार्यरत असून महाविद्यालयातील सर्व विद्याशाखेतील विद्यार्थी या योजनेचा लाभ घेतात. कर्मवीर भाऊराव पाटील कमवा व शिका योजनेत विद्यार्थी विविध कामे करतात त्यामुळे त्यांना कार्यालयाने कामकाज, संगणकीय कामकाज तसेच प्रयोगशाळा यांची चांगली माहिती मिळाली. तसेच ग्रंथालय विभागात काम करतांना विद्यार्थ्यांची पुस्तकांशी मैत्री झाली. विद्यार्थी विविध ग्रंथांचे वाचन करायला लागले. तसेच विद्यार्थी-विद्यार्थीनींना बागकामाची आवड देखील निर्माण झाली.

या योजनेमुळे विद्यार्थ्यांमध्ये श्रमप्रतिष्ठा हे मूल्य विद्यार्थ्यांमध्ये रुजले. श्रम संस्काराच महत्त्व कळाले. ज्या विद्यार्थ्यांची आर्थिक परिस्थिती कमकुवत आहे. पण ज्यांना शिकण्याची आकांक्षा आहे असे विद्यार्थी 'कर्मवीर भाऊराव पाटील कमवा व शिका' योजनेचा लाभ घेऊ शकतात. आज मितीस ३९ विद्यार्थी या योजनेचा लाभ घेत असून आपले शिक्षण घेत आहेत आणि हाच उद्देश कर्मवीर भाऊराव पाटील योजनेचा आहे.

– प्रा.डॉ. कीर्तने वर्षा
कमवा व शिका योजना विभाग

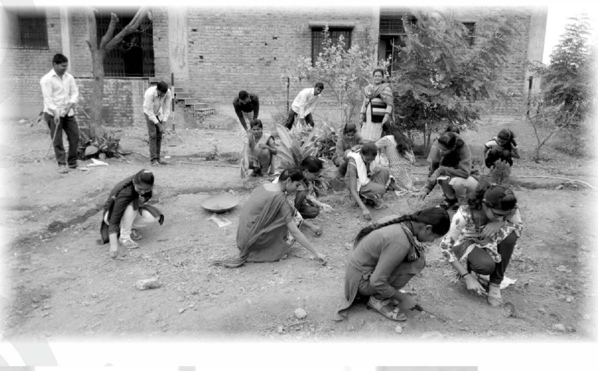

शारीरिक शिक्षण क्रीडा विभाग अहवाल २०१९-२०

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयामध्ये दरवर्षी विविध खेळांमध्ये आंतर महाविद्यालयीन क्रीडा स्पर्धेत विदयार्थी विद्यार्थीनी मोठया उत्साहात सहभागी होतात शैक्षणिक वर्ष २०१९-२० मध्ये विद्यार्थ्यांनी पुढील स्पर्धांमध्ये सहभागी होवून क्रीडा क्षेत्रात (नैपुण्य) यश संपादन केले. सर्व यशस्वी विद्यार्थ्यांचे अभिनंदन संस्थेचे अध्यक्ष मा. आमदार शिवाजीराव कर्डिले साहेबांनी व संस्थेच्या सर्व पदाधिकाऱ्यांनी तसेच प्राचार्य व स्टाफ यांनी केले.

*** सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ आंतरविभागीय क्रीडास्पर्धा ***

१) कुस्ती :- आंतरमहाविद्यालयीन कुस्ती स्पर्धा सावित्रीबाई कला महाविद्यालय पिंपळगाव पिसा येथे पार पडल्या. त्यात ८ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला स्पर्धेत – १) अभिमन्यु फुले – प्रथम, २) कर्डिले अनिकेत – प्रथम, ३) कर्पे शुभम – प्रथम, ४) महेश शेळके – प्रथम

या सर्वांनी प्रथम क्रमांक मिळविला व सर्वांची निवड आंतरविभागीय पातळीवर झाली.

२) रायफल शुटिंग :- आंतरमहाविद्यालयीन रायफल शुटींग स्पर्धा डॉ. विठ्ठलराव विखे पाटील सैनिक स्कुल लोणी येथे पार पडल्या. त्यात प्रदिप सुपेकर याने प्रथम क्रमांक मिळविला व त्याची निवड आंतरविभागीय पातळीवर झाली.

३) ॲथलेटिक्स :- आंतरमहाविद्यालयीन ॲथलेटिक्स क्रीडा स्पर्धा मालपाणी महाविद्यालय संगमनेर येथे पार पडल्या त्यात ११ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला व ११० मी हर्डल्स स्पर्धेत प्रथम अनिकेत लोळगे याने प्रथम क्रमांक मिळविला व त्याची निवड आंतरविभागीय पातळीवर झाली.

३) कबड्डी :- आंतरमहाविद्यालयीन कबड्डी स्पर्धा शेवगाव येथे न्यू आर्टस, कॉमर्स ॲण्ड सायन्स कॉलेज येथे पार पडल्या त्यात महाविद्यालयाच्या संघाने उत्तम कामगिरी केली.

४) फुटबॉल :- आंतरमहाविद्यालयीन फुटबॉल स्पर्धा अहमदनगर कॉलेज येथे पार पडल्या त्यात महाविद्यालयाच्या विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ आंतरविभागीय स्पर्धेत निवड झालेले विद्यार्थी –

१) कुस्ती – आंतरविभागीय स्पर्धा

दादा पाटील महाविद्यालय कर्जत येथे पार पडल्या त्यात - १) अभिमन्यु फुले, २) कर्पे शुभम, ३) अनिकेत कर्डिले, ४) महेश शेळके यांची निवड झाली व त्यात अभिमन्यु फुले याने प्रथम क्रमांक मिळविला.

२) रायफल शुटींग - आंतरविभागीय रायफल शुटींग स्पर्धा पुना कला, वाणिज्य, विज्ञान महाविद्यालय पुना येथे पार पडल्या त्यात प्रदिप सुपेकर याने चांगली कामगिरी केली.

३) ॲथलेटिक्स - आंतरविभागीय ॲथलेटिक्स स्पर्धा संत ज्ञानेश्वर क्रीडा संकुल भोसरी पुणे येथे पार पडल्या त्यात अनिकेत लोळगे याने तृतीय क्रमांक मिळविला.

* **अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धा** - गुरु जनेश्वर सायन्स अॅण्ड टेक्नोलॉजी हिस्सार, हरियाणा येथे पार पडल्या. त्यात अभिमन्यु फुले याची सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या संघाकडून निवड झाली होती.
* राष्ट्रीय रायफल शुटिंग स्पर्धा गुजरात येथे पार पडल्या त्यात प्रदिप सुपेकर याची महाराष्ट्राच्या संघात निवड होवून त्याने चांगली कामगिरी केली.

शारीरिक शिक्षण क्रीडा विभाग प्रमुख प्रा. मनिषा नारायण पुंडे यांना ९ ऑगस्ट २०१९ रोजी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विदयापीठ औरंगाबाद या विद्यापीठाने शारीरिक शिक्षण या विषयात पीएच. डी. पदवी देऊन सन्मानित केले.

* डॉन बॉक्सो विद्यालय, अहमदनगर येथे वार्षिक क्रीडा महोत्सवानिमित्त पारितोषिक प्रसंगी मार्गदर्शन केले.
* दादा पाटील महाविद्यालय कर्जत येथे वार्षिक पारितोषिक वितरण कार्यक्रमाप्रसंगी मार्गदर्शन केले.

- प्रा.डॉ. मनिषा पुंडे (शारीरिक शिक्षण विभाग प्रमुख)

सांस्कृतिक विभाग अहवाल २०१९-२०

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयामध्ये सांस्कृतिक विभाग चालविला जातो. या विभागांतर्गत सर्व विभागातील विद्यार्थ्यांचा सहभाग असतो. या विभागांतर्गत विविध कार्यक्रम घेतले जातात. त्यामध्ये ५ सप्टेंबर रोजी डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्णन जयंती, शिक्षक दिन साजरा करण्यात आला. तसेच २ ऑक्टोबर रोजी महात्मा गांधी जयंती, गुरुपौर्णिमा तसेच मराठी पंधरवडा दिवस २ जानेवारी ते १५ जानेवारी साजरा करण्यात आला.

तसेच ३ जानेवारी रोजी सावित्रीबाई फुले जयंती साजरी करण्यात आली. दि. १२ जानेवारी रोजी राजमाता जिजाऊ जयंती तसेच स्वामी विवेकानंद जयंती साजरी करण्यात आली. तसेच युवा महोत्सव साजरा करण्यात आला.

- प्रा. दरेकर ए. व्ही. (सांस्कृतिक विभाग)

बहि:शाल शिक्षण मंडळ अहवाल २०१९-२०
डॉ. बाबासाहेब जयकर व्याख्यानमाला

बहि:शाल शिक्षण मंडळ पुणे व पुणे विद्यापीठ पुणे यांच्या अंतर्गत आमच्या महाविद्यालयात दि. ०८/०१/२०२० ते १०/०१/२०२० दरम्यान डॉ. बाबासाहेब जयकर व्याख्यानमाला आयोजित करण्यात आली. या व्याख्यानमालेचे उद्घाटन मा. प्राचार्य डॉ. व्ही.एम. जाधव, प्रा. सुर्यकांत गडकरी, विद्यार्थी-विद्यार्थिंनी, प्राध्यापक वृंद व कार्यक्रमाचे समन्वयक प्रा. गाडे टी.डी. उपस्थित राहून उद्घाटन समारंभ झाला. व्याख्यानमालेत विविध विषयावर व्याख्याने देण्यात आले.

दि. ०८/०१/२०२० रोजी मा. प्रा. सुर्यकांत गडकरी यांनी 'सांगा मी कसं जगायचं' या विषयावर व्याख्यान दिले. माणसाने जीवन कसे जगले पाहिजे व आपल्या जीवनात आपण काय साध्य केले पाहिजे या प्रकारचे बहुमोल मार्गदर्शन विद्यार्थ्यांना केले.

दि. ०९/०१/२०२० रोजी मा.प्रा. डॉ. गोकुळ क्षीरसागर यांनी नाटक क्षेत्रातील करिअरच्या संधी या विषयावर एकांकिका सादर केली. विद्यार्थ्यांना नाटक क्षेत्रात कोणकोणत्या संधी आहे. विद्यार्थ्यांनी प्रकारे यांनी विद्यार्थ्यांसोबत चांगल संवाद साधला. दि. १०/०१/२०२० रोजी मा. प्रा. किसन माने यांनी युवकांचे स्वामी विवेकानंद या विषयावर व्याख्यान दिले. त्यांनी स्वामी विवेकानंदाचे विचार मुलांना सांगून त्याचे आपण आपल्या जीवनात कशाप्रकारे अनुकरण केले पाहिजे या बद्दल विद्यार्थ्यांना मोलाचे मार्गदर्शन केले.

या कार्यक्रमाची सांगता १०/०१/२०२० रोजी श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य

व विज्ञान महाविद्यालयामध्ये झाली. या कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. व्ही. एम. जाधव, सर्व प्राध्यापक व विद्यार्थी-विद्यार्थिनी उपस्थित राहून डॉ. बाबासाहेब जयकर व्याख्यानमालेची सांगता झाली.

– मा. गाडे टी. डी.
(केंद्रकार्यवाह, बहि:शाल शिक्षण विभाग)

ग्रंथालय विभाग अहवाल २०१९-२०

ग्रंथालय हा महाविद्यालयाचा आत्मा आहे. एखाद्या संस्थेची गुणवत्ता अनेक बाबींवर अवलंबून असते. ग्रंथालय हा त्यापैकी एक घटक आहे. विविध प्रकारच्या ग्रंथांनी समृध्द असलेले ग्रंथालय हे त्या महाविद्यालयाचा अविभाज्य भाग आहे.

श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयाचे ग्रंथालय हे ग्रंथांच्या समृध्दीमुळे प्रसिध्द आहे. या ग्रंथालयाला पंधरा वर्षाची परंपरा लाभलेली आहे. सध्या ग्रंथालयात मराठी, इंग्रजी, हिंदी आदी भाषांचे सुमारे ८१६८ ग्रंथ संख्या आहे. तसेच यावर्षी १,००,१४७/- किंमतीचे १२६३ ग्रंथ खरेदी केले आहेत. ग्रंथालयाच्या समृध्दतेमुळे विविध प्रकारची क्रमिक पुस्तके, संदर्भ पुस्तके व अवांतर पुस्तके आहेत. त्याचप्रमाणे विविध विषयांची राष्ट्रीय व राज्यस्तरीय १५ नियतकालिके नियमित ग्रंथालयात येत असतात. त्याचबरोबर ०९ वर्तमानपत्रे ग्रंथालयात येतात.

*** ग्रंथालयाचे विशेष उपक्रम :-**

१) नियतकालिक सेवा :- ग्रंथालयामध्ये विविध विषयांची नियतकालिके येत असतात. त्या नियतकालिकांची विद्यार्थ्यांना ग्रंथालयामध्ये वाचनासाठी दिली जातात. शिक्षकांना विद्यार्थ्यांना प्रचलित माहिती देण्यासाठी याचा उपयोग होतो.

२) संदर्भ सेवा :- ग्रंथालयात विद्यार्थ्यांना व प्राध्यापकांना विविध विषयांची संदर्भ पुस्तके उपलब्ध करुन दिली जातात. तसेच विविध नियतकालिकातील, वर्तमान पत्रातील संदर्भ दिले जातात.

३) कात्रण सेवा :- ग्रंथालयाने महत्त्वाच्या विविध विषयांची वृत्तपत्रातील लेखांची कात्रणे संग्रहित केलेली असून संबंधित संशोधकांना संशोधनात मदत करण्यास प्राध्यापकांना व विद्यार्थ्यांना ती ग्रंथालयात उपलब्ध करुन दिली जातात.

४) करिअर गाईडन्स :- विद्यार्थ्यांना विविध प्रकारची करिअर विषयक पुस्तके, नियतकालिके दिली जातात. तसेच स्पर्धा परीक्षा विषयक अद्ययावत पुस्तके, नियतकालिके व रोजगार, नोकरी विषयक अद्ययावत पुस्तके, साप्ताहिके, प्रश्नसंच उपलब्ध करुन दिली जातात.

५) ग्रंथालयाची माहिती :- १) ग्रंथसंपदा - ८१६८
२) ऑडिओ व्हिडिओ सीडीज् - २५०
३) नियतकालिके - १५
१) कला शाखा - ०७. २) वाणिज्य शाखा - ०४.
३) विज्ञान शाखा - ०३. ४) वृत्तपत्रे - ०९.

६) ग्रंथालय सुविधा :- रिडींग हॉल, न्युज पेपर, क्लिपिंग, संदर्भ सेवा, करिअर गाईडन्स मार्गदर्शन.

झोंड सचिन अंबादास (ग्रंथालय विभाग प्रमुख)

यशवंतराव चव्हाण व्याख्यानमाला

बहि:शाल शिक्षण मंडळ पुणे व सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ पुणे यांच्या अंतर्गत आमच्या महाविद्यालयात दि. १६/०१/२०२० ते दि. १८/०१/२०२० दरम्यान यशवंतराव चव्हाण व्याख्यानमाला आयोजित करण्यात आली. या व्याख्यानमालेचे उद्घाटन मा. प्राचार्य डॉ. व्ही. एम. जाधव, प्रा.डॉ. नवनाथ शिंदे, विद्यार्थी-विद्यार्थीनी, प्राध्यापक वृंद व कार्यक्रमाचे समन्वयक प्रा. गाडे टी.व्ही. उपस्थित राहून उद्घाटन समारंभ झाला. व्याख्यानमालेत विविध विषयांवर व्याख्याने देण्यात आले.

दि. १६/०१/२०२० रोजी मा.प्रा.डॉ. नवनाथ शिंदे यांनी 'काय वाचावे, काय वेचावे' या विषयावर व्याख्यान दिले. आपण काय आणि कशा प्रकारे वाचन केले पाहिजे आणि त्या वाचनातून आपण कशा प्रकारे अनुकरण केले पाहिजे. या बहाल मोलाचे मार्गदर्शन त्यांनी विद्यार्थ्यांना केले.

दि. १७/०१/२०२० रोजी मा.प्रा. भाऊसाहेब देशमुख यांनी नोकरी कशी मिळवावी या विषयावर व्याख्यान दिले. विद्यार्थ्यांनी नोकरी मिळविण्यासाठी कशा प्रकारे प्रयत्न केले पाहिजे त्याचबरोबर नवीन नवीन नोकरीच्या संधी विद्यार्थ्यांना कशा प्रकारे उपलब्ध होऊ शकतात या बद्दल विद्यार्थ्यांना बहुमोल मार्गदर्शन केले.

दि. १८/०१/२०२० रोजी प्रा.डॉ. रुपाली कापरे यांनी 'शारीरिक व मानसिक स्वास्थ्यासाठी योग' या विषयावर व्याख्यान दिले. त्यांनी योगाचे आपल्या जीवनात कशा प्रकारे महत्त्व आहे आणि योगामुळे आपण कशा प्रकारे निरोगी आयुष्य जगु शकतो याचे महत्त्व त्यांनी विद्यार्थ्यांना समजून सांगितले.

या कार्यक्रमाची सांगता समारंभ दि. १८/१/२०२० रोजी श्री बाणेश्वर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयामध्ये संपन्न झाला. या कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. व्ही. एम. जाधव, सर्व प्राध्यापक व विद्यार्थी-विद्यार्थीनी उपस्थित राहून यशवंतराव चव्हाण व्याख्यानमालेची सांगता झाली.